



**İHMAL AMCA'NIN ÇOCUK
KİTAPLARININ ÇOCUK EDEBİYATI
VE TÜRKÇE EĞİTİMİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

İbrahim CAN
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Erhan AKDAĞ
Kasım, 2024
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İHMAL AMCA'NIN ÇOCUK KİTAPLARININ ÇOCUK
EDEBİYATI VE TÜRKÇE EĞİTİMİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ

Hazırlayan
İbrahim CAN

Danışman
Doç. Dr. Erhan AKDAĞ

AFYONKARAHİSAR 2024

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “İhmal Amca’nın Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatı ve Türkçe Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım yapıtların Kaynakça’da gösterilen yapıtlardan oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

07/11/2024

İmza

İbrahim CAN



T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	İbrahim CAN
	Numarası	210648101
	Anabilim Dalı	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
	Programı	Türkçe Eğitimi
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		İhmal Amca'nın Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatı ve Türkçe Eğitimi Açısından İncelenmesi
Tez Savunma Sınav Tarihi		07.11.2024
Tez Savunma Sınav Saati		09.30

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır

ÖZET

İHMAL AMCA'NIN ÇOCUK KİTAPLARININ ÇOCUK EDEBİYATI VE TÜRKÇE EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

İbrahim CAN

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Kasım, 2024

Danışman: Doç. Dr. Erhan AKDAĞ

Çocuk edebiyatımızda İhmal Amca adıyla tanınan Vartan İhmalyan'ın çocuk kitaplarının çocuk edebiyatı ve Türkçe eğitimi açısından incelenmesine dayanan bu çalışmada, yazarın *Şeytan Uçurtması*, *Güneşe Vurgun Çocuk*, *Eşek Eşekken*, *Boyalı Kır Langıç* adlı dört masal ve *Pencereme Konmuştum* adlı bir öykü kitabı incelenmiştir. Doküman analizi yöntemiyle verilerin toplandığı çalışmanın birinci bölümünde kuramsal çerçeve, ikinci bölümünde İhmal Amca'nın yaşamı ve yapıtları yer almış; üçüncü bölümünde de İhmal Amca'nın yapıtları çocuk edebiyatı ve Türkçe eğitimi açısından incelenip değerlendirilmiştir. İhmal Amca'nın yapıtları içerik açısından; konu, tema, kişi kadrosu, plan, dil ve anlatım, çevre, ileti ve değer başlıkları altında; tasarım açısından ise boyut, kâğıt, kapak-cilt, sayfa düzeni, harf ve resim başlıkları altında incelenmiştir. İnceleme sonucunda İhmal Amca'nın çocuk edebiyatı yapıtlarının 9-14 yaş arası ilköğretim ikinci kademe öğrencileri (5., 6., 7. ve 8. sınıf) için uygun nitelikte olduğu tespit edilmiştir. İncelenen yapıtlarda öne çıkan değerler yardımlaşma, paylaşma, özgürlük, adalet ve sevgidir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, masal, değer, Türkçe eğitimi, İhmal Amca.

ABSTRACT

EXAMINING THE CHILDREN’S BOOKS OF İHMAL AMCA IN TERMS OF CHILDREN’S LITERATURE AND TURKISH EDUCATION

İbrahim CAN

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISH AND SOCIAL SCIENCES EDUCATION

November, 2024

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Erhan AKDAĞ

In this study, which is based on the analysis of the children's books of Vartan İhmalyan, known as İhmal Amca in our children’s literature, in terms of children's literature and Turkish education, four fairy tales titled *Şeytan Uçurtması*, *Güneşe Vurgun Çocuk*, *Eşek Eşekken*, *Boyalı Kırlangıç*, and a short story book titled *Pencereme Konmuştum* were analysed. In the first part of the study, the theoretical framework, in the second part, İhmal Amca’s life and works, and in the third part, İhmal Amca’s works were analysed and evaluated in terms of children’s literature and Turkish education. İhmal Amca’s works were analysed under the headings of subject, theme, cast of characters, plan, language and expression, environment, message and value in terms of content, and under the headings of size, paper, cover-binding, page layout, lettering and picture in terms of design. As a result of the examination, it was determined that İhmal Amca’s works of children’s literature are suitable for 9-14 years old primary school second level students (5th, 6th, 7th and 8th grades). The prominent values in the analysed works are cooperation, sharing, freedom, justice and love.

Keywords: Children’s literature, fairy tale, value, Turkish education, İhmal Amca.

ÖN SÖZ

Çocuk edebiyatı yapıtları, insanın yazınsal ürünlerle ilk karşılaşmasıdır. Çocuk, bu yapıtlarla edebiyatı, yaşamı, eğitimi tanır. Nitelikli çocuk edebiyatı yapıtları, çocuğa kitapları sevdirebilir. Onu eğiterek yaşama hazırlar. Bunu sanatçı duyarlığıyla kurgulanmış yapıtlar aracılığıyla bazen onu üzerek bazense sevindirerek, şaşırtarak, meraklandırarak veya düşündürerek, ona sorular sordurarak; çocuğun bakışı koşutluğunda onu kendi dünyasına çekerek yapar. Çocukluk çağında bireyin eğitimi, yaşam hakkında bilinçlendirilmesi, birey ve toplum olmanın hak ve sorumluluklarını öğrenmesi gibi yaşamın gerekliliklerinin çocuğa kazandırılmasında çocuk edebiyatına düşen görevler vardır. Çocuk edebiyatı bu sorumluluklarını nitelikli yazınsal yapıtlar aracılığıyla gerçekleştirir. Çeşitli türlerde yazılabilen çocuk edebiyatı yapıtlarında en çok rastlanılan türlerin başında şüphesiz masallar ve öyküler gelir.

Büyük bir misyonu ve sorumluluğu kendisinde barındıran çocuk edebiyatı yapıtlarının değerlendirilip iyi ve kötü, zararlı ve yararlı yönleriyle irdelenip bu sonuçların ortaya konulması çocuk edebiyatı ve Türkçe eğitimi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmada çocuk edebiyatı yazarlarımızdan İhmal Amca'nın masal ve öykü türündeki yapıtları tasarım ve içerik özellikleri bakımından incelenmiştir. İnceleme sonrasında yapıtlar çocuk edebiyatı ve Türkçe eğitimi açısından değerlendirilmiş ve önemleri ortaya konulmuştur.

Tez konumun belirlenmesinden tez çalışmamın tamamlanmasına kadar gerçekleştirilen sürecin her aşamasında yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Erhan AKDAĞ'a; eleştiri, katkı ve destekleriyle bu süreçte hep yanımda olan ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğretim Üyesi Bilal UYSAL'a; desteği, yardımları ve güveniyle üzerimde büyük katkıları olan, tez sürecim öncesinde ve sırasında bilgi birikimi, önerileri ve eleştirileriyle ufkumu açan değerli hocam Prof. Dr. M. Hilmi UÇAN'a, yaşamım boyunca tüm varlıklarıyla her koşulda yanımda olan aileme teşekkür ederim. Her şeyimi verdim. Umarım daima sizleri gururlandırabilirim.

İbrahim CAN
2024, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI.....	ii
ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
RESİMLER LİSTESİ	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
GİRİŞ.....	1
1. PROBLEM DURUMU.....	1
1.1. PROBLEM TÜMCESİ.....	2
1.2. ALT PROBLEMLER.....	2
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	3
3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI	3
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	3
5. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ	3

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. ÇOCUK VE ÇOCUK EDEBİYATI.....	6
1.1. ÇOCUK KİTAPLARINDA BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER	25
1.2. TÜRKÇE EĞİTİMİ AÇISINDAN ÇOCUK EDEBİYATI.....	28
1.3. ÇOCUK EDEBİYATI YAPITLARININ TASARIM ÖZELLİKLERİ.....	31
1.3.1. Boyut.....	31
1.3.2. Kâğıt.....	31
1.3.3. Kapak – Cilt	32
1.3.4. Sayfa Düzeni.....	32
1.3.5. Harf.....	32
1.3.6. Resim	32
1.4. ÇOCUK EDEBİYATI YAPITLARININ İÇERİK ÖZELLİKLERİ	33
1.4.1. Konu.....	34
1.4.2. Tema/İzlek	34
1.4.3. Plan	34
1.4.4. Kişi Kadrosu	35
1.4.5. Dil ve Anlatım	35
1.4.6. Çevre	36
1.4.7. İleti	36
1.4.8. Değer.....	37
1.5. ÇOCUK EDEBİYATI TÜRLERİ	37
1.5.1. Masal.....	37
1.5.1.1. Masalların İncelenmesi.....	39
1.5.2. Öykü.....	41

İKİNCİ BÖLÜM

İHMAL AMCA'NIN YAŞAMI VE YAPITLARI

1. İHMAL AMCA'NIN YAŞAMI	45
2. İHMAL AMCA'NIN YAPITLARI	47
2.1. ÇOCUK KİTAPLARI	47
2.2. ÇEVİRİ ÇOCUK KİTAPLARI	48
2.3. ANI/OTOBİYOGRAFİ TÜRÜNDEKİ YAPITLARI	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

1. İHMAL AMCA'NIN ÇOCUK KİTAPLARININ BİÇİM ÖZELLİKLERİ	49
1.1. ŞEYTAN UÇURTMASI	49
1.1.1. Boyut.....	49
1.1.2. Kâğıt.....	49
1.1.3. Kapak – Cilt	50
1.1.4. Sayfa Düzeni.....	51
1.1.5. Harf.....	51
1.1.6. Kitaptan Görseller	51
1.2. GÜNEŞE VURGUN ÇOCUK	52
1.2.1. Boyut.....	52
1.2.2. Kâğıt.....	52
1.2.3. Kapak – Cilt	53
1.2.4. Sayfa Düzeni.....	54
1.2.5. Harf.....	54
1.2.6. Kitaptan Görseller	54
1.3. EŞEK EŞEKKEN	55
1.3.1. Boyut.....	55
1.3.2. Kâğıt.....	55
1.3.3. Kapak – Cilt	56
1.3.4. Sayfa Düzeni.....	57
1.3.5. Harf.....	57
1.3.6. Kitaptan Görseller	58
1.4. BOYALI KIRLANGIÇ	58
1.4.1. Boyut.....	59
1.4.2. Kâğıt.....	59
1.4.3. Kapak – Cilt	59
1.4.4. Sayfa Düzeni.....	61
1.4.5. Harf.....	61
1.4.6. Kitaptan Görseller	62
1.5. PENCEREME KONMUŞTU	62
1.5.1. Boyut.....	63
1.5.2. Kâğıt.....	63
1.5.3. Kapak – Cilt	63
1.5.4. Sayfa Düzeni.....	64
1.5.5. Harf.....	64
1.5.6. Kitaptan Görseller	65
2. İHMAL AMCA'NIN ÇOCUK KİTAPLARININ İÇERİK ÖZELLİKLERİ	65

2.1. ŞEYTAN UÇURTMASI	65
2.1.1. Şeytan Uçurtması.....	66
2.1.1.1. Konu	66
2.1.1.2. Kişiler	68
2.1.1.3. Dil ve Anlatım	69
2.1.1.4. İleti.....	70
2.1.1.5. Değer	71
2.1.2. İpek Mendil	71
2.1.2.1. Konu	71
2.1.2.2. Kişiler	72
2.1.2.3. Dil ve Anlatım	72
2.1.2.4. İleti.....	72
2.1.2.5. Değer	73
2.1.3. Kuğunun Göçü.....	73
2.1.3.1. Konu	73
2.1.3.2. Kişiler	73
2.1.3.3. Dil ve Anlatım	74
2.1.3.4. İleti.....	74
2.1.3.5. Değer	74
2.1.4. Çağlayan Çay	74
2.1.4.1. Konu	74
2.1.4.2. Kişiler	75
2.1.4.3. Dil ve Anlatım	75
2.1.4.4. İleti.....	76
2.1.4.5. Değer	76
2.1.5. Dalaveracılar Ülkesi	76
2.1.5.1. Konu	76
2.1.5.2. Kişiler	77
2.1.5.3. Dil ve Anlatım	77
2.1.5.4. İleti.....	78
2.1.5.5. Değer	78
2.1.6. Cimri Cimecim	78
2.1.6.1. Konu	78
2.1.6.2. Kişiler	79
2.1.6.3. Dil ve Anlatım	79
2.1.6.4. İleti.....	79
2.1.6.5. Değer	80
2.1.7. Yabani İncir Ağacı	80
2.1.7.1. Konu	80
2.1.7.2. Kişiler	81
2.1.7.3. Dil ve Anlatım	81
2.1.7.4. İleti.....	82
2.1.7.5. Değer	82
2.1.8. Masal Gibi	82
2.1.8.1. Konu	82
2.1.8.2. Kişiler	82
2.1.8.3. Dil ve Anlatım	83
2.1.8.4. İleti.....	83
2.1.8.5. Değer	83
2.2. GÜNEŞE VURGUN ÇOCUK	83

2.2.1. Güneşe Vurgun Çocuk	84
2.2.1.1. Konu	84
2.2.1.2. Kişiler	86
2.2.1.3. Dil ve Anlatım	88
2.2.1.4. İleti.....	88
2.2.1.5. Değer	89
2.2.2. Büyülü Çiçek.....	89
2.2.2.1. Konu	89
2.2.2.2. Kişiler	92
2.2.2.3. Dil ve Anlatım	92
2.2.2.4. İleti.....	92
2.2.2.5. Değer	92
2.3. EŞEK EŞEKKEN.....	92
2.3.1. Konu.....	92
2.3.2. Kişiler.....	95
2.3.3. Dil ve Anlatım	96
2.3.4. İleti	96
2.3.5. Değer.....	96
2.4. BOYALI KIRLANGIÇ	97
2.4.1. Boyalı Kırlangıç	97
2.4.1.1. Konu	97
2.4.1.2. Kişiler	98
2.4.1.3. Dil ve Anlatım	98
2.4.1.4. İleti.....	99
2.4.1.5. Değer	99
2.4.2. Konuşan Sığırcık.....	99
2.4.2.1. Konu	99
2.4.2.2. Kişiler	100
2.4.2.3. Dil ve Anlatım	100
2.4.2.4. İleti.....	100
2.4.2.5. Değer	100
2.4.3. Doğayı Ağlatmayın	100
2.4.3.1. Konu	100
2.4.3.2. Kişiler	101
2.4.3.3. Dil ve Anlatım	101
2.4.3.4. İleti.....	101
2.4.3.5. Değer	102
2.4.4. Papatyanın Yakınması.....	102
2.4.4.1. Konu	102
2.4.4.2. Kişiler	102
2.4.4.3. Dil ve Anlatım	103
2.4.4.4. İleti.....	103
2.4.4.5. Değer	103
2.4.5. Bulutlar.....	103
2.4.5.1. Konu	103
2.4.5.2. Kişiler	104
2.4.5.3. Dil ve Anlatım	104
2.4.5.4. İleti.....	104
2.4.5.5. Değer	104
2.4.6. Şu Balıklar Birbirini Yemese	104

2.4.6.1. Konu	104
2.4.6.2. Kişiler	105
2.4.6.3. Dil ve Anlatım	105
2.4.6.5. İleti.....	106
2.4.6.6. Değer	106
2.4.7. Müziği Seven Çocuk	106
2.4.7.1. Konu	106
2.4.7.2. Kişiler	107
2.4.7.3. Dil ve Anlatım	107
2.4.7.4. İleti.....	107
2.4.7.5. Değer	107
2.4.8. Yunus ile Çocuk	108
2.4.8.1. Konu	108
2.4.8.2. Kişiler	108
2.4.8.3. Dil ve Anlatım	109
2.4.8.4. İleti.....	109
2.4.8.5. Değer	109
2.4.9. Timsah Kuşu	109
2.4.9.1. Konu	109
2.4.9.2. Kişiler	110
2.4.9.3. Dil ve Anlatım	110
2.4.9.4. İleti.....	110
2.4.9.5. Değer	110
2.4.10. Dağların Masalı	111
2.4.10.1. Konu	111
2.4.10.2. Kişiler	111
2.4.10.3. Dil ve Anlatım	112
2.4.10.4. İleti.....	112
2.4.10.5. Değer	112
2.4.11. Ölümsüzlük	112
2.4.11.1. Konu	112
2.4.11.2. Kişiler	114
2.4.11.3. Dil ve Anlatım.....	114
2.4.11.4. İleti.....	115
2.4.11.5. Değer.....	115
2.4.12. İpin Ucunu Kaçıran Masal	115
2.5. PENCEREME KONMUŞTU.....	115
2.5.1. Konu.....	115
2.5.2. Kişiler.....	116
2.5.3. Dil ve Anlatım	116
2.5.4. İleti	117
2.5.5. Değer.....	117
SONUÇ VE ÖNERİLER	119
KAYNAKÇA.....	122

RESİMLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Resim 1. <i>Şeytan Uçurtması</i> Adlı Yapıtın Ön Kapak Görseli.....	50
Resim 2. <i>Şeytan Uçurtması</i> Adlı Yapıtın Arka Kapağı	50
Resim 3. <i>Şeytan Uçurtması</i> Adlı Yapıttan Görseller	51
Resim 4. <i>Güneşe Vurgun Çocuk</i> Adlı Yapıtın Ön Kapak Görseli	53
Resim 5. <i>Güneşe Vurgun Çocuk</i> Adlı Yapıtın Arka Kapağı	53
Resim 6. <i>Güneşe Vurgun Çocuk</i> Adlı Yapıttan Görseller.....	54
Resim 7. <i>Eşek Eşekken</i> Adlı Yapıtın Ön Kapak Görseli	56
Resim 8. <i>Eşek Eşekken</i> Adlı Yapıtın Arka Kapağı	57
Resim 9. <i>Eşek Eşekken</i> Adlı Yapıttan Görseller.....	58
Resim 10. <i>Boyalı Kırlangıç</i> Adlı Yapıtın Ön Kapak Görseli	59
Resim 11. <i>Boyalı Kırlangıç</i> Adlı Yapıtın Arka Kapağı	61
Resim 12. <i>Boyalı Kırlangıç</i> Adlı Yapıttan Görseller.....	62
Resim 13. <i>Pencereme Konmuştu</i> Adlı Yapıtın Ön Kapak Görseli	63
Resim 14. <i>Pencereme Konmuştu</i> Adlı Yapıtın Arka Kapağı	64
Resim 15. <i>Pencereme Konmuştu</i> Adlı Yapıttan Görseller.....	65

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

BK: Boyalı Kırlangıç
EE: Eşek Eşekken
GVÇ: Güneşe Vurgun Çocuk
PK: Pencereme Konmuştu
ŞU: Şeytan Uçurtması



GİRİŞ

Bu bölümde araştırmaya açıklık kazandırılmak üzere “problem durumu”, “problem tümcesi”, “alt problemler”, “araştırmanın amacı ve önemi”, “araştırmanın kapsamı ve sınırlılıkları”, “araştırmanın yöntemi”, “araştırmanın evreni” ve “verilerin toplanması ve analizi” başlıkları üzerinde durulmuştur.

1. PROBLEM DURUMU

Çocuk edebiyatını ele almadan önce “çocuk nedir?”, “çocuk kime denir?” ve “çocukluk çağı nedir?” gibi soruları ele almak gerekmektedir. *Türkçe Sözlük*’te çocuk; “1. Küçük yaştaki erkek veya kız. 2. Soy bakımından oğul veya kız evlat. 3. Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak. 4. Genç erkek.” (TDK, 2011) olarak tanımlanmaktadır. Genellikle 0-2 yaş arası bebeklik dönemi olarak kabul edildiğinden çocukluk dönemi 2 yaşından başlatılarak ilk gençlik yıllarına kadar sürdürülür. “İnsan ömrünün genellikle 2-14 yaşları arasında geçen gelişme dönemine ‘çocukluk çağı’ adı verilir.” (Oğuzkan, 2013: 2). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere 2-14 yaş arasındaki bireylere “çocuk” denir. Çocukluk çağı olarak adlandırılan bu dönem bir geçiş dönemidir. Nitekim bu döneme seslenen çocuk edebiyatı da bir geçiş dönemi edebiyatıdır.

Dil kültürün taşıyıcısıdır. Yeni nesillerin eğitilip yetiştirilmesinde, toplumun bir parçası olan yararlı bireyler olmalarının sağlanmasında dil en temel araçtır. İletişim kurup anlaşmamızı sağlayan araç olan dilin en fazla geliştiği dönem çocukluk dönemidir. Çocukluk döneminde yetişkinlik dönemine göre daha fazla gelişim gösterip kökleşen dil, çocuk edebiyatı yapıtlarıyla bunu sağlar. Çocuk edebiyatı yapıtları ile birlikte çocukların sözcük hazinesi geliştirilir hem alıcı dil gelişimine hem de ifade edici dil gelişimine katkıda bulunularak onların iletişim donanımlarının gelişmesi sağlanır (Yalçın ve Aytaş, 2008: 17). Çocuk için nitelikli çocuk kitapları son derece önemlidir; “çocuk kitapları (öykü, roman, şiir vb.) okulöncesi dönemden başlayarak çocukları renk ve çizginin estetik diliyle tanıştıran, onlara anadilinin güzelliğini duyumsatan ilk araçlardır.” (Sever, 2013: 32). Çocuk bu kitaplarla okuma alışkanlığı edinip kendini ve dünyayı keşfe çıkar. Bu keşfin sayısız yararları vardır. Öncelikle diğer yazınsal tür yazarlarında olduğu gibi çocuk edebiyatı yazarı da iyi bir gözlemcidir ve kitaplarında gözlemledikleriyle yaşamı kurgulayarak anlatır. Bu kitaplarla hayatı keşfe çıkan çocuklar, insanı da keşfederler ve adalet, dostluk, dürüstlük, vatanseverlik ve

yardımseverlik gibi değerleri kazanırlar. Nitelikli yazınsal yapıtların bireyi eğiterek insani özelliklerini geliştirip iyi olmaya yöneltten bir yönü vardır. Nitelikli çocuk kitapları da öyledir. İnsanı anlamaya ve bireyin kendinden başkasının da acısını hissedebilmesine katkıda bulunur. Bu gibi nitelikleriyle çocuk kitapları toplumda karşılıklı anlayış ve sevgi bağını inşa etmeye yardımcı olabilir. Yazınsal yapıtların sezdirerek ve duyumsatarak ortaya koydukları bu işlev, bireyleri diğer bireylerin kişiliklerini tanıyıp onlara saygılı olmaya yöneldikleri bir bilinç edinme sürecine sokar (Sever, 2013: 37). Böylece daha adaletli ve demokratik bir toplum yapısının oluşmasının sağlanmasına da katkıda bulunabilir. Nitelikli çocuk kitaplarıyla okuma alışkanlığı kazanan ve sözcük hazineleri zenginleşen çocukların özellikle konuşma ve yazma gibi ifade edici dil becerileri gelişir. Dil becerileri gelişen çocuklar ise daha zengin içerikli ve analitik düşünebilirler çünkü insan sözcüklerle düşünür. Böylece çocukların problem çözme, analitik düşünme gibi bilişsel becerileri de gelişim gösterir. Çocuk kitapları, çocukların bireysel ve toplumsal ihtiyaçları arasındaki dengeyi kurarak topluma uyum sağlamış yetişkin bireyler olabilmeleri açısından son derece önemlidir.

Bu çalışmada İhmal Amca'nın çocuk kitapları, çocuk edebiyatı ve Türkçe eğitimi açısından incelenip değerlendirilmiş ve tespit edilen bulgular başlıklar altında gruplandırılarak ortaya konulmuştur.

1.1. PROBLEM TÜMCESİ

İhmal Amca'nın çocuk kitaplarının içeriği nedir ve bu kitaplar çocuk edebiyatı ve Türkçe eğitimi açısından ne tür nitelikler taşımaktadır?

1.2. ALT PROBLEMLER

İhmal Amca'nın çocuk kitapları çocuğa, eğitime ve değerlere yönelik ne tür özellikler barındırmaktadır?

İhmal Amca'nın çocuk kitaplarında Türkçe eğitimi açısından ne tür özellikler bulunmaktadır?

İhmal Amca'nın çocuk kitapları çocuk edebiyatı ölçütlerini karşılamakta mıdır?

İhmal Amca'nın çocuk kitapları pedagojik açıdan ne tür özellikler taşımaktadır ve bu kitaplarda çocuklara hangi değerler aşılanmaktadır?

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmanın amacını İhmal Amca'nın çocuk kitaplarının incelenmesi, söz konusu yapıtların çocuk edebiyatı ve Türkçe eğitimi açısından değerlendirilmesi oluşturmaktadır. İlgili alan yazında yazar ve yapıtları üzerine herhangi bir çalışmanın bulunmaması araştırmanın önemini artırmaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Bu çalışmanın kapsamını İhmal Amca'nın çocuklar için yazdığı dört masal ve bir öyküden oluşan beş çocuk kitabı oluşturmaktadır. Bu yapıtlar kronolojik olarak şu şekilde sıralanabilir:

1. *Şeytan Uçurtması* (1975-masal)
2. *Güneşe Vurgun Çocuk* (1978-masal)
3. *Eşek Eşekken* (1980-masal)
4. *Boyalı Kırlangıç* (1980-masal)
5. *Pencereme Konmuştu* (2002-öykü)

İhmal Amca'nın incelenen çocuk kitaplarının iç-dış yapı özellikleri, Türkçe ve değer eğitimi açısından nitelikleri araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. İncelenen yapıtlara İhmal Amca'nın Rus yazar Maksim Gorki'den çevirdiği *Danko'nun Yüreği* adlı çocuk kitabı dâhil edilmemiştir. Yazarın Bulgaristan'da yayımlandığı bilinen *Sihirli Çiçek* adlı çocuk kitabına erişilemediğinden söz konusu kitap da araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Nitel bir araştırmaya dayanan bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi yöntemiyle veriler toplanmış ve nitel veri analizi tekniklerinden betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Nitel araştırmada kitap, makale, tez gibi basılı kaynaklardan çeşitli veri toplama teknikleriyle toplanan veriler değerlendirilir. Elde edilen veriler araştırma planı çerçevesinde birleştirilir, gruplandırılır, tartışılıp yorumlanır ve sonuca ulaşılır. (Arslanoğlu, 2016: 78).

5. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Bu nitel araştırmada doküman analizi yöntemiyle toplanan verilerin analizi nitel analiz tekniklerinden olan betimsel analiz tekniğiyle gerçekleştirilmiştir.

Betimsel analiz tekniği, araştırmada elde edilen verilerin araştırma öncesinden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlanmasını kapsar. Veriler araştırma sorularıyla ortaya konan temalara göre organize edilir. Betimsel analiz tekniğinde verileri çarpıcı bir şekilde ele almak için doğrudan alıntılara sıkça yer verilir. Bu analiz tekniğinde amaç, ulaşılan bulguları düzenli ve yorumlanmış bir şekilde sunmaktır. Bu nedenle ulaşılan veriler öncelikle mantıklı ve anlaşılır bir şekilde betimlenir. Sonrasında ortaya konan bu betimlemelerin yorumlanıp açıklanmasına geçilir. Neden-sonuç ilişkileri incelenip bunlardan sonuçlar çıkarılır. Ulaşılan temaların anlamlandırılıp bunlara dayanarak tahminler yürütülmesi işlemleri de araştırmacı tarafından yapılacak yorumlar arasında gösterilebilir. Betimsel analiz tekniği aşağıda maddelenen dört aşamadan oluşur:

1. Betimsel analiz için bir ereve oluşturma: Verilerin analizi için ereve oluşturulur. Verilerin altında organize edilip sunulacağı temalar belirlenir.
2. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi: ereveye göre ulaşılan veriler okunup organize edilir.
3. Bulguların tanımlanması: nceki aşamada organize edilen veriler tanımlanıp doğrudan alıntılarla desteklenir.
4. Bulguların yorumlanması: nceki aşamada tanımlanan veriler açıklanır, ilişkilendirilir ve anlamlandırılır. (Yıldırım ve şimşek, 2000: 158-159).

Araştırmada kullanılan betimsel analiz tekniğinin temaları Sedat Sever'in *ocuk ve Edebiyat* adlı yapıtında belirlediği "ocuk Edebiyatının Temel ğeleri" başlıklı bölümden kuramsal çerçeveye alınmıştır. erevede yer alıp bu çalışmada kullanılan çözümlemenin alt başlıkları şu şekildedir:

- Boyut
- Kâğıt
- Kapak – Cilt
- Sayfa Düzeni
- Harf
- Resim
- Konu/kurgu
- Tema/İzlek
- Plan

- Kişi Kadrosu
- Dil ve anlatım
- Çevre
- İleti (Sever, 2019).

İhmal Amca'nın çocuk kitapları kitabevleri ve sahaflardan temin edilmiştir.



BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çocuk, edebiyat ve çocuk edebiyatı kavramlarıyla öykü ve masal türleri hakkında bilgi verilmiştir.

1. ÇOCUK VE ÇOCUK EDEBİYATI

Çocuk edebiyatını ele alırken öncelikle “çocuk nedir?”, “çocuk kime denir?” ve “çocukluk çağı nedir?” gibi sorular ele alınmalıdır. *Türkçe Sözlük*’te çocuk; “1. Küçük yaştaki erkek veya kız. 2. Soy bakımından oğul veya kız evlat. 3. Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak. 4. Genç erkek.” (TDK, 2011) olarak tanımlanır. Kaynaklarda 0-2 yaş arası bebeklik dönemi olarak kabul edildiğinden çocukluk dönemi 2 yaşından başlatılarak ilk gençlik yıllarına kadar sürdürülür. “İnsan ömrünün genellikle 2-14 yaşları arasında geçen gelişme dönemine ‘çocukluk çağı’ adı verilir.” (Oğuzkan, 2013: 2) ve bu tanımdan da anlaşılacağı üzere 2-14 yaş arasındaki bireylere “çocuk” denir. Çocukluk çağı olarak adlandırılan bu dönem bir geçiş dönemidir. Nitekim bu döneme seslenen çocuk edebiyatı da bir geçiş dönemi edebiyatıdır.

Çocuk; yaşamın getirdiği hırs, haset, kin gibi kötü özelliklerle kirlenmemiş, saf ve temiz olan insandır. “Çocuk denilince ilk akla gelen bu safiyettir, temizliktir. Çocuğun gözlerinin arkasında ikinci bir göz olduğunu düşünemezsiniz. Olduğu gibi oradadır, önyargısızdır. Kimsecikler ‘kral çıplak’ demeye cesaret edemezken, ‘kral çıplak’ diyecek, diyebilecek saflıktaki varlıktır çocuk. Sevilmesinin nedeni de bu olsa gerek. Çocuk temiz bir cevherdir. Güzellikleri veya çirkinlikleri kazanma yeteneğine sahiptir. Aileye, okula, topluma emanet edilmiştir.” (Uçan, 2005: 18). Çocuk, yetişkinlere göre fiziken küçük ve zihinsel gelişim açısından görece geride bulunsa da basit, küçümsenecek bir birey değildir. “Çocuklar, dünyayı ve çevreyi kendi öznel değerlendirmeleriyle algılayan ve bu gözlükle dünya ile ilişki kuran varlıklardır. Onlar için dünya önce bir yığın, birbiriyle ilişkisi olmayan dağınık bir kaostur. Erişkinleşmeye başladıkça dünyanın nesneleri arasındaki işlevsel ilişkileri kurmayı öğrenirler, böylece de yetişkinler dünyasının düşüncelerini ve nesnel ölçütlerini kavrarlar.” (Dilidüzgün, 2003: 41). Çocuklar yetişkinlerin yaşantı zenginliğine, tecrübe birikimlerine sahip değildirler. Tecrübe, yaşamda bireyin karşısına neler çıkabileceğini öğretirken neler çıkamayacağını, nelerin gerçekleşemeyeceğine dair bir inanç da benimsetir. Çocuğun

dünyasında ise “yok” yoktur. Çocuğa göre her şey olabilir. Ona uçamayacağını, bulutlar içerisinde yüzemeyeceğini, kâğıttan otomobil yapıp onunla arkadaşlarıyla yarışamayacağını ya da evinin bahçesinde dünyalar keşfedemeyeceğini söyleyen yetişkinlerdir. Böylesine zengin bir düş gücüne sahip olan çocukların küçümsenmesi bir hatadır. Çocuk, düş gücüyle kurduğu dünyası küçümsenerek ona göz yumulması gereken gelişmemiş bir varlık değil, yaşamının önemli bir dönemi içerisinde bulunan bir insandır. Güler yüz (2006: 15)’e göre, çocuklardan ve çocuk duyarlılığından öğreneceğimiz çok şey vardır. Baş (2015: 4) da yetişkinlerin zamanla arkalarında bırakarak unuttukları bir ufka ve düş dünyasına sahip olduğunu, yetişkinlerin çocukları küçümsemenin aksine merak, hayret etme ve düş kurma gibi onlardan öğrenebilecekleri çok sayıda yeti bulunduğunu belirtir. Tüm bu yetiler çocuğa aittir nitekim “‘çocuk kadar saf’ kalabilmek belki mümkün değil, ama yaptığı yanlışları sezebilecek, doğruyu, güzeli arayan, okumayı alışkanlığa dönüştürebilmiş bir insanın yetişmesi, yazınsal değeri üst düzeyde olan, pedagoji ile yazınsallığı bir arada buluşturmuş, kendisini okutan çocuk edebiyatı ürünlerinin çokluğuna bağlı dersek yanlışmış olmayız.” (Uçan, 2005: 23).

Ziya Gökalp, çocukluk çağı için “hayatın en tatlı çağı çocukluktur. Bu devirde dinlenen peri masalları, en güzel romanlardan daha vecidlidir. Bilmem çocuklarıma olan iştiyakımdan, tahassürümden dolayı mı, her nedense, bugün ruhumun içi bir çocuk bahçesi olmuş gibidir.” (Enginün, 1991: 390) ifadesini kullanır. Çocukluk çağı, bireyin yaşamının tüm dönemlerini etkileyen, bireyi birey ve toplumu toplum yapan dinamiklerin kazanıldığı ve geliştirildiği hassas bir dönemdir. Çocukluk çağında yetişkinlerin çocuklara salt öğütler vererek doğrularını dayatmaları çocuğun ilgisini çekmez. Aksine çocukların bu öğütlerin karşısında yer alıp yetişkinlerin bu tutumlarına bir savunma mekanizması geliştirerek ters kimlik oluşturmalarına neden olabilir. Çocuğa yönelmek ve çocuğun dünyasına girerek onunla iletişim kurmak gerekmektedir. Çocuğun dünyasına girmek dünyaya çocuğun gözüyle bakıp çocuk gerçeğine hâkim olabilmeyi gerektirir.

Çılgın (2007: 14-17)’a göre, çocukların bilişsel düzeylerine uygun her olay, çocuğun duyuşsal gelişim düzeyine uygun her duygu, çocuklar için oluşturulan yapıtların konusu olabilir. Çocuklar kendilerine okutulan/okunan nitelikli bir masal veya öyküyü zevkle okurlar/dinlerler. Beğendikleri, kendilerini dünyasına çeken bir yapıtı ellerinden bırakmak istemezler. Bunun nedeni, nitelikli yazınsal ürünlerin insanı derinden etkileyip ruhuna nüfuz etme gücüdür. Nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarının bu

gücünden, çocukları eğitip yaşama hazırlarken mutlaka yararlanmak gerekmektedir. Çocukların ilgi, ihtiyaç ve hazır bulunuşluk düzeyleri dikkate alınarak oluşturulan yapıtlar çocuğun eğitiminde başat bir role sahiptir. Çocuklara edindirilmek istenen kazanımlar, değerler ve davranışlar onlar için hazırlanan yapıtlara sindirilir. Kişilik gelişimi açısından çocuğun nitelikli yazınsal metinlere çok ihtiyacı vardır. Bu ihtiyacı çocuk edebiyatı yapıtları karşılar. Çocuk edebiyatı yapıtları öncelikle çocuğun kendisini tanımaya yardımcı olur. Kurgu içerisinde başka insanların duygularına şahit olan, onlarla empati kuran çocuk, kendi duygu dünyasını da tanımaya başlar. Bu yapıtlar çocuğun insanı tanımaya başlamasını sağlar. Bu yazınsal yapıtlarla çocuk, duygularını kontrol altına almaya başlar; üzüntü, korku, öfke, kıskançlık gibi bireysel ve toplumsal yaşamda insanı zorlayan duygularla başa çıkma becerisini geliştirerek öz denetim kazanır. Çocuğun birey olduğunu hissetmesi, ilgi alanlarını ve becerilerini keşfetmesi kişilik gelişimi için önem taşımaktadır. Bu gelişimin sağlanabilmesi için çocuk edebiyatı yapıtları çocuklara yeni yaşantılar sunar. Bu yapıtlarla kendi becerilerini ve duyarlıklarını keşfeden çocuk, bireysel ve toplumsal ilişkilerini daha sağlıklı kurarak yaşamını sürdürür. Bu yapıtlar, çocuklar için faydalı olmanın yanı sıra eğlenceli olmayı da başardıkları taktirde çocuğun hem hoşça vakit geçirmesine hem de yeni bilgiler kazanmasına yardımcı olur. Kitaplar aracılığıyla çocuk, gündelik yaşamında tanımadığı insanlarla, farklı ülkelerle ve tecrübelerle karşı karşıya gelir. Çocuk; adalet, dostluk, dürüstlük, sabır, saygı, sevgi ve yardımseverlik gibi hem sorumluluk sahibi hem de toplumlumla uyum içerisinde bir birey olmasına yardımcı olacak değerleri çocuk edebiyatı yapıtları aracılığıyla kazanır. Böylece kendisiyle ve çevresiyle olumlu ilişkiler kurmayı öğrenir. Ayrıca çocuk edebiyatı yapıtları, çocuğun ufkunu açarak ilgi alanlarını genişletir. Yaşama ve insana geniş bir perspektiften bakmasına yardımcı olur. Okuyarak bilişsel becerileri gelişir, analitik düşünme becerisi kazanmaya başlar. Türkçeyi başarıyla kullanan sanatçılar tarafından ortaya konan nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarını okuyan çocukların ana dili gelişimi hızlanır. Çocuk dilin inceliklerini, estetik değerini duyumsamaya başlar. Çocuk, ana dili sevgisi ve bilinci edinir. Bu, çocukların sözcük hazinelerini zenginleştirerek onları karmaşık düşünebildikleri ve kendilerini daha iyi ifade etmeye başladıkları bir gelişim sürecine sokar.

Çocuklar, yetişkinlerin aksine faydacı değildirler. Bir bilgiyi veya davranış kalıbını yalnızca kendilerine fayda versin diye öğrenmek istemezler. Çocuğun amacı öğrenmek değil, eğlenmek ve keşfetmektir. Bu nedenle çocuğu eğitmek, ilgi ve

merakını çekip onu eğlendirmekten geçer. Çocuğun ilgisi kolay dağılabilir, çocuk aynı anda birden fazla şeyle ilgilenebilir; çocuğun ilgisini kendine yöneltmek yazarın görevidir. Nitelikli çocuk edebiyatı yapıtları çocuğa, onun dünyasına seslenip onunla arkadaşlık kurar. Önemli olan çocuğa tepeden bakıp kendimizce doğruları ve öğütlerimizi ona dayatmak değil; onunla yan yana olup ona eşlik etmektir. Nitelikli çocuk edebiyatı yazarı, yapıtlarını çocuk edebiyatı ölçütlerine uygun kaleme alır.

Çocuk edebiyatını tanımlamadan önce edebiyatı tanımlamak yerinde bir yöntemdir. *Türkçe Sözlük*'te edebiyat; “1. Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü ve yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın, gökçe yazın. 2. Bir bilim kolunun türlü konuları üzerine yazılmış yazı ve eserlerin hepsi, literatür.” (TDK, 2011) anlamlarına gelir.

Eagleton (2011: 16) edebiyatın bireyin her zaman kullandığı sıradan dilden öte özel bir dil olduğunu ve Roman Jakobsun'ın onu “sıradan konuşmaya karşı örgütlü bir şiddet” olarak tanımladığını belirtir. Edebiyat, bireylerin gündelik konuşmalarındaki sıradan dilin dönüştürülerek sistematik olarak bu dilden sapılmasıdır. Aristoteles (2002: 22)'e göre de edebiyat ruhu tutkulardan temizleyen/arındıran (katharsis sağlayan) bir sanattır. Bu sanat, okurda uyandırdığı acıma ve korku duygularıyla ruhu tutkulardan arındırıp temizler.

Edebiyatın eğitimle sıkı ilişkisine değinen Uçan (2015: 66) “edebiyat”la “eğitim”i birbiriyle çok yakın ilişki içerisinde olan alanlar olarak betimler. Edebiyat, insanın eğitilmesi ve eğitim yoluyla şekillendirilmesinde başat rol oynar. Edebiyatın konusu insana dair olan her şeyi kapsar. Eğitim de insanın bireysel ve toplumsal ilişkileriyle bağlantılı olduğundan bu iki alan birbirine koşut ilerleyerek bireyin gelişiminde etkin rol oynar. Bireylerin yazınsal metinlerle karşılaştırılması onları duyarlık ve algılayış becerileri kazandırdıkları bir yolculuğa çıkarır. Yazınsal metinlerle karşılaşan bireyler yalnızca sezgisel olarak doğru ve güzel olanı kavrama becerileri geliştirmez aynı zamanda da rasyonel düşünme becerileri kazanır. Tüm bu yararlarıyla yazınsal metinler eğitimin bir malzemesi olarak kullanılmalıdır. Edebiyat, insanın ruhuna seslenerek etki eden sanat dalıdır. Nitelikli yazınsal metinler, bireye insanî duyarlılıklar, entelektüel birikim ve bilişsel beceriler kazandırır. “Dünyanın neresinde yaşarsa yaşasın, insanın sevinci, korkusu, açlığı, tokluğu, fakirliği, cimriliği, cömertliği, hırsı, hasedi, kını, sahip olma duygusu, var olma özlemi, istekleri, mecbur oluşları... edebiyatın malzemesini oluşturur.” (Uçan, 2003: 17) İnsan her şeyiyle edebiyatın ana

malzemesidir. Edebiyat, insandaki soyut ve somut g z ellikleri, kalbin ve aklın yansımalarını yazınsal bir dille bir kurgu içerisinde okura sunar. Edebiyat, insanı keşfetme aracı olarak dili ve kurguyu kullanan sanat dalının adıdır.

Dilidüzgün (1996: 19)’e göre yazınsal yapıtlar, okurunun bilişsel katılımını zorunlu kılan ürünlerdir. Okur, okuma eylemi sırasında kitapla birlikte düşünerek zihninde belli yargılar oluşturmak ve kitabın sunduğu gerçekliği kendi yaşamıyla kar ıla tırarak çıkarsamalar yapmak zorundadır.

 ılgın (2007: 13)’a göre, edebiyatın öncelikli amacı duyguları e itmektir. Edebiyat, sunduğu kurgu içerisinde okurun duygularına seslenir. Onda bir duyarlılık oluşturur. İnsanı diğer canlılardan ayıran ahlaki değerlerini kendine özgü bir şekilde metinler aracılığıyla besleyen edebiyat, insan ruhunun e itilmesine yardımcı olur.

Edebiyat; “insanın kendisini, başkalarını ve doğayla olan ilişkilerinde var olan bilgileri yeniden biçimleme, yorumlama ve yeniden yaratma eylemidir. Yaratma eylemi beyinde gerçekleşir ve temel aracı dildir. Dilin temel yapısı olan sözcükler değişik anlamda kullanılarak yeni ve farklı anlamı olan bir ürün oluşturulur. Bu yeni dil ürünü s ze ve yazıya dayalı olarak ifade edilir.” (Güleryüz, 2006: 23).

Çocuklar için, çocuğa özgü bir edebiyat düşüncesi yenidir. Yüzyılımızın ba larında okuru  ocuk olan edebiyat gündeme gelmeye ba lar. Çocuklar için edebiyat düşüncesi, çocuğa göre bir edebiyatın oluşmasını tetikler. “ ocuk edebiyatı” kavramı, ortaya çıktıktan sonra tarti maların konusu olur ancak çocuğa yönelik bir edebiyata ihtiyaç olduğu düşüncesi bu edebiyata y neli i hızlandırmıştır. Pedagoji alanındaki gelişmeler ışığında çocukların yetişkinlerden farklı eğilimlerinin ve ihtiyaçlarının olduğunun öğrenilmesi  ocuk duyarlı ının ke fedilmesini sağlamıştır. Gelişim gösteren pedagoji ve  ocuk psikolojisi alanları, çocuğun dünyasının ke fedilmesine ve buna bağlı olarak  ocuk edebiyatının oluşmasına yardımcı olmuştur.

 ocuk edebiyatı, çocukluğu konu alan bir edebiyat değildir.  ocuk, her şeyden önce  ocuk edebiyatı yazarından, kendini çocukluğundan çıkararak yazarın kendi dünyasına, yeni dünyalara götürmesini ister. Çocuğa  ocuk olduğunu söyleyen, onu küçümseyen yapıtlar çocuğun dünyasına hitap etmez ve nitelikli  ocuk edebiyatı ürünlerini yansıtmaz.  ocuk bu tür yapıtları ilgi çekici bulmaz ve bu gibi yapıtlar çocuğu edebiyattan so utabilir.  ocuk edebiyatı, her şeyden önce bir edebiyattır. Edebiyatın en hassas ve incelikli türüdür ( irin, 2000: 23).

Çocuk psikolojisi alanındaki gelişmeler, çocuk edebiyatı gibi yeni bir alanın oluşumunu da beraberinde getirir. Böylelikle dikkatler bu alana yönelmeye başlar. Dünyada “çocukluk çağlarına uygun edebiyat yapılması düşüncesi çocuk edebiyatı alanındaki gelişmeye yeni boyutlar.” (Şirin, 2000: 7) kazandırır. Cassel’ın *Edebiyat Ansiklopedisi*’nin “Çocukların Kitapları” bölümünde çocukları eğlendirme amacı taşıyan kitapların Batı Avrupa’da on sekizinci yüzyılın ortalarına doğru yayımlanmaya başladığı, bundan önce yayımlanan kitapların; dinî kitaplar, görgü kurallarını içeren kitaplar ve okul kitapları olduğu ifade edilmiştir (akt. Meriç, 2016: 383). Ülkemizde çocuk edebiyatının dile getirilmeye başlanması ise 19. yüzyılın sonlarında olmuştur (Yalçın ve Aytaş, 2008: 24).

Geçmişte yetişkinler için yazılan yapıtlar çocuklara da okutulmuş, çocuklar için ayrı yapıtlar kaleme alınmamış, onlara özgü bir “çocuk edebiyatı” gözetilmemiştir. Pedagoji alanındaki gelişmeler bir yapıtın dil bakımından sade ve anlaşılır olmasının onun çocuk gerçekliğine uygun ve çocuğa göre olduğu anlamına gelmediğini ortaya çıkarmıştır.

Kanadalı çocuk kitabı yazarı Monica Hugles, çocuk edebiyatı yazarının sorumluluğunu şu cümlelerle dile getirir: “Çocuk kitabı yazmak ip üstünde yürümek gibi denge meselesidir. Bir yanda vazgeçilmez bir disiplin, bir yanda ise içinizdeki çocuğun uyanışı... İçinizdeki çocuk için yazmak ve çizmek çok basit olmalı herhalde? İnsan kendi bilinçaltı ile iletişim kurarak kelime ve imgelerin yüzeye çıkarılmasını sağlar.” (akt. Şirin, 2000: 23).

Çocuk edebiyatı, çok yönlü, plan ve programlı bir eğitim düşüncesinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır ve gelişimini günümüzde de sürdürmektedir. Çocuğun her yönüyle nitelikli bir birey olarak yetiştirilmesinde diğer bilim dallarından olduğu gibi edebiyattan da yararlanır. Bu yönüyle çocukların eğitilmesinde çocuk edebiyatına düşen görevler vardır. Çocuk edebiyatı yazarlarının nitelikli yazınsal ürünler ortaya koyarak çocuk edebiyatının bu sorumluluğunu yerine getirmeleri gerekmektedir. Bunu başarabilmek için çocuk edebiyatı yapıtlarının büyük bir titizlikle nitelikli olarak hazırlanması gerekir. Bu bakımdan düşünüldüğünde çocuklar için yazmak, yetişkin bireyler için yazmaktan daha zordur. Nitekim, çocuk edebiyatı yazarı seslendiği çocuk okurların yaş, hazır bulunuşluk, ilgi, merak, cinsiyet ve yaşadıkları çevre gibi özelliklerini göz önünde bulundurarak çocuklar için yazma sorumluluğunu taşıyarak yapıtlarını kaleme almak zorundadır (Kıbrıs, 2000: 1-2). Şirin (2000: 9)’e göre “çocuk

edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayâl, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır.”

Dilidüzgün (1996: 21)’e göre, eğitimin zorunlu amacı okuyan ve okuduğunu anlayan bireyler yetiştirmektir. Okuma alışkanlığının bireylerde küçük yaşlardan itibaren başlaması, topluma okuma kültürü edinmiş bireyler kazandırılması ancak özenle seçilmiş nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarıyla sağlanabilir.

Edebiyat sözcüğünün temelinde Arapça edeb sözcüğü vardır. “Edeb: 1. Terbiye, hüsn-i ahlâk. 2. İncelik, zarafet, naziklik. 3. Utanma, hicap, haya. 4. Örtünmesi gereken yerler, avret mahalli. 5. Edebiyat bilimi.” (Parlatır, 2017: 381) anlamlarına gelir. Çocuk edebiyatı da edebiyatın bir niteliği olan terbiyeyi bünyesinde barındırır ve çocuk için terbiye sürecinin önemli bir parçasıdır. Terbiye sözcüğünün anlamlarından biri de eğitimidir (Parlatır, 2017: 1693). Kavcar (1999: 1-2); çocuk, genç, yaşlı olsun, her yaştan bireye sosyal hayata ve çağa uygun tutum ve davranış değişikliği kazandırmayı eğitimin amacı olarak belirtir. Çocuklar edebiyatla terbiye edilir, eğitilirler. Eğitimin işlevi, topluma sağlıklı bireyler yetiştirmektir. Bu, geçmişteki toplumsal ve ulusal değerleri çocuğa tanıtır ve benimsetme, günümüzün gerçeklerini gösterme ve geleceğe yönelik değer ve beceriler kazandırma yoluyla gerçekleştirilir. Çağdaş eğitim, dünü koruyarak yarını güvenceye almayı hedefler. Edebiyat ve eğitim, birbiriyle yakından ilgili olan öznesi insan olan, insanla çalışan alanlardır. İnsanın yaşamı, bireysel ve toplumsal ilişkileri, özlemleri, sevgileri, ilgi ve ihtiyaçları, merakları bu iki alanın araştırma ve inceleme konularını oluşturur.

Çocuk edebiyatı; çocukların gelişimlerine, duygu, düşünce ve düş kurma duyarlıklarına, estetik zevklerine, eğitilip aynı zamanda da eğlendirilmelerine katkıda bulunmayı amaçlayan edebiyatın adıdır. Çocuk edebiyatı, “çocuğun duygu, düşünce, hayal, istek ve özlemlerine cevap vermek amacıyla oluşturulan bir edebiyattır.” (Çılgin, 2007: 13).

Güleryüz (2006: 33)’e göre çocuk edebiyatı; çocukların bilişsel ve duyuşsal dünyalarını sözlü ve yazılı yazınsal ürünlerle buluşturma etkinliğine verilen addır. O, çocuk edebiyatının ana dili temel becerilerinin üzerine oturduğunu belirtir. Çocuk edebiyatı, dört temel beceriyi (dinleme, okuma, konuşma ve yazma) etkin olarak kullanır. Bunun, sözlü yazınsal ürünlerde dinleme ve konuşma; yazılı yazınsal ürünlerde

de okuma ve yazma etkinlikleriyle kendini gösterdiğini dile getirir. Çocuk edebiyatı ana dili öğretiminde yararlanılması gereken alanlar arasından başı çeker.

André Bay çocuk edebiyatını daha geniş bir bakış açısıyla ele alır: “Çocuk edebiyatı çok geniş bir dünya, tam bir tablosunu sunmak imkânsız. Konu ister istemez cihanşümul. Çocuklar haritadaki sınır işaretlerine aldırılmaz. Bu edebiyat, asırlar boyu pusulasız yelken açan bir gemi, uğradığı her limandan ganimetler devşirmiş.” (Bay, 1958’den akt. Meriç, 2016: 385) der. Çocuk edebiyatı, insanlık tarihinin başlangıcıyla doğmuş, sözlü edebiyat içerisinde varlığını sürdürmüş, sonrasında yazılı edebiyata dönüşüp dünya çocuklarının edebiyata açılan penceresi olmuştur (Şirin, 2000: 17).

Geçmiş dönemlerde çocuklar için ayrı bir edebiyat düşüncesine önce karşı çıkmış ancak pedagoji ve psikoloji gibi alanlardaki bilimsel gelişmelerle birlikte çocuk edebiyatının varlığı yazın dünyasınca kabul edilmiştir. Çocuk ile yetişkinin ihtiyaçları çok farklıdır. Çocuk bir kitabı kendisine fayda sağlaması için okumaz. Çocuğun okurken başat amacı eğlenmektir. Çocuğun ilgileri, merakları, ihtiyaçları çok ve çeşitlidir. O, dünyayı çok farklı şekillerde duyup algılayabilir ve düşler kurabilir; bulutların hareketlerinden kendisiyle konuştukları, oyun oynamak istedikleri gibi anlamlar çıkarabilir ve/veya bitkilerle dostluk kurabilir. Bu, çocuğun dünyasıdır. Yetişkin birey bu dünyaya giremez. Yetişkin bireyin bu dünyaya girebilmesi için çocuk gibi düşünüp algılayabilmesi gerekmektedir. Bu nedenle çocuğa okutulacak kitapların da çocuğun dünyasına hitap edebilmesi, onun gibi algılayabilmesi, çocuğun keşfetme ihtiyacına cevap verip çocuk gerçeğine uygun kaleme alınması gerekmektedir.

Çocuk edebiyatı yapıtlarında dil, anlatımı belirler. Yazarın sahip olduğu ve yapıtlarına aktardığı dil bilinci çocuğa ulaşır. Yazarın üslubundaki sadelikten çocuklar edebiyatın tadını alır. Çocuğun ruhunu harekete geçiren bu sadelikte çocuksu eda yer alır ve yapıtlar içerisinde sunulur. “Gerçekçi ya da düşler dünyasını konu alan anlatımında çocuğun kitaba katılımını ve özdeşleşmesini gerçekleştiren edebiyat, çocuk edebiyatıdır.” (Şirin, 2000: 11).

Uçan (2015: 11), dilin insanların en önde gelen varlığı olduğunu ve insanın düşünce dünyasına dilin kılavuzluk ettiğini dile getirir. İnsan, duygu ve düşüncelerini dil aracılığıyla aktarır Dil, uygarlığımızın anlaşma aracıdır ve onun çocukluk döneminde gelişip kökleşmesi hayatî bir öneme sahiptir. Bu dönemde çocukların dil becerilerini geliştiren en önemli unsurlardan biri çocuk edebiyatıdır.

Çocuk edebiyatı, çocukların alıcı dil gelişimine katkıda bulunarak onların dinleme ve anlama becerilerini geliştirir. Çocuk edebiyatı, ifade edici dil gelişimini de destekler. Çocuklar, okudukları ve/veya dinledikleri öyküleri yeniden anlatmaya ve yazmaya çalışarak kendi sözcüklerini seçme ve cümle yapılarını oluşturma pratiği yapabilirler. Bu süreç, çocukların düşüncelerini daha etkili ve yaratıcı bir şekilde ifade etmelerine olanak tanır. Çocuk edebiyatı sayesinde çocukların sözcük hazinesi zenginleşir, dil ve iletişim becerileri gelişir. Çocuk edebiyatının çocukların dil gelişiminde oynadığı kritik rol bu nedenle göz ardı edilmemelidir. Yazarların ve eğitimcilerin, çocukların dil gelişimini destekleyecek nitelikli yazınsal yapıtlar ortaya koymaları, onların dilsel ve bilişsel gelişimlerine büyük katkılar sağlayabilir. Öyküler, masallar ve şiirler aracılığıyla çocuklar; dilin farklı yapılarını, kurallarını içselleştirip söz varlıklarını zenginleştirirler.

Çocuk için nitelikli çocuk kitapları son derece önemlidir. “Çocuk kitapları (öykü, roman, şiir vb.) okulöncesi dönemden başlayarak çocukları renk ve çizginin estetik diliyle tanıştıran, onlara anadilinin güzelliğini duyumsatan ilk araçlardır.” (Sever, 2013: 32). Çocuk, bu kitaplarla okuma alışkanlığı edinip kendini ve dünyayı keşfe çıkar. Bu keşfin birçok yararı vardır. Öncelikle diğer edebiyat alanı yazarlarında olduğu gibi çocuk edebiyatı yazarı da iyi bir gözlemcidir ve kitaplarında gözlemledikleriyle yaşamı kurgulayarak kaleme alır. Bu yapıtlarla yaşamı keşfe çıkan çocuklar insanı da tanımaya başlarlar ve merhamet, dostluk, dürüstlük, yardımseverlik gibi değerleri içselleştirirler. Nitelikli yazınsal yapıtların bireyi insanileştirip iyi ve ahlâklı olmaya yönelten bir yönü vardır. Nitelikli çocuk edebiyatı yapıtları da bu özellikleri kendinde barındırır. Çocukların insanı anlamalarına, başkalarının da acılarını hissedip onlarla empati kurabilmelerine yardımcı olur. Bu gibi nitelikleriyle çocuk kitapları toplumda karşılıklı anlayış ve sevgi bağını inşa etmeye yardımcı olabilir. “Edebiyat yapıtlarının sezdirerek, duyumsatarak gerçekleştirdiği bu işlev, kişileri başkalarının kişiliklerini tanımaya, onlara saygılı olmaya yönelik bir bilinçlendirme sürecine de sokar.” (Sever, 2013: 37). Böylece çocuk edebiyatı daha demokratik bir toplum yapısının oluşmasına da yardımcı olabilir.

Nitelikli çocuk kitaplarıyla okuma alışkanlığı kazanan ve sözcük hazineleri zenginleşmeye başlayan çocukların özellikle konuşma ve yazma gibi ifade edici dil becerileri gelişir. Bu becerileri gelişen çocuklar ise daha zengin ve karmaşık

düşünebilirler çünkü insan sözcüklerle düşünür. Böylece çocukların problem çözme ve analitik düşünme gibi zihinsel becerileri gelişir.

Yazınsal yapıtların nitelikleri şu şekilde dile getirilir: “... edebiyat, çağlar boyunca insanoğlunun duyduğu, düşündüğü ve yaptığı her şeyi en zengin ve en etkili bir biçimde ortaya koyan bir sanattır. Eğitim bakımından değeri, insana çok çeşitli duyma, düşünme ve hareket etme örnekleri vermesidir. Bir insan ancak böyle bir geniş bir ortam içinde kendisine uygun olan yolu seçme özgürlüğünü kazanır. Tek bir roman okumak bile, bize insanların karakter yapısı, sosyal durumu, duygu ve düşünce bakımından ne kadar farklı olduklarını göstermeye yeter.” (Kavcar, 1999: 4). İnsanlık tarihi boyunca edebiyat, insan deneyimlerini, toplumsal yapıları ve evrensel gerçekleri anlamamıza yardımcı olmuştur. Yazınsal yapıtlar, okura geniş bir duygu ve düşünce yelpazesi sunar. Roman, öykü, şiir ve diğer türlerdeki yapıtlar, farklı kişilerin iç dünyalarını, yaşadıkları çatışmaları ve ilişkilerin anlatarak okura derinlemesine bir insan portresi çizer. Bu yapıtlar, okurun empati yeteneğini geliştirir ve onun farklı bakış açılarına açık olmasına yardımcı olur. Edebiyat aynı zamanda bireyin iç dünyasını keşfetmesine ve kendini ifade etmesine de olanak tanır. Bir romandaki kişi kadrosunun yaşadığı duygusal değişimler, bir şiirin derin düzeyindeki anlamları veya bir öykünün içindeki bireysel ve toplumsal eleştiriler, okurun kendi duygusal ve düşünsel derinliklerini keşfetmesini sağlar. Edebiyat, okura sadece farklı insanların yaşamlarını ve deneyimlerini sunmakla kalmaz, aynı zamanda insanın evrensel duygularını ve insanlığın ortak deneyimlerini anlatır. Bu nedenle edebiyat, insanın kendisini ve dünyayı anlaması için vazgeçilmezdir. Bireyler, hayata yönelik deneyimlerini yalnızca kendi yaşadıklarıyla değil, okuduğu edebiyat yapıtlarıyla da oluşturur ve bunların yardımıyla ruh dünyalarını zenginleştirir.

Yazınsal yapıtlar yoluyla dilin sanatsal kullanımı, betimlemeler, imgeler ve semboller aracılığıyla okurun duygusal ve estetik deneyimleri zenginleştirilir. Bir romanın atmosferi, bir şiirin ahengi veya bir öykünün üslubu, okurun dikkatini çeker ve ona yapıtın estetik özelliklerini duyumsatır. Bu estetik özellikler, okurun duyuşsal ve bilişsel tepkilerini uyandırır, onun düş gücünü ve duyarlılığını harekete geçirir. Yazınsal yapıtlar, okurun yaşamın farklı yönlerindeki güzellikleri keşfetmesine olanak tanır. Bir doğa betimlemesi, bir aşk öyküsü veya yapıttaki bir kişinin iç dünyasının detaylı tasviri, okurun çevresindeki güzelliklere daha duyarlı olmasını sağlar. Bu sayede okur, güzelliği sadece estetik açıdan değil, yaşamın her alanında deneyimlemeye başlar. Ayrıca,

yazınsal yapıtlar okurun empati yeteneğini geliştirir ve insan ilişkilerindeki estetik duyarlılığını artırır. Kişi kadrosunun bireysel ve toplumsal ilişkileri ve duygusal deneyimleri, okurun başka insanların dünyasına yönelik daha derinlemesine bir bakış açısı kazanmasına yardımcı olur. Bu da okurun, insan ilişkilerindeki incelik ve güzellikleri daha iyi anlamasına olanak tanır. Sonuç olarak; “edebiyat yapıtlarıyla tarihe, kültür tarihine ilişkin çeşitli deneyimler ve bir hayat felsefesi edinebiliriz. Çünkü, edebiyat, okurun ‘güzel’e karşı duyarlılığını güçlendirir, onda estetik ilgi uyandırır.” (Sever, 2019: 13). Bu, okurun hayatı daha derinlemesine kavramasına ve yaşamın farklı yönlerindeki güzellikleri tanıyıp içselleştirmesine yardımcı olur.

Edebiyat, aşkın bir sanattır. Edebiyatla uygarlığımız günümüzdeki boyutuna ulaşmıştır. İnsan toplulukları; gündelik yaşamdan siyasal antlaşmalara, felsefeden tiyatroya, bilime, şiire tüm üretmelerini dille ortaya koymuşlardır. Dilin aşkın boyutunu ifade eden edebiyat, yüzyıllar boyu bu gelişim ve değişimde başat rol oynamıştır. “Edebiyat, gündelik dilin üstünde bir çokanlamlılığını içerir, hissettirir, düşündürür; anlayıp da anlatamadıklarımızı dile getirir. Başka bir deyişle edebiyat, güzel sanatlar arasında yer alan bir çalışmanın adıdır.” (Uçan, 2018: 108).

Edebiyat, dilin en yetkin örneklerinin ortaya konduğu, tüm birikiminden yararlanıldığı ve bu birikime yeni çağrışımlar, anlamlar ve ufuklar eklenerek zenginleştirildiği bir sanat dalıdır. “Dil, doğrudan insan yaşamı ile ilgilidir ve insan yaşamını yönlendirir. Felsefe ve eleştiri de dil üzerinde, sözcükler üzerinde düşünmekten başka bir etkinlik değildir. Varoluşumuzla ilgili algının temelinde dil vardır. İnsan dil ve dilde var olan sözcüklerle düşünür. Bu nedenle her insan sağlıklı bir tefekkür için konuştuğu dil ve kullandığı sözcükler üzerinde düşünmek zorundadır. Sözcüklerle, kavramlarla yeni bir dünya kurulabilir veya insan sözcüklerle yanlış dünyalarda dolaşabilir. Sağlıklı düşünce için, sözcüklere başvurmak gerekir. Yan anlamlar, düz anlamlardan doğar.” (Uçan, 2021: 25). Güzel sanatlar içerisinde dilin sınırları edebiyatla zorlanır ve aşılaraq yeni anlamlara ulaşılır. Her yeni yetkin dil üretmesi hem yerel dile hem de evrensel olarak insanın dil olgusuna, becerisine hizmet eden bir katkı sunar. Yerli edebiyat ürünleri de yabancı üretmeler de temelde dil ürünleridir, dille ortaya konmuş birikimler ve anlamlardır. Tüm bu çalışmalar, dile, edebiyata ve nihayetinde insana, insanlığa hizmet eder.

Karakuş (2020: 129)’a göre çocuk edebiyatı, “çocuğa özgü”, “çocuk bakışını yansıtan”, “çocuk gerçekliğine uygun” ve “çocuğa göre” oluşturulmuş türde bir

edebiyattır. Çocuk edebiyatı, erken çocukluk döneminden başlayarak ergenlik dönemine kadar süren önemli bir gelişim evresinde, çocukların dil becerilerini ve anlama yeteneklerini dikkate alarak hazırlanmış yazınsal yapıtları kapsar. Bu tür yapıtlar, çocukların duygu ve düşünce dünyalarını zenginleştirmek amacıyla sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletiler kullanır. Çocuk edebiyatı yapıtları, sadece eğitici türde ürünler değildir aynı zamanda estetik ve sanatsal değerler taşırlar. Bu yapıtlar, çocukların dil gelişimini desteklerken onların düş güçlerini ve duyuşsal zekâlarını da besler. Örneğin resimli kitaplar, metin ve görsellerin uyumlu birleşimiyle çocukların görsel ve dilsel algılarını geliştirir. Masallar ve öyküler, basit ama etkili anlatım biçimleriyle çocukların temel toplumsal değerleri ve sosyal kuralları öğrenmelerine yardımcı olur. Şiirler ve kurgusal metinler (masallar vd.), çocukların dilin ahengini keşfetmelerine olanak tanır ve onların sözcük hazinelerini zenginleştirir. Ayrıca çocuk edebiyatı yapıtları, çocukların duygusal deneyimlerini artırıp sosyal yaşamı anlamalarına yardımcı olacak kişiler ve olaylar sunarak onların empati kurma ve problem çözme becerilerini geliştirir. Bu nedenle çocuk edebiyatı, çocukların dil gelişiminden estetik beğenilerine kadar geniş bir yelpazede onlara katkıda bulunarak onların genel gelişiminde kritik bir rol oynar.

Çocuk gerçeği; çocukların dünyasının, algılarının, duygularının, düşüncelerinin ve deneyimlerinin çocuğa uygun bir şekilde yansıtılmasını ifade eder. Bu kavram, çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişim düzeylerini, yaşadıkları çevreyi ve günlük yaşamlarını dikkate alarak onların dünyaya bakışını doğru bir şekilde anlatmayı amaçlar. Bu doğrultuda oluşturulan yapıtlar; çocukların anlama seviyelerine uygun, anlaşılır bir dil kullanarak karmaşık, soyut ve çocuğun bilişsel, duyuşsal gelişim düzeyinin üzerinde olan kavramlardan kaçınarak oluşturulur. Çocukların okul, arkadaşlık, aile içi ilişkileri ve oyun gibi günlük yaşamlarından sahneler ve olaylar, çocuğa göre ve uygun bir şekilde betimlenir. Çocuğun gelişim düzeyine uygun kişiler çocukların kendilerini özdeşleştirebilecekleri bireyler olarak sunulur. Böylece çocuklar bu kişilerin hatalarından ve büyüme süreçlerinden ders çıkarabilirler. Ayrıca çocukların içinde yaşadıkları toplumsal ve kültürel bağlam uygun bir şekilde yansıtılarak onların çevrelerini ve toplumsal rollerini daha iyi anlamaları sağlanır. Bu bütünlük içinde çocuk gerçeğine sadık kalan yazınsal yapıtlar, çocukların kendi dünyalarını daha iyi anlamalarını ve duygularını ifade edebilmelerini kolaylaştırır, böylece onların bilişsel ve duyuşsal gelişimlerine önemli bir katkılarda bulunur.

Çocuk edebiyatında çocuk gerçeğinin ele alınması ve çocukların dünyasına koşut bir dünya kurgulanması esastır. Bu, çocukların yaşadıkları deneyimlerin, onların duygularının ve düşüncelerinin doğru bir şekilde yansıtılması; yapıtların çocuğa, çocuğun dünyasına uygun ve çocuğa göre olması anlamına gelir. Çocuk kitapları, çocukların estetik gelişimine katkıda bulunan önemli araçlardır; onların estetik duyarlılıklarını ve sanatsal beğenilerini geliştirir. Çocuklar, bu yapıtlar aracılığıyla ilk sanatsal deneyimlerini yaşar ve böylece sanatla tanışır. Çocuk edebiyatı yapıtları, çocukların dil gelişimine, bilişsel seviyelerine ve duyuşsal ihtiyaçlarına uygun olmalıdır. Bu nedenle çocuk edebiyatı yapıtları, çocukların kültürel gelişimlerini desteklemeli, düş güçlerini beslemeli ve okuma alışkanlığı kazanmalarına yardımcı olmalıdır. Kitapların dili, içeriği ve görselleri çocukların dünyasına hitap etmeli ve onların ilgisini çekecek şekilde olmalıdır. Bu şekilde kurgulanmış çocuk edebiyatı yapıtları, çocukların düş dünyalarını genişletir, onlara farklı bakış açıları sunar ve onların okuma kültürü edinmelerine yardımcı olur.

Çocuk edebiyatı, çocuğun çeşitli gelişim alanlarına katkıda bulunan bir alandır, çocuk için kritik bir öneme sahiptir; çocuğun bilişsel, duyuşsal ve kişilik gelişimi için kritik dönemi olan çocukluk çağını en verimli ve gelişim alanlarını tamamlayıcı şekilde geçirmesini sağlar. Sonuç olarak çocuk için yadsınamaz bir öneme sahiptir. Bu edebiyatın genel amacı; “çocuklara duyma ve düşünme sorumluluğu vererek onların duyarlılığını işletmek, beğeni düzeylerini yükseltmek, düşünce yetilerini geliştirmektir.” (Sever, 2013: 111).

Çocuğa görelik, çocuk edebiyatında önemli bir kavramdır. Çocukların ilgilerini, ihtiyaçlarını ve dil evrenlerini dikkate alarak metinlerin bu unsurlarla uyumlu olarak oluşturulmalarını gerektirir. Bu, yazarların çocukların yaşlarına ve gelişim seviyelerine uygun içerikler ortaya koymalarını, onların meraklarını ve düş güçlerini tetiklemelerini amaçlar. Örneğin, çocukların seveceği öykü konuları onların yaşadıkları dünyayla bağlantılı olmalı, kişi kadrosu ve olaylar onların günlük yaşamlarına hitap etmeli ve dil, onların anlama seviyesine uygun olmalıdır. Bu, çocukların okudukları metinlerle bağ kurabilmelerini ve okuma sürecinden keyif almalarını sağlar. Çocuğa göre yapıtlar; çocuğun gelişim özelliklerini, ilgi ve ihtiyaçlarını, estetik beklentilerini ve düş güçlerini kuşatır.

Dilidüzgün (1996: 22)’e göre, çocuk edebiyatı yapıtları çocuğa uygun olarak kaleme alınmalıdır ve çocuk edebiyatı yapıtlarında çocuksuluktan, çocuksu biçemden

uzak durulmalıdır. Çocuksuluk, çocuğun kültür, düş gücü, bilişsel gelişimine zarar vermekle kalmaz aynı zamanda çocuğu okuma eyleminden soğutarak okuma kültürü edinimini de sekteye uğratır.

Türkçe Sözlük'te çocuksuluk; “Çocuksu olma durumu”, çocuksu da “1. Çocuk gibi, çocukça olan, çocuğa benzeyen. 2. zf. Çocuğa benzer bir biçimde.” olarak tanımlanır (TDK, 2011). “Çocuksuluk”, “çocuğa görelik”ten tamamen farklı bir kavramdır ve dilin acemice kullanımını ifade eder. Çocuksu biçimde anlatım basit ve yüzeysel olup dil ve içerik ilkel bir şekilde sunulur. Çocuksuluk, çocukların dil ve düşünce gelişimlerine katkı sağlamaktan ziyade onları küçümser ve onların anlama kapasitelerini yeterince ciddiye almaz. Bu biçimle oluşturulmuş metinler, çocukların ilgisini çekmekte başarısız olur, onların estetik zevklerini ve dil becerilerini geliştirme konusunda yetersiz kalır. Bu nedenle çocuk edebiyatında çocuksuluktan kaçınmak ancak çocuğa görelik ilkesini benimsemek, çocukların okuma alışkanlığı kazanması ve dil becerilerinin gelişimi için kritik bir öneme sahiptir. Çocuğa görelik, çocukların estetik anlayış becerilerini zenginleştirir ve onları nitelikli okumaya teşvik eder. Çocuksuluksa bu süreci engeller, çocukların okuma sevgisi ve alışkanlığı kazanmasını olumsuz etkiler.

Sever (2019: 111-112)'e göre çocuk edebiyatının en temel işlevi, çocuklara okuma kültürü edindirmek için bir yaşantı alanı oluşturmaktır ancak her yazınsal yapıtın çocuğa göre olmaması, çocuklara okutulacak yapıtlarda seçici olmayı zorunlu kılmaktadır. Çocuğa bir yaşantı alanı oluşturmak için yapıt seçilirken çok dikkat edilmesi gerekmektedir. Örneğin; kâr amacı güdülerek kaleme alınmış ve/veya çocuğu bir yetişkinin kendi doğruluğunu düşündüğü inanç ve düşüncelere bağımlı kılmaya çalışan yapıtlar, çocukların okuma kültürü edinmelerinde ve demokratik toplumun etkin birer üyesi olmalarının sağlanmasında önemli sorunlar yaratabilir. Bu gibi yapıtlar, çocukların bağımsız düşünme becerilerini köreltebilir ve onların kendi düşüncelerini oluşturma süreçlerini engelleyebilir. Çocuk edebiyatında önemli olan, çocuğun gelişim sürecine katkı sağlayacak ve onların yazılı kültürle olan iletişimini sürekli duruma getirecek nitelikli kitapların seçilmesidir. Bu kitaplar, çocukların eleştirel düşünme becerilerini geliştirir, onların düş güçlerini besler ve dil gelişimlerine katkıda bulunur. Aynı zamanda bu tür yapıtlar, çocuklara çeşitli bakış açıları sunarak onların empati yeteneklerini ve toplumsal duyarlılıklarını geliştirir. Çocukların okuma alışkanlıklarını olumlu yönde etkileyen kitaplar, onların yazılı kültürle sağlam ve sürekli bir ilişki

kurmalarını sağlar. Bu nedenle çocuk kitabı seçimi yapılırken kitapların içerikleri dikkatlice değerlendirilmelidir. Çocuğun yaşına, ilgi alanlarına ve gelişim düzeyine uygun, onları düşünmeye teşvik eden ve yaşamı özgürce keşfetmelerine olanak tanıyan kitaplar tercih edilmelidir. Bu yaklaşım, çocukların sadece okuma sevgisi kazanmasına değil aynı zamanda sağlıklı, bilinçli ve demokratik toplumun aktif üyeleri olarak yetişmelerine de katkı sağlar. Kaplan ve Arıcı (2024: 88)'ya göre çocuk edebiyatı yapıtları, çocuğun gelişim alanlarını olumlu yönde etkileme potansiyeline sahiptir. Ayrıca bu yapıtlar, çocuğa estetik duyarlık kazandırıp çocuğun çok yönlü gelişimine de katkı sağlamaktadır. Bu nedenle çocukların eğitiminde çocuk edebiyatı yapıtlarından yararlanılması önem taşımaktadır.

Günümüz çağdaş çocuk edebiyatının önündeki en büyük engellerden biri, son yıllarda sayıları hiç de küçümsenmeyecek oranlara ulaşan çocuksu ve güdümlü yayınlardır. Çocuksu yayınlar, dilin yetersiz ve basit bir şekilde kullanıldığı, sanatsal değeri düşük yapıtlardır. Bu tür yapıtlar, Türkçemizin güzelliklerini yansıtmakta yetersizdir ve çocukların dil becerilerini geliştirmekten uzaktır. Zorlama bir biçimle yaratılan bu ürünler, çocukların kavramsal gelişimine ve dilsel beğenilerine katkı sağlamaz, aksine onların estetik zevklerini ve dil gelişimlerini olumsuz etkiler. Türkçemizin güzelliklerinin yansıtılmadığı, zorlama bir biçimle yaratılan bu ürünlerin çocukların kavramsal gelişimine ve dilsel beğenilerine katkı sağlamayacağı açıktır. Öte yandan güdümlü yayın olarak da adlandırabileceğimiz bir ideolojinin ya da bir inancın sözcülüğünü yapan yapıtların, çocuğun duygu ve düşünce sağlığını olumsuz yönde etkileyebileceği gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu gibi yapıtlar, çocukların duygu ve düşünce dünyalarını daraltabilir ve onların objektif düşünmelerini zorlaştırıp eleştirel düşünme becerilerini zedeleyebilir. Güdümlü yayınların çocukların duygu ve düşünce sağlığını olumsuz yönde etkileme potansiyeli yüksektir. Çocuklar bu tür kitaplarla karşılaştıklarında kendi duygu ve düşüncelerini geliştirmekte zorlanabilirler. Bu nedenle çocuk edebiyatının nitelikli ve sanatsal değeri yüksek kitaplarla zenginleştirilmesi, çocukların dilsel ve kavramsal gelişimleri için büyük önem taşımaktadır. Çocuklara; dilin estetik ve anlam zenginliğini keşfetmelerini sağlayacak onların eleştirel düşünme becerilerini geliştirecek ve düş güçlerini besleyecek kitaplar sunulmalıdır. Sever (2019: 18)'e göre, anadilinin estetik olanaklarını kendisinde barındırmayan, çocuğa beğenip okumaktan zevk alacağı dilin estetik değerinin kullanıldığı örnekler sunmayan çocuksu yayınlar ve yetişkinlerin çocuğa kendi değer

yargılarını ve ideolojilerini dayattıkları güdümlü yayınlar, çocuklarda kitaplar ve okuma hakkında yanlış düşünce ve inançların oluşmasına neden olabilir. Bu, çocukla kitap arasına engellerin girmesi anlamına gelir. Kitaplarla arasına bu gibi engeller giren çocuk, zamanla okumaktan uzaklaşıp ilgisini başka alanlara yöneltir. Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarıyla hazır bulunuşluk düzeyine uygun olmayan çocuksu yayınlar ve güdümlü yayınlar, çocuklara okuma sevgisi kazandırmayı ve okuma kültürü edindirmeyi engellen zararlı etkenler olarak görülüp bu tür yayınlardan çocuklar korunmalıdır. “Nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerinde sözcükler ve çizgiler, ustaların elinde çocuğun yaşamını bütünleyen bir araca dönüşür. İnsanın günlük yaşamında sesiyle, jest ve mimikleriyle, bedensel hareketleriyle yansıttığı sevinç, korku, öfke; nitelikli yazınsal ürünlerde sözcük ve çizgilerle yaşam bulur. İnsanın herhangi bir yaşam durumundaki duyguları, kitap sayfalarında görünür kılınır. Çocuğun karşısına duygusuyla, düşüncesiyle insan gerçeği çıkarılır.” (Sever, 2019: 19).

Çocuk edebiyatının öncelikli amacı, çocuklara öğüt vererek onları doğrudan eğitmek değildir. Asıl hedef, çocuklara yaşam ve insan gerçekliğine ilişkin sanatçı duyarlılığıyla kurgulanmış ipuçları sunmaktır. Bu, çocukların dünyayı ve insanları daha derinlemesine anlamalarına yardımcı olacak öykü, masal gibi türlerin çocuğa göre kurgulanmaları ve çocukla buluşturulmaları ile sağlanır. Aynı zamanda çocuk edebiyatı, çocuklara ana dilinin zengin kullanım olanaklarını sezdirmeyi hedefler. Nitelikli yazınsal yapıtlar, çocukların dil becerilerini geliştirir ve onlara dilin estetik duyarlıklarını duyumsatır. Çocuk edebiyatının bir diğer temel amacı ise çocukları yazılı kültürle sağlıklı ve sürekli etkileşim kuran bireyler olarak yetiştirip çocukların okuma kültürü edinmesini sağlamaktır. Bu, çocukların okuma sevgisi kazanması ve kitaplarla yaşam boyu sürecek bir ilişki kurması anlamına gelir. Böylece çocuklar sadece bilgi edinmekle kalmaz aynı zamanda düş güçlerini, eleştirel düşünme becerilerini ve empati yeteneklerini de geliştirirler. Sonuç olarak çocuk edebiyatı; çocukların entelektüel gelişimlerine katkıda bulunarak onların bireysel ve toplumsal açılardan daha bilinçli, duyarlı bireyler olmalarına yardımcı olur.

Çocuk edebiyatının temel sorumluluğu, çocuklara dil ve resimle oluşturulmuş yeni yaşantılar sunmak olmalıdır. Bu yaşantılar, çocukların düş gücünü ve duygusal dünyasını zenginleştirirken onlara farklı bakış açıları kazandırır. Dil ve resim aracılığıyla sunulan bu kurgusal dünyalar, çocukların kendi yaşantılarında karşılaşılamayacakları durumları deneyimlemelerine olanak tanır. Öyküler, şiirler ve

resimli kitaplar, çocukların düşünsel ve duygusal gelişimine katkıda bulunur ve onların empati kurma becerilerini geliştirir. Ancak, bu süreçte sunulan yaşantılardan çıkarsamalar yapma sorumluluğu tamamen çocuğa bırakılmalıdır. Çocuklar okudukları öykülerden hareketle kendi derslerini çıkararak kişisel deneyimlerini ve bakış açılarını geliştirmelidir. Bu, onların eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirir. Çocuk edebiyatı, doğrudan öğüt vermek veya belirli bir mesajı dayatmak yerine, çocukların kendi düşünce süreçlerini kullanarak anlamlar ve değerler çıkarmalarına fırsat tanımalıdır. Bu yaklaşım, çocukların bağımsız, yaratıcı düşünen ve kendine güvenen bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olur.

Sever (2013: 97)'e göre, çocuk gerçeğini önemseyen ve çocuğa göre olan yazınsal çocuk edebiyatı yapıtlarının en temel niteliği hangi yaştaki çocuğa seslenirse seslensin çocuğun yaş ve gelişim özellikleri doğrultusunda onun ilgi ve ihtiyaçlarını kuşatıp dilin estetik olanaklarını çocuk gerçekliğine uygun olarak ustalıkla kullanabilmesidir.

Çocukların eğlenme, keşfetme ve devinme ihtiyacı ile uyumlu olan bu ilgilere uygun kişilerle çocukların karşısına çıkan kitapların, çocuklar üzerinde kalıcı izler bırakarak yeni okuma eylemlerine kaynaklık ettiği bilinmektedir. Eğlenceli, merak uyandıran çocuğa göre kurgulanmış öyküler çocukların ilgisini çeker ve onları okuma eylemine motive eder. Bu tür kitaplar, çocukların doğal merak duygusunu besler ve onları yeni şeyler keşfetmeye teşvik eder. Aynı zamanda, dinamik ve ilgi çekici kişiler, çocukların kendilerini bu kişilerle özdeşleştirmelerine olanak tanır, böylece çocuklar kitapla daha derin bir bağ kurarlar. Bu bağ, çocukların duyuşsal, bilişsel, dil ve sosyal gelişimlerini desteklerken onların okuma alışkanlıklarını pekiştirir. Kalıcı izler bırakan bu kitaplar, çocukların belleğinde yer edinir ve gelecekteki okuma eylemlerine ilham kaynağı olur. Çocuklar, okudukları öykülerdeki heyecan verici maceralar ve cana yakın kişiler sayesinde okuma sevgisini geliştirir ve kitaplara olan ilgilerini sürdürürler. “Çocuğun okuma eylemini istekle sürdürmesinde bir başka önemli koşul da kişilerin yaşadığı değişimdir. Merkez kişinin olay dizgisi boyunca değişen kişilik özellikleri, çocuğun insan gerçekliğini anlamasına katkı sağlar. Yazınsal metnin çocuk okur açısından etkililiği; sağlam, inandırıcı ve iyi geliştirilmiş bir kahramanla çocuğa yaşamı ve insan gerçekliğini sezdirme” (Sever, 2013: 34-35). Böylece çocuk edebiyatı, çocukların eğlenme ve keşfetme ihtiyaçlarını karşılarken aynı zamanda onların dil gelişimine ve bilişsel gelişimlerine de katkıda bulunur.

Çocuk duyarlılığını içermeyen, onun ilgi ve gereksinimlerini karşılamayan, dili ve çizgiyi acemice kullanan kitaplar ve metinler, “çocuğa göre olmayan sözde edebiyat” olarak adlandırılır. Bu tür metinler, genellikle salt ahlak bilgisi kuralları içerir ve çocukları eğitmek ve/veya terbiye etmek amacını taşır. Ancak bu yaklaşım; çocuklara duyma, düşünme ve eleştirme sorumluluğu vermekten uzaktır. Bu kitaplar, birilerinin doğru olarak kabul ettiği değerleri ve kuralları aktarmayı hedeflerken çocukların yaşamı ve insanı anlamalarına katkı sağlamaz. Çocuklara sunulan doğrular genellikle sorgulamadan kabul etmeleri gereken bilgiler olarak verilir ve çocuklardan bu bilgilerin neden doğru veya yanlış olduğunu düşünmeleri beklenmez. Bu nitelikteki kitaplar, çocukların eleştirel düşünme becerilerini geliştirmez ve onların kendi yargılarını oluşturma süreçlerine ciddi zararlar verir. Bu kitaplarla çocuklara davranışlarının ve eylemlerinin olası sonuçlarını düşünme fırsatı verilmez; sadece kesin yargılar sunulur. Bu tür yaklaşımlar, çocukların özerk ve bağımsız bir kişilik geliştirmelerini engelleyebilir. Kitaplardaki emir cümleleri, çocukların kendi kararlarını verme becerilerini kısıtlayıp yaşamlarında kendi yollarını bulmalarını engelleyebilir. Böylece, çocuk edebiyatının asıl amaçlarından çocukların düş güçlerini, eleştirel düşünme becerilerini ve empati yeteneklerini geliştirme hedefi yerine getirilmez. Çocuklara dilin ve sanatın güzelliklerini duyumsatan onları düşünmeye teşvik eden ve onların iç dünyalarını zenginleştiren nitelikli yapıtlar sunmak, çocuk edebiyatının temel prensibi olmalıdır. “Bilinmelidir ki çocuğa seslenen sanatçılar tarafından yaratılan yapıtlar öğüt vermez; onların öncelikli amacı doğrudan öğretmek de değildir. Bu kitaplar, çocuklara duygu ve düşünce birikimlerini kullanarak kendilerini, yaşamı ve insanı tanıyabilmelerine, kavrayabilmelerine olanak sağlayan sezdirici birer uyarandır.” (Sever, 2013: 98).

Çocuk edebiyatı yapıtlarının çocukların okuma kültürü edinimi sürecinde kendilerinden beklenen işlevi yerine getirebilmeleri için, çocuk kitabı yazma sorumluluğunu üstlenenlerin çocuğun gözüyle dünyaya bakabilen, yaşamı ve olayları onun bakış açısıyla algılayabilen yazarlardan olması gerekir. Yazarlar, çocukların dünyasını ve onların deneyimlerini derinlemesine anlamalı, onların duygu ve düşüncelerine duyarlılık göstermelidir. Bu, çocukların okuma deneyimlerini zenginleştirir ve onları kitaplarla güçlü bir bağ kurmaya teşvik eder. Çocuk kitaplarında çocukla duygu ve düşünce alışverişi yapabilen yazar için çocuğun dünyasına girebildiği

ve çocuğa göre yazabildiği söylenebilir. Bu şekilde çocuğa göre kitaplar yazılablmesinin temel koşuluysa çocuk gerçeklğinin iyi bilinmesinden geçer.

Çocuk gerçeklğı; çocukların yaşamı, olayları, düşünceleri, düşleri farklı, kendine özgü bir şekilde algılamasıdır. Yazarlar, çocukların düş dünyalarını, ilgi alanlarını, algılarını ve meraklarını dikkate alarak onların iç dünyasına hitap eden, onlara özgü yapıtlar ortaya koymalıdır. Bu bağlamda yazarların çocuk psikolojisi ve gelişimi hakkında bilgi sahibi olmaları; çocuğun bakışını, dünyayı algılama şeklini göz önüne almaları büyük önem arz etmektedir. Çocukların dil becerileri, anlama kapasiteleri ve sosyal gelişimleri göz önünde bulundurularak yazılan kitaplar, onların kendilerini ifade etmelerine ve dünya ile etkileşim kurmalarına yardımcı olur. Ayrıca çocukların kendilerini kişi kadrosuyla özdeşleştirebilmeleri ve öykülerde kendilerine ait bir şeyler bulabilmeleri, okuma sürecini onlar için daha anlamlı kılar.

Sonuç olarak, çocuk edebiyatı alanında yazarların başarılı olabilmesi için çocukların bakış açısını benimsemeleri ve onların gerçeklüklerini doğru bir şekilde yansıtır çocuğa göre yapıtlar kaleme alabilmeleri gereklidir. Böylece çocuklar kitaplarla hem eğlenir hem de öğrenirler, dil becerilerini geliştirirler ve okuma kültürü edinirler. Yazınsal değeri yüksek çocuk kitapları, çocukların düş güçlerini beslerken onları eleştirel düşünmeye ve empati kurmaya da teşvik eder.

Çocuk edebiyatı sanatçısının nitelikli çocuk edebiyatı yapıtı kaleme alabilmesi için hâkim olması gereken koşullar vardır. Çocuk gerçeği bu koşullar arasında başı çeker. Sanatçının çocuk gerçeğine uygun yapıt kaleme alabilmesi için:

- “Çocuklar nelerden hoşlanır, nelere güler?
- Heyecanları nelerdir? Nelere üzülür?
- Arkadaşları ve çevresiyle neleri paylaşmak ister?
- Neleri, nasıl paylaşırsa sevinç ve mutluluğu artar, onun coşkusuna yenileri eklenir?
- Onu örseleyen, onun yeteneklerini, gizilgüçlerini körelten olaylar nelerdir?
- Çocuklar hangi ortamlarda yeti ve yeteneklerini bütün doğallığı ile yaşama geçirir?
- Onun yaşam sevgisi nasıl beslenir?
- Çocuklarla yaşamın hangi sorunları paylaşılmalıdır?
- Onlar, sorunların çözümüne nasıl ortak edinilmelidir?

- Çocuk gerçekliğinin, yetişkin gerçekliğinden ayrılan yanları nelerdir?
- Farklı toplumsal ve ekonomik koşullarda yaşayan çocukları ortak duyarlıklarda buluşturan temel öğeler nelerdir?

- Çocuk duyarlılığının evrensel boyutları nelerdir?” (Sever, 2019: 29) sorularının yanıtlaması sanatçının ne derecede çocuk edebiyatına hâkim olduğuna; çocuğun fiziksel, bilişsel, duyuşsal ve kişilik gelişimi gereksinimlerini tanımasına, yapıtlarında bu ve benzeri ihtiyaçlarını karşılamasına bağlıdır.

1.1. ÇOCUK KİTAPLARINDA BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

Yalçın ve Aytaş (2008: 18)’a göre çocuk edebiyatı; kendine seçtiği hedef kitlesi çocuklar olan, yetişkinlere yönelik kaleme alınan yazınsal yapıtlara kıyasla hedef kitlesini daha fazla göz önünde bulunduran yazınsal bir alandır. Çocuk edebiyatı; yaşama, ahlâka ve insana ait değerleri önceler. Çocuğun gelişimine dair ihtiyaçlarına ve duyarlıklarına yönelik olarak belirli özellikleri içerisinde çocuğa seslenir.

Kaplan ve Arıcı (2024: 88)’ya göre “çocuk, kendine özgü bir hayal gücü ile donatılmış; bilişsel, fiziksel, kişisel ve dilsel gelişim süreçleri her yaşta farklılaşan bu sebeple de eğitsel açıdan nitelikli edebî ürünlere ihtiyaç duyan bir varlıktır.” Çocuk edebiyatı yapıtları, yazınsal yapıtların önemli bir alanını oluşturur ve çocukların gelişim süreçlerinde büyük bir önem taşır. Bu alana özgü kitaplar, çocukların bilişsel, duyuşsal ve kişilik gelişimleriyle birlikte sosyal becerilerine önemli katkılarda bulunur. Çocuk kitapları, çocuklara sadece eğlenceli öyküler sunmakla kalmaz aynı zamanda onların eleştirel ve analitik düşünme, sorgulama, çıkarım yapma ve anlama yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olur. Bu yapıtlar, çocuklara kurgularındaki farklı kişiler ve olay örgüleri aracılığıyla çeşitli bakış açıları kazandırır böylece çocuklar dünyayı daha geniş bir bakış açısıyla görmeyi öğrenmeye başlar. Gençler (2021: 2)’e göre, çocukların okuma becerilerini geliştirip okuma kültürü edinmelerinin sağlanmasında nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarının önemli bir rolü vardır. Nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarıyla tanıştırılan çocuklar, eleştirel okuma becerisi kazanmaya başlar ve okudukları üzerinde düşünür. Çocukların okuma alışkanlığı ile okuma zevki kazanıp okuma kültürü edinmeye başlaması açısından nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarından yararlanılması gerekmektedir.

Çocuk kitapları, çocukların empati yeteneklerini de geliştirir. Farklı kişilerin yaşadıkları zorlukları, sevinçleri ve üzüntüleri anlamak, çocukların duygusal zekâlarını

artırır ve onları daha duyarlı bireyler hâline getirir. Çocuklar, bu yapıtlar sayesinde kendi duygularını ve düşüncelerini daha iyi ifade etmeyi öğrenirler. Ayrıca, çocuk edebiyatı yapıtları çocukların düş gücünü de besler, onları yeni dünyalar ve maceralar keşfetmeye teşvik eder.

Çocuk edebiyatı yapıtları, çocukların ahlaki değerleri ve toplumsal kuralları öğrenip içselleştirmelerine yardımcı olur. Öykülerdeki kişiler ve olaylar, çocuklara doğru ve yanlış hakkında düşünme fırsatı sunar. Bu, çocukların eleştirel düşünme becerilerini geliştirip onların kendi değer yargılarını oluşturmalarına katkıda bulunur.

Türkçe öğretiminde “anlama-anlatma becerileri” olarak adlandırılan dört temel beceriden (dinleme, okuma, konuşma, yazma) en üstün ve ileri olan dil becerisi yazmadır. Yazma becerisi diğer dil becerilerinden daha fazla sözcük hazinesi ve dili kullanma becerisi gerektirir. Dilin en yetkin örneklerini içeren edebiyatın bir ürününü ortaya koymaksa; dile hâkim olmayı, sözcük hazinesinin geniş olmasını, biçim ile içeriğin ilgi çekici olmasını ve bazı diğer yetkinlikleri gerektirir. Çocuk edebiyatı, edebiyatın bir koludur. O da edebiyatın bünyesinde barındırdığı tüm özellikleri barındırır. Söz sanatları (mecaz, benzetme, kişiselleştirme vb.) gibi dilin zengin öğeleri edebiyat yapıtlarında kullanıldığı gibi çocuk edebiyatı yapıtlarında da kullanılır ancak çocuk edebiyatı yazarını diğer edebiyat yazarlarından ayıran unsurlar vardır. Çocuk edebiyatı yazarı, yazarken kendisine seçtiği hedef kitlenin yani çocukların özelliklerini diğer edebiyat yazarlarına kıyasla çok daha fazla dikkate alır. Çocuk edebiyatı, kendine özgü nitelikleriyle diğer edebiyat alanlarından ayrılır. Çocuk edebiyatının başat niteliği yapıtlarının çocuk gerçekliğine uygun ve çocuğa göre olmasıdır.

Çocuk edebiyatı metinleri, yaşanan gerçekle bağlantılı olmalıdır. Bazı çocuk kitaplarında, hayatın gerçeklerinden fazlasıyla uzaklaşıldığı ve çocukların ilgilerini çekmek için aşırı düşsel konulara yer verildiği görülmektedir. Çocuk edebiyatı metinlerinde yer alan düş unsurları ve masalsı yapılar, metnin sonunda mutlaka çocuğun yaşadığı çevrenin gerçekliği ile uyumlu bir şekilde sonuca bağlanmalıdır.

Çocuklar kendi yaşantılarından esinlenerek yazılmış yapıtlarla daha fazla ilgilenirler ve bunu dikkate alan çocuk edebiyatı yapıtları, çocuklar tarafından daha çok okunur. Bu nedenle, çocuk edebiyatı yazarı, yapıtlarını çocukların dünyasını ve onların gerçekliklerini dikkate alarak oluşturmalıdır. Bu şekilde kaleme alınan yapıtlar, çocukların hem ilgisini çeker hem de onların dünyaya ve kendi yaşamlarına dair daha

gerçekçi bir anlayış geliştirmelerine yardımcı olur. Gerçekçi temellere dayanan ve çocukların yaşadığı deneyimleri yansıtan yapıtlar, çocukların okuma alışkanlıklarını pekiştirir, okuma sevgisini artırır.

Ayrıca çocuk edebiyatı yapıtlarının; çocuk için, çocuğa göre ve çocuk gerçekliğine uygun olması bir zorunluluktur. Bu yapıtlar her şeyden önce çocuğa, onun dünyasına hitap etmelidir. Bir yetişkinin bakış açısıyla yazılan, onun dogmalarını çocuğa kabul ettirmeye yönelik olarak kaleme alınan yapıtlar çocuğa görelikten çok uzaktır. Yetişkin bireyin bakış açısıyla ve çocuğa onun kendince doğrularını kabul ettirme amacı taşıyarak kaleme aldığı yapıtlar çocuğun ilgisini çekmeyeceği gibi çocuğu edebiyattan, kitaplardan ve eğitimden uzaklaştırır. Çocuk edebiyatı yazarı çocuğun dünyasına girebildiği ölçüde başarılıdır. Çocuğun dünyasıyla yaşadığımız dünyanın gerçeklerini harmanlayıp çocuk gerçekliğiyle çocuğa göre olarak birleştirmelidir.

Ortaöğretim çağındaki çocuklara yönelik, çocuğa göre olarak hazırlanmış yazınsal bir yapıt onlara yeni yaşantılar ve beceriler kazandırır. Kitapların anlamlandırılması okur için bilişsel ve duyuşsal becerileri geliştirme sürecidir. “Çocuklara yaşam ve insan gerçekliğine ilişkin sanatçı duyarlılığıyla kurgulanmış ipuçları sunmak, anadilinin kullanım olanaklarını sezdirmek ve onları yazılı kültürle sağlıklı ve sürekli etkileşim kurabilen bireyler kılabilmek, çocuk edebiyatının temel amacı”dır (Sever, 2019: 197-198).

Çocuk edebiyatı yapıtları; eleştirel düşünme becerisine sahip, sorgulayan, tartışan, toplumsal ve evrensel değerleri içselleştirmiş ve onlara saygı duyan, yaratıcı düşünme becerisine sahip, problem çözen, okuma ve yazma kültürü edinmiş, duygu ve düşünce dünyasını eğitip geliştirmiş bireylerin yetiştirilmesinde etkili uyaranlardır. Böyle önemli görevleri bulunan çocuk edebiyatı yapıtlarının dayanması gereken ilkeler şunlardır:

- “Kitaplarda, çocuğun kendine özgü içtenliği ile anlatım dilinin doğallığı buluşturulmalıdır.
- Yazar, anlattığı ve kurguladığı olaylarda, çocuklarla arkadaşlık-dostluk kurabilmeyi başarabilmelidir.
- Kitaplar, çocuklara anlamlandıramayacağı ya da yaşama geçiremeyeceği sorumluluklar yüklememelidir.
- Kitaplarda çocukların kavramsal gelişmelerine katkı sağlayacak bir anlatım yeğlenmeli, çocuklara Türkçemizin anlatım olanakları ve kuralları sezdirilmelidir.
- Kitaplardaki resimler, çocukların beğeni ve algılama düzeyine uygun olmalı, metnin iletisine görsel bir zenginlik katmalı; estetik nitelikleriyle de görsel algılarını geliştirici özellikler taşımalıdır. Kahramanların fiziksel portreleri, metinde yansıtılan kişilik özelliklerine uygun biçimde çizilmeli; resimler kahramanların başat özelliklerini (şişman, zayıf, uzun saçlı, kısa boylu, sinirli,

uysal vb.), yaşadıkları ruhsal durumları, geçirdikleri fiziksel değişimleri çocuklara duyumsatabilmelidir.

- Kitaplar, dilsel ve görsel özellikleriyle çocuğun hem sanat hem de düşünme eğitimi sürecini desteklemelidir.

- Kitaplar, çocuğun yaşına, ilgi ve gereksinimlerine uygun olarak insan ve yaşam gerçekliğini anlamasına katkı sağlamalı, her şeyden önemlisi de çocuk ile yaşam arasında güçlü bir bağ oluşturmalıdır. Özellikle, çocuğun kendini özgürce gerçekleştirebilmesine (düşünmesine, düşlemesine, gülmesine, eğlenmesine, imge üretmesine vb.) olanak sağlayacak yaşam durumları, dilin anlatım ustalığı ile kurgulanarak çocuklara sunulmalıdır.

- Kitaplarda yazar tarafından kurgulanan gerçeklik, çocuklar tarafından, okuma eylemi sonrası kendi gerçeklerine dönüştürülebilmeli; başka bir söyleyişle yazarın paylaşmak istedikleri çocukların yaşam-anlam gerçeğinden kopuk olmamalıdır.

- Kitaplar, çocukları okumaya isteklendirecek bir tasarım anlayışını yansıtmalı; çocuklar kendileri için üretilen bir araca verilen önemi, gösterilen saygıyı, kitabın dış yapı (biçimsel) özellikleriyle bütünlüştürmüş olan tasarım özeninden anlayabilmelidir.

- Kitaplarda, yaşamın bir gerçeği olduğu düşüncesiyle, şiddet olgusuna da yer verilebilir. Ancak, olay kurgusunda, çocukların yaş ve gelişim özellikleri de göz önünde bulundurularak yer verilen şiddet öğeleri, çocukları şiddete karşı neler yapılması gerektiği konusunda duyarlı kılmalı, onlarda şiddet ve kaba güce karşı bir anlayış oluşturabilmelidir. Özellikle, çocuklara demokratik yaşamın önemi ile bireysel ve toplumsal ilişkilerdeki sorunların çözümünde en etkili yöntemin “iletişim” olduğu gerçeği sezdirilmelidir.

- Çocuk edebiyatının temel sorumluluğu, çocuklara, dilin ve resmin olanaklarıyla kurgulanmış yeni yaşantılar sunmak olmalı, sunulan yaşantılardan çıkarsamalar yapma sorumluluğu ise çocuğa bırakılmalıdır.” (Sever, 2019: 198-199).

Çocuk edebiyatı yapıtlarının temel nitelikleri bakımından çocuk edebiyatı yapıtlarında bulunması gereken özellikler şu sekiz başlık altında toplanmıştır:

“1. Çocuk edebiyatı yapıtlarının tasarım ve resim özellikleri

2. Çocuk edebiyatı yapıtlarının konu-kurgu özellikleri

3. Çocuk edebiyatı yapıtlarının izlek-tema özellikleri

4. Çocuk edebiyatı yapıtlarındaki çevre özellikleri

5. Çocuk edebiyatı yapıtlarının barındırdığı ileti özellikleri

6. Çocuk edebiyatı yapıtlarındaki kişi kadrosu özellikleri

7. Çocuk edebiyatı yapıtlarının dil ve anlatım özellikleri

8. Çocuk edebiyatı yapıtlarındaki yazınsal ve eğitsel değerler” (Sever, 2019: 75-197).

1.2. TÜRKÇE EĞİTİMİ AÇISINDAN ÇOCUK EDEBİYATI

Bireyin iletişim sırasında cümleleri eksiksiz ve doğru bir şekilde anlaması, duygu ve düşüncelerini açık ve etkili bir biçimde ifade etmesi, anadilinde düşünce ve

duygu üretme yetkinliğine ulaşmasıyla mümkündür. Anadilinde yetkinlik kazanan birey, kendini net ve anlaşılır bir şekilde ifade eder, bu da etkili iletişimin temelini oluşturur. Gelişmemiş, kavramsal açıdan yetersiz bir dil yetkinliğine sahip bireylerde ise kişinin özgürce düşünmesi ve duygularını tam anlamıyla ifade etmesi mümkün değildir. Bu durum, bireylerin modern yaşamın gerektirdiği etkili iletişim becerilerinden uzaklaşmalarına neden olur.

Dil becerisinin zenginliği ve anlama derinliği, bireyin düşünmesine ve hissetmesine doğrudan etki eder; bu nedenle güçlü bir dil yetkinliği, bireyin anlama ve anlatma becerilerini geliştirir. Anadilinde yetkinlik kazanmış birey, etkili iletişim kurarak kendiyi ve toplumla ilişkilerinde daha başarılı olur bununla birlikte toplumsal yaşamın gerekliliklerine daha iyi uyum sağlar.

Sanatçı duyarlılığı ile çocuğa göre hazırlanan çocuk edebiyatı yapıtları; Türkçenin yapısının, kural ve anlatım olanaklarının çocuklarca içselleştirilmesinde önemli bir rol oynar. Bu yapıtlar, çocukların anadili bilincini ve duyarlılığını kazanmalarını sağlayan basit araçlardır. Çocuklar, bu yapıtlar sayesinde dilin inceliklerini ve kurallarını örtük olarak sezer, sözcük hazinelerini artırır ve anlama-anlatma becerilerini geliştirir. Sanatçı duyarlılığı ile kaleme alınan yapıtlar, çocukların dil becerilerini geliştirirken aynı zamanda onların eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve problem çözme gibi bilişsel becerilerini de geliştirir. Bir edebiyat üretmesi olan bu yapıtlar, dilin estetik değerini, anlatım olanaklarıyla zenginliklerini çocuklara sunarak onları dilin güzellikleriyle tanıştırır. Böylece çocukların anadili bilinci oluşturarak toplumun bir üyesi hâline gelmelerine büyük katkıda bulunur. “Dilin anlam yapısı, özellikleri, anlatım gücü ve inceliği çocuğun doğasına uygun kurgularla sezdirilir.” (Sever, 2013: 92) Çocuk kitapları, çocuğun karşılaşacağı ilk özgün dilsel üretmelerdir ve çocukların anadili ediniminde kritik bir rol oynar. Bu yapıtlar, çocuklara dilin olanaklarını ve estetik güzelliklerini doğal bir öğrenme ortamında keşfetme olanağı sunar. Öykülerdeki olayların kurgulanması ve kişilerin konuşmaları aracılığıyla çocuklar dilin farklı kullanım örnekleriyle karşı karşıya getirilir. Bu edebiyat anlatımlarıyla dilin en yetkin örneklerini anlamlandıran çocuklar böylelikle anlatım güçlerini geliştirip anadillerini içselleştirirler. Örneğin, iyi kurgulanmış bir öykü, çocukların dilsel ifade becerilerini artırırken aynı zamanda sözcük hazinelerini zenginleştirir ve dilin estetik değerlerini kavrayıp içselleştirmelerine yardımcı olur.

Yazınsal nitelikli çocuk kitapları, çocukların sadece dil becerilerini değil aynı zamanda yaratıcı düşünme ve problem çözme becerilerini de geliştirir. Yapıtlarda kişilerin yaşadığı olaylar, çocukların onlarla empati kurmalarını ve böylelikle duyuşsal becerilerini artırmalarını sağlar. Ayrıca, bu yapıtlar çocukların soyut düşünme becerilerine katkı sağlar ve onlara farklı bakış açıları kazandırır.

Çocuk edebiyatı yapıtları çocukların dilsel gelişimlerini destekleyen başat öğrenme araçlarıdır. Çocuklar, kitaplarda karşılaştıkları dilsel modelleri ve yapıları kendi yaşamlarına uygulayarak dil kullanımında yetkin duruma gelirler. Anlatımın gücü ve incelikleri çocukların dikkatini çekerek onları dilin en yetkin örnekleri olan edebiyat yapıtlarına yöneltir. Bu süreç, çocukların dil sevgisini artırır ve onları daha iyi ve başarılı iletişim kuran bireyler olarak yetiştirir. Böylece bu yapıtlar, çocukların anadili ediniminde ve dil gelişiminde vazgeçilmez bir rol üstlenir. Çocuklara dilin zenginliklerini ve anlam derinliklerini keşfetme fırsatı sunar, onların anadili bilincini ve duyarlılığını artırır ve onları yaşam boyu öğrenme yolculuğunda destekler. “Çocuğun, amaçlanan dilsel, bilişsel, toplumsal ve kişilik gelişimi için anne-baba ve eğitimcilere düşen en önemli sorumluluk; çocukları, onların ilgi ve gereksinmelerini kuşatan, sanatçı duyarlılığı ile hazırlanmış kitaplarla buluşturabilmektir.” (Sever, 2013: 96).

Çocuklara hayatı, insan gerçeklerini yazınsal bir şekilde kurgulayarak anlatan çocuk edebiyatı yapıtlarının; dilin anlatım olanaklarını ve inceliklerini sezinletme, yaşamın gerçeklerinden kesitler sunma gibi işlevlerinin yanı sıra Türkçe eğitimi açısından dayanması gereken bazı temel ilkeler vardır:

- “Çocuk kitaplarındaki anlatım; duru, içten, kısa ve yalın cümlelerle yapılandırılmalıdır.
- Sanatçıların yeniden kurguladıkları yaşam durumları, çocukların duyu algılarını devindirmelidir.
- Türkçenin sözcük varlığı, anlatım gücü ve inceliği, gelişim evrelerine uygun olarak çocuklara sezdirilmelidir.
- Kitaplardaki anlatım Türkçe sözcüklerle kurulmalı; anlatımda eskimiş, yıpranmış ve yabancı sözcükler yeğlenmemelidir.
- Çocukların kavramsal gelişimini gözetken bir anlayışla, anlatım; yazar-okur iletişiminde ortak anlamlar yaratabilecek bir paydaya oturtulmalıdır.

• Kitaplar, çocukların anadilinin kurallarını kavrama ve doğru uygulamalarında öykündükleri birer araçtır. Bu nedenle, anlatımda dil mantığı ve dil estetiği bakımından bozuk cümleler bulunmamalıdır. Özellikle, yazım kurallarına uyulması ve noktalama işaretlerinin yerli yerinde kullanılması bakımından özenli davranılmalıdır.” (Sever, 2013: 93).

1.3. ÇOCUK EDEBİYATI YAPITLARININ TASARIM ÖZELLİKLERİ

Çocuklar için oluşturulmuş metinler, çeşitli nitelikleri barındırdığında yazınsal çocuk edebiyatı yapıtı niteliğine ulaşacaktır. Eğitimde görsel algının ve kitap sevgisinin geliştirilmesinde kitapların tasarım (dış yapı) özelliklerinin başat bir rolü vardır. Böyle bir rolü olan çocuk edebiyatı yapıtlarının tasarım özellikleri Sever (2013: 121-126)’e göre aşağıdaki başlıklar altında incelenebilir:

1.3.1. Boyut

Çocukların kitaplara ilgi duyması için çocukluk çağının ilk yıllarında eğitimlerinde farklı boyutlarda kitapların kullanılması gerekir. Çocuklara verilen kitap sayısındaki farklılık, büyük ve küçük boyutlar, kitapların çeşitli boyut farklılıklarını görüp çocukların karar verip kitap seçmeleri ve kitaplara olan ilgilerini sürdürmeleri için gereklidir. Özellikle okul öncesi yıllarda kitapların boyutlarını çeşitlendirmek boyut ve ağırlık sorunu yaratmamalıdır. Çocuklar tıpkı bir oyuncak gibi bir kitabı istedikleri yere rahatlıkla taşıyabilmelidir. İlköğretimin ilk yıllarında seçilen kitapların boyutlarındaki farklılık, çocukların kütüphanelerinin organizasyonunu ve yapısını anlamaya yardımcı olacak şekilde dengeli bir şekilde düzenlenmelidir (Sever, 2013: 121).

1.3.2. Kâğıt

Çocuk edebiyatı yapıtlarında kullanılan kâğıdın kalitesi kitabın görsel kalitesini belirleyen unsurlardan biridir. Çocukların kitapla karşılaştıkları ilk yıllardan itibaren kitap denilen nesneye saygı duymaları için yırtılmayan, kolay eskimeyen, kirlenmeyen, göz sağlığına uygun kâğıt kullanılan kitaplar gerekir. Kitaplarda kullanılan kâğıt, görsellerin ve renklerin kalitesini özgün durumlarıyla göstermeli ve metinler kolay okunabilir olmalıdır (Sever, 2013: 121).

1.3.3. Kapak – Cilt

Kapak, çocuğu kitaba yönlendiren ilk uyarıcıdır. Kapak tasarımının özellikleri ve kapağın görünümü çocuğun kitabı okumaya olan ilgisini artıracaktır. Kitabın kapağının cildinin niteliği uzun süre kullanılmasına zarar vermeyecek kalitede olmalıdır (Sever, 2013: 121).

1.3.4. Sayfa Düzeni

Kitapların sayfalarındaki tüm unsurların (resimler, fotoğraflar, metinler, sayılar vb.) birbiriyle uyumu ve sayfa kenarlarındaki boşlukların yarattığı bütünlük okuma sürecini kolaylaştırır. Sayfaların görsel tasarımının estetik olması çocukların kitaplara olan sevgisi ve saygısı bakımından önem taşımaktadır (Sever, 2013: 122).

1.3.5. Harf

Çocuk kitaplarında kullanılan harfler sayfa düzeninin kalitesine bağlı sayı ve dizin dikkate alınarak doğru boyutta ve kolay okunabilir nitelikte olmalıdır. Okulöncesi çocuklarına yönelik kitaplarda 24, 22, 20 punto harfler kullanılmalıdır. İlkokulda ise yaşı ilerledikçe harflerin boyutu küçülmelidir. Harflerin boyutu, rengi ve kalınlığı kitapların anlaşılır olmasını, kolay okunmasını ve çocukta okuma isteği uyandırmasını sağlamalıdır (Sever, 2013: 122).

1.3.6. Resim

Çocuk kitapları, metni destekleyen ve çocukların estetik algısını geliştiren resimler içerir. Bazen resimlerde yazarın sözcüklerle anlatamadıklarını ve/veya anlatmak istediğinden daha fazlasını bulabiliriz. Sanatçının düş gücüne göre oluşturulan resimler, çocukların düşünme ve duyumsama becerilerini geliştirmelerine olanak sağlar. Çocuklar, renk ve çizginin estetik kullanımıyla yazılı dilin görsel yorumunu kolaylaştıran resimler aracılığıyla dinleme ve düşünme yolculuğuna çıkar. Okul öncesi dönem çocuklarına yönelik oluşturulan yazınsal metinlerde tasarım ve içerik açısından en önemlisi unsur resimlerdir. Çünkü bu dönem çocukları yapıtların resimlerini görerek metnin olay örgüsünü hafızalarında tamamlarlar. Anlamanın inşasında imgelerin/görsel dilin rolü yazı diline göre daha fazladır. Bu nedenle kitap, çocuğun görerek ve duyarak öğrenirken duygu ve düşüncelerini uyarma ve onu eğitme sorumluluğunu yerine getirebiliyorsa başarılı sayılmalıdır (Sever, 2013: 122-123).

Çocuk edebiyatı yapıtlarındaki resimlerin taşımaları gereken özellikler şu şekilde özetlenebilir:

* Sade çizgilerle yapılan resimlerde çocukların dikkatini çekmek için yumuşak (ışık ve gölgenin az olduğu veya hiç olmadığı) renkler ve resimlerde canlandırılan unsurların başat özellikleri kullanılıp çocuğun dikkatinin çekilmesi sağlanmalıdır.

* Çocuk kitaplarındaki resimler sanatsal nitelikler taşımalıdır. Resimlerin mutlaka ilginç, parlak veya çok renkli olması gerekmez. Estetik nitelikler taşıyan siyah-beyaz kara kalem çizimleri de bir çocuğun dikkatini çekebilir. Buradaki kriter; resimlerin çocuğa, kitabın temasına, metne uygun ve sanatsal değerler taşıyor olmalarıdır.

* Resimler, çocukların duygularını ve düş güçlerini harekete geçirecek özellikleriyle, düşsel yolculuklarında onlara eşlik etmelidir.

* Resimler çocuğun görsel imgelerde kendisiyle karşı karşıya gelmesini, çizgilerin ve renklerin yarattığı güzelliğin tadını çıkarmasını sağlar.

* Resimler çocuklara görsel dünyanın zenginliğini hissettirirken bu dünyayı yaratan sanatçının kendilerine ne kadar yakın olduğunu da onlara sezdirmelidir.

* Resimler çocukların dikkatini çekecek kadar güçlü olmalıdır. Çocuk kitabı dinlemeye veya okumaya güdülemelidir.

* Resimler çocuğun bulunduğu ortamda komik ya da kötü durumları sade ya da karmaşık resimlerle gösterebilmelidir.

* Çocuk kitaplarındaki resimlerin en önemli özelliği estetik değerleridir.

* Resimli çocuk kitaplarında kişilerin fiziksel özellikleri metinde görülen ön plana çıkan kişisel özelliklerinden yola çıkılarak çizilmelidir. Çocuklar bu resimler aracılığıyla kişilerin baskın özelliklerini (şişman, zayıf, uzun, kısa, öfkeli, itaatkâr vb.), içinde bulundukları zihinsel ve duygusal özellikleri, yaşadıkları fiziksel değişimleri sezebilmelidir (Sever, 2019: 166-197)

1.4. ÇOCUK EDEBİYATI YAPITLARININ İÇERİK ÖZELLİKLERİ

Çocukların kitaplarla tanışıp onlarla iletişim kurmalarını sağlayan unsur kitapların tasarım özellikleridir. Tasarım özellikleri arasında kitap boyutu, dokusu, iç ve kapak görselleri, yazı karakteri, kullanılan renkler, metin boyutu, satır aralığı, sayfa

düzeni ve sayfa sayısı yer alır. Çocuğun kitapla tanışıp dostluk kurmasını ve ilişkisini güçlendirmesini sağlayan unsur ise kitabın içerik özellikleridir. Çocuk edebiyatı yapıtlarının içerik özellikleri; konu, tema/izlek, plan, kişi kadrosu, dil ve anlatım, çevre ve ileti olarak sınıflandırılabilir.

1.4.1. Konu

Metinde dile getirilen, başka bir deyişle tartışılan konu, o metnin yazınsal değerini belirleyen en önemli unsur değildir. Önemli olan konunun yarattığı içerik ve sanatçının zihinsel dünyasının çocuğa etkisidir. Bu metnin içeriğinin çocuğun ilgi alanlarını harekete geçirerek onun düş kurma, düşünme, heyecanlanma ve eğlenme ihtiyacına yanıt vermesi gerekir.

Çocuk edebiyatında yazarın seçtiği konu ile çocukların gelişimsel özellikleri arasında bir paralellik olması gerekir. Konu, sanatçının duygu, düşünce ve kurgusunu çocuklarla paylaşmak amacıyla seçtiği unsurdur. Yetişkin edebiyatında kişinin zihninde oluşan her şey çocuk edebiyatı yapıtlarında da metnin konusu olabilir. Çocuk edebiyatı yapıtlarında karşılaştıkları her yeni metinle daha fazla yaşantı zenginliği kazanan çocuklar için yapıtlarda karşılaşp yeterince anlayamayp anlamlandıramayacakları konular yetişkinler için her ne kadar önemli olsa da çocuğa görelilik ilkesine uygun değildir ve çocuğa okutulmamalıdır (Sever, 2013: 127).

1.4.2. Tema/İzlek

Tema, “sanatçının ele aldığı konuyla okurda uyandırmak istediği etkidir... Yazar, bir olayı, durumu, sorunu ele alıp onun üzerinde söz söyleyebilir. Üzerinde ya da hakkında söz söylenen şey, metnin konusudur. İzlek ise, konunun işlenişiyle, geliştirilişiyle ortaya çıkan soyut anlamdır/anamlardır.” (Sever, 2013: 127). Çocuk edebiyatı yapıtlarında konu ve tema arasında güçlü bir bağ vardır. Bu bağ yapıtın çocuğa olan etkisini arttıran bir unsurdur. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yazınsal niteliklerle geliştirilen tema, insana özgü duyguları çocuklara duyumsatabilmeli, çocuklar sevgiye dayanan konularla duymalı, gülmeli, düşünmeli, hüzünlenmeli ve güven duygularını geliştirip insani duyarlıklar kazanmalıdır.

1.4.3. Plan

Çocuk edebiyatı yapıtlarının niteliği; zaman, yer, kişi ve olay örgüsü gibi etkenlere bağlı olarak sağlam bir plan içerisinde yer almasına dayanmaktadır. Çocuklar metni okurken bu bölümleri ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerini analiz

edebilmelidir. Metindeki ana düşünce ve yardımcı düşünceler kolay ulaşılabilir olmalıdır. Oğuzkan (2001: 377)'a göre; “iyi bir planla hazırlanmış çocuk kitaplarında gereksiz tasvir, çözümleme ve konuşmalar bulunmaz. Giriş, düğüm ve sonuç bölümleri birbirinden rahatlıkla ayrılır ve bu süreçler metinde doğal bir biçimde birbirini izler. Olaylar, durumlar, düşünce ve duygular arasında kurulan olumlu bağ yapının okur üzerindeki etkisini artırır. Genel bir kural olarak çocuk yapıtlarında planın son derece basit olmasına çalışılmalıdır. Plan, kısa bir giriş bölümü ile entrikalı olayları kapsayan bir gelişme ve düğüm bölümünü ve beklenmedik bir çözümle sonuçlanan bir bitiş bölümünü kapsamalıdır.”

1.4.4. Kişi Kadrosu

Çocuklar okudukları kitaplardaki kişilerin düşünce, davranış ve eylemlerini taklit ederek insan gerçekliğini tanımaya başlarlar. Yazarın yarattığı kişinin inandırıcı yönleri çocukların okuduktan sonra örnek alıp özdeşim kurabilecekleri bir nitelik durumuna gelir. Kitaplardaki kişilerin karakter özellikleri, çocukların yaşamı ve insanlık gerçeğini deneyimlemelerinde önemli bir rol oynamaktadır. Kişi kadrosu, çocukların yaşına ve tecrübelerine göre insan gerçekliğini yansıtacak özelliklere sahip olmalıdır. Çocuk edebiyatı yapıtlarındaki devingen özelliklere sahip kişilerin çocukların kitaplara ve okumaya olan ilgisinin artmasında önemli bir etken olduğu unutulmamalıdır (Sever, 2013: 127).

Oğuzkan (2001: 377)'a göre; “çocuklar kendi yaş grubu çevresindeki kişilerin anılarını dinlemekten ve okumaktan zevk alırlar. Bu nedenle kahramanı çocuk olan eserler çocukların daha fazla ilgisini çeker.” (Oğuzkan, 2001: 377).

1.4.5. Dil ve Anlatım

Çocuk edebiyatı yazarları, yapıtlarını oluştururken çocukların anlayacağı sözcükleri ve cümle kalıplarını kullanmalıdır. Üslubu belirlerken çocuğun yaşını, gelişimsel özelliklerini, anlama düzeyini, bilişsel düzeyini, sözcük hazinesini ve dil kullanımı becerilerini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Çocuk edebiyatı yapıtlarında çocukların anlayabileceği sözcükler kullanmaya dikkat edilmelidir. Açık ve anlaşılır açıklamalar içeren etkinlikler, çocuklar tarafından daha kolay anlaşılır. Kısacası çocuklar için yazılan çocuk edebiyatı yapıtlarına çocuğa görelilik ilkeleri dikkate alınarak karar verilmelidir.

Nitelikli çocuk edebiyatı yapıtları erken çocukluk döneminden başlayıp tüm gelişim aşamalarında çocuklara düzeylerine uygun zengin dil içerikleri sunarak söz varlıklarını artırır. Nitelikli yazınsal metinlerle karşılaşp söz varlığını geliştirmeye başlayan çocuğun dil bilinci ve duyarlığı gelişim gösterir bununla birlikte okuma kültürü edinimi süreci de başlar. Çocukların okuma kültürü edinmiş bireyler olarak topluma katılmalarında çocuk edebiyatı yapıtlarının başat bir rolü vardır. Çocukların karşılaştıkları yapıtlar ne derece nitelikli olurlarsa çocuğun okuma kültürü edinimi de o denli gelişim gösterir. Bu nedenle erken çocukluk döneminden başlayıp çocuğun bunu takip eden gelişim aşamalarında da nitelikli, çocuğun dil ve anlam evrenine uygun yazınsal metinlerle karşılaştırılması büyük önem taşımaktadır.

1.4.6. Çevre

Çevre, yazınsal metinlerin ana unsurlarından biridir. Nasıl ki insan kendisini bir çevrede ilişkileri aracılığıyla ifade ediyorsa, yazınsal metinlerde de kişiler kendilerini o çevre aracılığıyla ifade eder. Çünkü yazınsal yapıtlarda kişiler çatışmalarını aynı ortamda yaşarlar. Bu ortam aracılığıyla okura toplumsal değer ve kurallar anlatılırken insan ilişkilerinin kuralları ve önemi de gösterilir. Bu nedenle çevre göz ardı edilmemesi gereken bir unsurdur. Çocuklar dünyayı ve yaşamı çevre aracılığıyla öğrenir.

1.4.7. İleti

Her yazınsal metnin mutlaka vermek istediğı bir mesaj, ana düşünce vardır. Bu ana düşüncenin yanında onu destekleyen birden fazla yardımcı düşünce de yer alır. Sanatçının okura vermek istediğı ana duygu ve düşünce olan “ana fikir eserin var oluş sebebidir. Sanatçının yazdığı her kelime okuyucuyu ana fikre ulaştıran bir yoldur. Eserin tamamını kapsayan ifade olarak değerlendirilen ana fikir bu nedenle çok önemlidir.” (Yalçın ve Aytaş, 2008: 45).

Bir yazınsal metindeki ana düşünceye yardımcı düşünceleri tespit edip takip ederek ulaşılır. Yardımcı düşünceleri, yazınsal metnin kurgusu içerisine serpiştirilmiş yan iletiler olarak tanımlamak mümkündür. “Yardımcı fikir, genellikle birkaç paragraftan daha uzun yazılarda bulunan ve ana fikri destekleyici mahiyetteki fikirlerdir. İyi bir yazar yan fikirleri ustaca kullanarak ana fikrin kavranmasını kolaylaştırır. İyi bir okuyucu da paragraflardaki yardımcı fikirleri kolayca görüp yazarın mantık zincirini takip ederek ana fikri rahatça kavrar.” (Yalçın ve Aytaş, 2008: 45).

Çocuk edebiyatı sanatçıları, çocuklara kazandırmak istedikleri değer ve kazanımları yazınsal metnin merkez kişisi aracılığıyla işleyebilir. Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, saygı, sevgi, sabır, sorumluluk bilinci, vatanseverlik ve yardımseverlik gibi değerler yazınsal metnin kurgusu içerisine yerleştirilip çocuğa kazandırılabilir.

1.4.8. Değer

Türkçe Sözlük'te değer; “1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. 2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör. 3. Üstün nitelik, meziyet, kıymet. 4. Üstün, yararlı meziyetleri olan kimse.” (TDK, 2011) şeklinde tanımlanır. Köylü (2016: 21)'ye göre değer; “insan, toplum, kurum veya ideolojinin düşünce, hüküm, tutum, davranış ve etkinliklerinde tercih edilen, kabul görülen, benimsenen, arzu edilen ve istenilen inanç, yargı, amaç, hedef, gaye, ölçüt, kılavuz, standart, kural, duyuş ve düşüncülerdir.”

1.5. ÇOCUK DEBİYATI TÜRLERİ

1.5.1. Masal

Masallar; çocukların dünyayı tanıdıkları bununla birlikte ilk yazın okumalarını yapıp okuma kültürü edinimlerine başladıkları tür olarak karşımıza çıkar. Tüm milletlerde çocuk edebiyatının ilk ve en önemli kaynaklarından kabul edilen masal, diğer yazınsal türlere de kaynaklık eder; onların temelini oluşturur. Çocuklar masalları duyarak büyür ve yetişirler. Düş dünyasının kapılarını masalla aralarlar. Çocukları düş kurmaya yönlendiren masallar, onlarda yaratıcı düşünme becerisini geliştiren ilk ve en önemli öğelerdendir. Masallar, çocukların ruh dünyalarını geliştiren, onlara yeni bakış açıları kazandıran dil yaratımlarıdır. Tarih içerisinde varlığını sürdüren masal, değişip gelişerek günümüze ulaşmıştır.

Türkçe Sözlük'te masal; “genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür.” (TDK, 2011) olarak tanımlanır.

Ana Britannica (1994: 102)'da masal; “olağanüstü öge, kahraman ve olaylara yer veren öykü.” olarak tanımlanır ve “masal terimi öncelikle Külkedisi ve Çizmeli Kedi gibi halk öykülerini kapsar. Ama Oscar Wilde'ın *The Happy Prince*'i (1988; *Mutlu Prenses*, 1960) gibi, sözlü gelenekle ilgisi olmayıp edebi yönü ağır basan bazı yapıtlar da bu tür içinde ele alınır.” cümleleriyle açıklanır.

Kâmus-ı Türki (2019: 756)'de masal; “1. çocuklara söylenilen hikâye. 2. İnanılmayacak hikâye, cin ve peri hikâyesi.” olarak tanımlanır.

Boratav (1997: 75)'a göre masal; “nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayâl ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı.” olarak tanımlanır. Yine Boratav (1997: 75)'a göre “‘hayâl ürünü’ sözünü sadece ‘olağan – üstü şeyler’ anlamına almamak gerekir. ... Masal, olağan – üstü çeşidinde de, gerçekçi çeşidinde de, anlattığı ne olursa olsun, onların hayâl yaratması oldukları izlenimi veren bir anlatı türüdür.”

Masalın kaynağı ve nasıl ortaya çıktığı konusunda farklı görüşler vardır. Ele aldığı konular, içerisinde barındırdığı düşsel unsurlar ve merak duygusunu canlı tutmayı başaran olay örgüsüyle masal hem çocukların hem de yetişkinlerin ilgisini çeken yazınsal bir türdür. “Masallar çok eski maziye sahiptirler. İlk insan topluluklarında meydana geldikleri düşünülür. Her zaman her yerde halkla birlikte varlıklarını sürdürürler, insanlığın tabiat ve hayat karşısındaki ortak duygu ve düşüncelerini işlerler.” (Kantarcıoğlu, 1999'dan akt. Yalçın ve Aytaş, 2008: 61). Halk öyküleri diğer yazınsal türler gibi kaynağını masallardan alır ancak bu iki türün birbirinden ayrılan özellikleri vardır. Eflatun Cem Güney bu ayrımı şu cümleleriyle ifade eder; “masallar da halkın birleşik yaratıcılığıyla meydana gelmiş sözlü mahsullerdir. Halk öyküleri destan tipi halk öykülerinden ayrıldıkları gibi, halk masalları da halk öykülerinden ayrılırlar. Bilindiği gibi halk öyküleri daha çok gerçeğe dayanır; ‘olağanüstü’ olaylar arka plânda kalır. Oysa ki bir fantezi mahsulü olan masallarda ‘olağanüstü’ başta gelir; gerçekler arka plânda kalır.” (Güney, 1987'den akt. Yalçın ve Aytaş, 2008: 61). Masallar daha çok 19. yüzyılda derlenmeye başlanmıştır ancak bunun öncesinde yüzyıllar boyunca sözlü olarak gelenekte varlığını sürdürmüşlerdir. Yalçın ve Aytaş (2008: 63)'a göre, masallar hakkında günümüzde yeterli çalışma yoktur.

Dünya edebiyatında yetişkinlere hitap eden özellikler de barındırdığından Binbir Gece Masalları, Ezop Masalları, Hint masalları, Kelile ve Dimne gibi masallar nispeten daha erken dönemde yazıya geçirilmişlerdir.

Milletlerarası masal kataloğuna göre (Aarne ve Thompson, 1964'ten akt. Boratav, 1997: 78) masallar şu şekilde sınıflandırılır:

1) Hayvan Masalları

2) Asıl Masallar

- a) Olağanüstü Masallar
- b) Gerçekçi Masallar
- 3) Güldürücü hikâyeler, nükteli fıkralar, yalanlamalar
- 4) Zincirlemeli Masallar

Yalçın ve Aytaş (2008: 65)'a göre de masallar yapısal özelliklerine bağlı olabileceği gibi ele aldığı konular ve kişi kadrosunun durumuna göre de sınıflandırılabilir;

- Hayvan Masalları
- Olağanüstü Yaratık Masalları
- Saf İnsan Masalları
- Sihir, Büyü ve Olağanüstülüklerden Söz Eden Masallar

1.5.1.1. Masalların İncelenmesi

1.5.1.1.1. Anonim Halk Masalları

Geçmişte, bilinmeyen zamanlarda halk tarafından oluşturulmuş zamanla değişikliğe uğrayarak günümüze ulaşmış ve çoğunlukla 19. yüzyılda yazıya geçirilmiştir. Konuları ve içerikleri yalın anlatmalardır. Kendisine bağlı kalınabilecek kaynak bir metni olmadığından değişikliklerle, farklı yerlerde farklı olarak anlatılır. Yalçın ve Aytaş (2008: 69)'a göre halk masallarının ana teması meydan okuma ve başarmadır. Kişi kadrosu zorluklardan kurtulup başarmak için mücadele eder. Halk masallarında evrensel nitelikli sorunlar ele alınmıştır. Bununla beraber çocukların karşılaştıkları zorluklar, üvey anneden kaynaklı sorunlar, aile bireylerinin birbirine bağlılığı ve birbirlerine gösterdikleri sevgi, en küçük kardeşin başarılı olması, hayatta rastlanan gülünçlükler gibi konular halk masallarında işlenmiştir. Masal araştırmalarıyla tanınan Umay Günay, masalların temaları hakkında şu yorumda bulunur: "... Mutluluk ve başarı, hüner ve emek karşılığı kazanılır; ana fikri bütün masalarda hakimdir. Fakir olsun zengin olsun bütün masal kişileri, zekâ, hüner, dürüstlük ve kuvvetleri denendikten sonra tahta ve taca sahip olur. Kötülük eden bir padişah veya herhangi bir kimse olsun masalın sonunda mutlaka cezalandırılır." (Günay, 1979'dan akt. Yalçın ve Aytaş, 2008: 70).

Yalçın ve Aytaş (2008: 70)'a göre; anonim halk masallarının dilin en tipik ve yetkin özelliklerini taşıması onları çocukların dil edinimi sürecinde çok önemli bir noktaya getirir. Masallarla dilin bu örneklerini içselleştiren çocukların konuşma ve yazma gibi ifade edici dil becerileri gelişim gösterir. Masallarda yer alan tekerlemeler, atasözleri ve deyimler çocukların dil gelişimi için en önemli uyaranlar olur. Özellikle tekerlemeler, çocukların dil becerilerinin gelişimi için öğretmenler tarafından Türkçe derslerinde ve ders dışı etkinliklerde etkili ders materyalleri olarak kullanılabilir. Tekerlemeler çocuklara ezberlettirilebilir bununla çocukların söz varlığı zenginleştirilir. Örnek verilen tekerlemelerden hareketle çocukların yeni tekerlemeler yazmaları istenebilir ve böylece yaratıcı yazma etkinliği gerçekleştirilip çocukların yaratıcı düşünme becerileri geliştirilebilir. Masallarda bolca yer alan tekerleme, atasözü ve deyimlerle Türkçenin söz varlığı ve dil olanakları çocuklara kazandırılır. Çocuklar Türkçenin anlatım olanaklarını ve estetik değerini duyumsayıp dili etkin şekilde kullanabilirler. Ayrıca tekerlemelerle çocukların okuma becerileri geliştirilebilir. Tekerlemeler birbirine yakın seslerden oluştukları için çocuklara tekerleme çalışmaları yaptırılarak çocukların benzer sesleri ayırt etmeleri, böylece okuma ve anlama becerilerini geliştirmeleri sağlanabilir.

1.5.1.1.2. Edebî Masallar

İlhamını anonim halk masallarından aldığı için onlara benzeyen, yazarların kendi düş güçlerine dayanarak kurguladıkları yapma masallardır. Derleme yoluyla yazarlar olduğu gibi düzenleme yoluyla veya özgün olarak tamamını kendileri kurgulayarak yazan masal yazarları da vardır. Cumhuriyet döneminde çocuklar için yapılan dil ve edebiyat çalışmalarının gelişip artmasından sonra masal derlemelerinin yanı sıra salt masal yazarlığı da öne çıkmıştır.

Yalçın ve Aytaş (2008: 71)'a göre; yazınıımızda olağanüstü öğeleri bolca barındıran ve kendilerinden ders alınması amacıyla kurgulanıp yazılmış masallar vardır. Halk dilinde “metel”, “matal” ve “masal” şeklinde adlandırılan bu ürünlerin içeriğinde yüksek ahlaki derseler barındırdıkları kabul edilir. “Edebî masalların bir kısmı, yine yüksek kolektif bir bilincin yansıması olarak adlandırıldıklarından aynı zamanda her yaş grubundan insana seslendiği için evrensel bir kültür unsuru olarak diğer toplumların da ilgi ve beğenilerine sunulmaları mümkündür.” (Yalçın ve Aytaş, 2008: 71).

Masallar, çocukların düş gücünü beslerken aynı zamanda onlara ulusal ve evrensel değerleri öğretir. Masallarda kişi kadrosunun zorluklara karşı verdiği mücadeleler; çocuklara cesaret, azim ve kararlılık gibi erdemleri aşılar. Yapıtlarda olay örgüsü içerisinde kişi kadrosuyla verilen iyi ile kötünün mücadelesi ile adalet ve dürüstlük gibi değerlerin önemi vurgulanır. Böylelikle, çocuklara doğru ve yanlış, iyi ile kötü arasındaki fark sezdirilir ve çocuklar yaşam içerisinde karşılaşacakları çeşitli durumlara hazırlıklı duruma getirilir. “Çocuklarımızın ruhunu iyi örneklerle inşa ederek, onları inandıkları yolda yürüyebilecek, yürüdükleri yolda güçlükleri yenecek şahsiyetli birer insan yapmak... Dünya milletleri bu inanışla çocuklarının ruhunu masallarla besliyor; özellikle insanları tanıma melekesi kazandırarak onlarla münasebetlerini kolaylaştırıyor.” (MEB, 1996’dan akt. Yalçın ve Aytaş, 2008: 72). Masallarla çocuklara empati becerisi kazandırılabilir. Çocukların olay örgüsü içerisinde farklı kişilerin duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışması onların yaşam içerisinde çevrelerindeki insanlardan, ailelerinden başlayarak diğer insanların duygularını daha iyi anlamalarını sağlayıp onların duyuşsal becerilerinin geliştirir. Böylelikle sosyal becerileri ve insanlarla ilişkileri gelişen duyarlı çocuklar toplumun aktif birer üyesi durumuna gelirler. Bununla birlikte; masallar yazın dünyasında “adalet kavramına en fazla yönelen tür” (Uysal, 2020: 97) olarak kabul edilir.

Masallar kültürel mirasının aktarımında en önemli türlerdendir. Her milletin kendi kültürüne ait masalları vardır; bu masallar o toplumun değerlerini, inançlarını ve yaşam biçimini yansıtır. Bu masalları dinleyerek büyüüp yetişen çocuklar, kendi kültürel öz kimliklerini ve ait oldukları toplumla bağlarını güçlendirirler.

Çocukların ruhunu iyi yazınsal örneklerle inşa etmek ve onları şahsiyetli bireyler olarak yetiştirmek; nitelikli, yazınsal masallarla mümkündür. Masallar, çocukların duyuşsal ve bilişsel gelişimine katkı sağlarken onlara hayatın zorluklarıyla başa çıkma konusunda da rehber olur. Dünya milletleri, bu bilinçle çocuklarını masallarla besleyerek onların bireysel ve toplumsal ilişkilerinde başarılı ve mutlu bireyler olmalarını hedefler.

1.5.2. Öykü

Türkçe Sözlük’te öykü (hikâye); “Gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düzyazı türü; öykü.” (TDK, 2011) olarak tanımlanır. Öykü; masal, destan, fabl ve roman türü anlatılarda olduğu gibi kurguya dayanan bir türdür. Kurgu, öykünün olmazsa olmaz

ögesidir. Aristoteles (2002) *Poetika* adlı yapıtında, nitelikleri yansıtanın kişiler değil eylemler olduğunu belirterek kurgunun bu önemine dikkat çekmiştir. Bu nedenle öyküdeki kurgu, eylem unsuru, kurguya dayanan diğer türlerde olduğu gibi en önemli unsurdur.

Öykü, her şeyden önce bir sanat yapıtı olarak karşımıza çıkan bir türdür. Sanat yönüyle öykü çocuklara estetik haz kazandırıp onlarda güzel duygusunu geliştiren önemli bir türdür. Öyküden çocukların eğitimi ve gelişiminde çok yarar beklenir. Bu beklenti, öykünün estetik değerini ve öyküdeki merak unsurundan kaynaklanır. Çocuklar, öyküler aracılığıyla hem eğlenir hem de farklı bakış açılarıyla yeni dünyalar keşfederler. Bu nedenle öykünün; çocukların ilgisini çekecek, onları hayran bırakacak ve meraklarını uyandıracak unsurlar barındırması büyük önem taşımaktadır. Öykü, çocuktaki merak duygusunu tetikler; çocuk sorgulamaya, tahminlerde bulunmaya, çıkarım yapmaya ve sonunda eleştirel düşünme becerisi kazanmaya başlar.

Yazınsal bir tür olan öykü, eğitici ve öğretici olmasının yanı sıra çocukların duygu ve düşünce dünyalarını zenginleştiren türlerin de başında gelir. Öykünün bünyesinde barındırdığı kişi kadrosu, olay örgüsü (kurgu) ve yer (mekân) gibi öğeler; bir bütün olarak çocuğun bilişini devindirir, onu yeni keşiflere ve beceriler kazanmaya yönlendirir. Öykünün çocuğun gelişimine en yüksek düzeyde fayda sağlayabilmesi için; çocukların bilişsel, duyuşsal ve kişilik gelişimi düzeylerine uygun şekilde kurgulanmaları gerekir.

Çocukların öyküyü ilgiyle, merakla okumaları; öykünün dünyasına girmeleri yapıtın başarıya ulaşip çocuğa göre kurgulanmış bir ürün olduğunu gösterir. Öykünün çocuk edebiyatı açısından değeri; çocuğun dünyasına girebilmesi, çocuğun merakını devindirip çocukla iletişim kurabilmesinde yatar. Çocuk edebiyatı açısından çocuğa göre öyküler, çocukları eğlendirip onlara estetik duyarlılıkla birlikte bireysel ve toplumsal değerler kazandırır. Onların duygu ve düşünce dünyalarını zenginleştirip düş güçlerini, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirir. Tüm bunlarla birlikte kitap ve okuma sevgisi aşılayarak çocuğun yaşamı boyunca taşıyacağı okuma kültürü edinimi sürecine katkı sağlar.

Öykü içerisinde kurgunun doğal akışında verilen ahlâkî öğütler çocuk için yeterlidir. Çocuk, öyküde sürekli öğütlerle ve ahlâkî mesaj içeren cümlelerle karşılaştırılırsa bu onu öykünün dünyasından koparmaya başlar ve çocuk öyküye merak

uyandırıp keşfedilmesi gereken bir dünya gibi değil de sıkıcı ahlâk dersleri içeren bir ders kitabı gibi bakmaya başlar. Bu, çocuğu öyküden, okumaktan ve okuma kültürü edinimi sürecinden uzaklaştırır. Öykülerin doğal akışını bozmadan içerisine yerleştirilen ahlâkî değer ve kuralları taşıyan mesajlar, çocuklara kazandırılmak istenen değer ve kazanımlar açısından yeterlidir. Bu, öykülerin kurgusu ve doğallığına zarar vermeden çocukların temel değerleri kazanmalarını, ahlâkî kuralları içselleştirmelerini sağlar.

Öykülerin yazarın ideolojisini çocuğa kabul ettirmeyi amaçlayan güdümlü yapay ürünler hâline getirilmesi çocuk edebiyatı açısından büyük bir tehdittir. Öykülerin doğal yapısının korunması; çocukların yapıtı ilgi çekici, merak uyandıran içeriğiyle yeni dünyalara kapı aralayan anahtarlar gibi görmelerini sağlayıp onların okumaya güdülenmelerini artırır ve okuma kültürü edinimi süreçlerine yardımcı olur. Öyküler salt ahlak dersi vermeyi amaçladıklarında çocuklar bunu fark ederler ve öyküye karşı ilgilerini kaybetmeye başlarlar. Bunun sonucunda öykü, çocuğu okumaya güdüleyen, eğlenceli ve öğretici bir yazınsal yapıt olmaktan çıkıp sıkıcı bir ders durumuna gelir. Gençler (2021: 3)'e göre, çocuk edebiyatı yapıtlarında iletilerin doğrudan öğretici bir üslupla okura verilmesinden kaçınılmalı, bunun yerine iletilerin kurgu içerisinde sezdirilmesi tercih edilmelidir.

Öykülerin çocuklar üzerindeki etkisi; çocuğun dünyasına girebilmesine, bunun için de onun merak duygusuna hitap edip ilgisini çekebilmesine ve düş gücünü devindirebilmesine bağlıdır. Öykünün bunları gerçekleştirebilmesi için doğal akışının korunması, çocuklara yazarın kendince doğrularını aktardığı güdümlü, ideolojik temalardan uzak durulması gerekmektedir. Çocuklara kazandırılmak istenen değer ve kazanımlar kurgunun içerisine yedirilmeli, çocuk bunları içselleştirmeli ve bunlar çocuğu rahatsız etmemeli, doğruları kendisi bulup keşfetmesi için çocuklara yol göstermelidir.

Öykünün salt ahlaki mesajlar ve dogmalar verip çocuğu yönlendirmek için yazıldığını hisseden çocuk, bu yapıtı ilgi çekici ve merak uyandırıcı bulmaz. Bu şekilde kaleme alınmış bir öykü çocuğa eğlenceli ve zevkli bir sanat yapıtı gibi görünmez; sıkıcı ve onu zorlayıcı bir ders gibi gelir. Bu ise çocuğun öyküye olan ilgisini ve okumaya olan güdülenmesini kaybetmesine neden olur.

Çocuklar için yapıtlardaki kurmaca kişilerin idealize edilmemesi önemlidir. Gündelik yaşamın içinden gelen gerçekçi ve çok boyutlu kişiler, çocukların kendilerini

öyküdeki kişilerle özdeşleştirmelerini ve onlardan gerçek yaşama yönelik dersler çıkarmalarına yardımcı olur. İdealize edilmiş, kusursuz kişiler, çocukların beklentilerini ve gerçeklik algılarını çarpıtabilir. Bu tür kişiler, her zaman doğru olanı yapan hatasız ve mükemmel kişiler olarak yapıtlarda sunulur, bu ise çocuklarda gerçekçi olmayan ulaşılması zor hedeflere neden olup düş kırıklıkları yaratabilir ve çocukta okuma eylemine karşı isteksizlik oluşturabilir.

Gerçekçi kişiler ise sahip oldukları hem olumlu hem de olumsuz özellikleriyle çocuklara gündelik yaşamlarından gelen doğal bir kişi portresi sunar. Onlar da hatalar yapar zorluklarla karşılaşır ve duygusal çatışmalar yaşarlar. Bu kişiler, çocuklara hata yapmanın ve zor zamanlarla başa çıkmanın normal olduğunu gösterir. Aynı zamanda, gerçekçi kişilerin gelişimi ve hatalarından ders çıkarma süreci, çocuklara yaşama yönelik önemli dersler sunar. Örneğin, yapıttaki kişinin bir hatasından ders alarak doğru bir yol bulması, çocukların yapıttaki kişiyle özdeşim kurup problem çözme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Çocuklar idealize edilmemiş kişilerle özdeşim kurabilir ve bu da onların empati yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olur. Bu yapıtlardaki kişilerin duyuşsal, bilişsel ve ahlâkî gelişimleri; çocukların kendi duyuşsal, bilişsel ve ahlâk gelişimi boyutlarını keşfetmelerine yardımcı olur. Çocuklar, bu kişilerin yaşadığı zorlukları ve çatışmaları gözlemleyerek kendi duyuşsal, bilişsel ve kişilik gelişimi boyutlarını geliştirirler.

Çocuk edebiyatı yapıtlarında kurmaca kişilerin idealize edilmemesi, çocukların gerçekçi beklentiler geliştirmelerini, empati yeteneklerini geliştirmelerini ve kendilerini daha iyi tanıyıp anlamalarını sağlar. Gerçekçi özelliklere sahip kişiler, çocukların yaşamın karmaşıklıklarını ve insan olmanın doğasını daha iyi kavramalarına yardımcı olur.

Çocuklar için yazmak uzmanlık isteyen bir uğraştır. Her yazar çocuklar için yazamaz. Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını, dünyasını; bilişsel, duyuşsal ve kişilik gelişiminin boyutlarını bilip bu şekilde çocuğa göre yapıt kaleme alınması gerekmektedir. Çocuklar yetişkinlerden farklı gelişim boyutlarına; bilişsel ve duyuşsal ihtiyaçlara sahiptir. Çocuklar için yazmak çocuk için ve çocuğa göre yazmayı zorunlu kılar. Çocuklar için öykü kaleme alırken çocuk psikologları, pedagoglar ve sosyologlarla iş birliği yapıp onların uzmanlıklarından yararlanılması gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

İHMAL AMCA'NIN YAŞAMI VE YAPITLARI

Bu bölümde çalışmanın kaynağını oluşturan yazar Vartan İhmalyan (İhmal Amca)'ın yaşamına, yazın anlayışına ve yapıtlarına yer verilmiştir.

1. İHMAL AMCA'NIN YAŞAMI

İhmal Amca (Vartan İhmalyan) 22 Mart 1913 tarihinde Konya'da doğmuştur. Ailesi Konya'nın Dedemoğlu köyünün varlıklı, çiftlik sahibi ailelerindendir. Annesi Kayserili babası ise Konyalıdır. İhmalyanlar bir Türkiye Ermenisi ailesidir. İhmalyan, Bir Yaşam Öyküsü adlı yapıtında anadilini şöyle açıklar; “(...) benim, biri Ermenice, öbürü Türkçe olmak üzere iki ana dilim vardı; büyük annem ve dedem Ermenice bilmedikleri için, evimizde çokça Türkçe konuşulurdu.” (İhmalyan, 1989: 40). Aziz Nesin, İhmal Amca'nın Güneşe Vurgun Çocuk adlı masal kitabına yazdığı ön sözünde onun dilini şu cümlelerle ifade eder; “Türkçe O'nun öz dilidir. Gurbette olduğundan, siz Türk çocuklarına başka türlü hizmet edemediği için, bu acısını sizlere öyküler, masallar yazarak gidermeye çalışmaktadır. O da, her namuslu yazar gibi topraklarında doğup yetiştiği ülkenin çocuklarına öz diliyle seslenerek görevini yerine getirmek istiyor.” (İhmalyan, 1978: 8). Ayrıca aynı ön sözde Nesin, İhmal Amca'yı şöyle tanıtır: “Türkiye İhmal Amca'nın anayurdudur. İhmal amca, Türkiye Ermenisidir. Ama şu yetmiş yıl önceki düşmanlığı durmadan körükleyen bağınaz Türk düşmanı Ermenilerden değil. O, Ermeni'yi Türk, Türk'ü de Ermeni denli sever.” (İhmalyan, 1978: 8).

İhmalyan ailesi 1919 yılında temelli olarak İstanbul'a yerleşmiştir. Vartan İhmalyan burada ilk olarak Kadıköy Lisesi'ni bitirmiş ardından sınavla girmeye hak kazandığı Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'nden maddi yetersizlikler nedeniyle ayrılmak zorunda kalmıştır. Tezgâhtarlık, gömlekçilik gibi farklı işlerde çalıştıktan sonra askerliğini yapmak üzere Denizli'nin Çivril ilçesine gitmiştir. Burada askerliğini 1937-1939 yılları arasında er olarak ve taş kırarak yapmıştır. İkinci dünya savaşı sırasında yeniden askere çağrılan İhmalyan, 1940-1941 yılları arasında askerlik yapmaya devam etmiştir. Robert Kolej İnşaat Mühendisliği Bölümü'nü 1944 yılında bitirip bu bölümden mezun olmuş ve burada makine resimleri desinatörlüğü asistanlığı görevinde çalışmıştır. 1946 yılında mühendisliğe terfi etmiştir. Bunların yanı sıra İhmalyan, okul arkadaşı Rasih Güran vasıtasıyla Türkiye Komünist Partisi'nde (TKP) görev almaya başlamıştır. 1944 yılında siyasi dahli nedeniyle tutuklanmış ve

yargılanmıştır, ardından 1946'da Sansaryan Han'da 3 ay hapis yatmıştır. Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi (TSEKP) üyesi olmuştur. 1948 yılında Arı İnşaat Şirketi'nde çalıştığı sırada siyasi nedenlerden dolayı eşiyle birlikte Türkiye'yi terk ederek Paris'e gitmiştir. Buradan Sovyet Ermenistan'ına göç etmek niyetinde olmasına karşın göçmenlik işlemleri durdurulunca 8 yıl burada yaşamıştır. Paris'te çeşitli işlerde ve son olarak da bir mimarlık şirketinde desinatör olarak çalışmıştır. 1952 yılında oğlu dünyaya gelmiştir. Burada, George Politzer öncülüğünde kurulmuş Paris İşçi Üniversitesi'nde Marksizm dersleri almış aynı zamanda da Nazım Hikmet'in özgür bırakılması amacıyla kurulan İlerici Jön Türkler Birliği'ne (İJTB) katılmıştır. 1956'da TKP tarafından Budapeşte Radyosu Türkçe Servisi'nde çalışmak üzere Macaristan'a görevlendirilmiş, burada karşı devrim gerçekleşince Çekoslovakya'ya atanmıştır. Prag'da Nazım Hikmet'le tanışmasının ardından onun aracılığıyla Varşova Radyosu Türkçe Servisi'nde çalışmak üzere Polonya'ya geçmiştir. Buradaki Türkçe Servisi kapanınca bir süre mühendislik yapmış ardından da 1956'da Pekin Radyosu Türkçe Servisi'nde çalışmak üzere Çin'e atanmıştır. 1961 yılında gerçekleşen Çin-Sovyet anlaşmazlığı nedeniyle Moskova'ya dönmüş ve Moskova Radyosu Türkçe Servisi'nde çalışmaya başlamıştır. Buraya ziyarete gelen Abidin Dino, Oğuz Akkan, Aziz Nesin, Erdal Öz ve Yaşar Kemal gibi sanatçılarla tanışmıştır. Ünlü bir ressam olan kardeşi Jak İhmalyan, Nisan 1978'de hayata gözlerini yummuştur. Yazar 1979'da bitirdiği Bir Yaşam Öyküsü adlı kitabında yaşamını ve TKP'deki çalışmalarını ayrıntılı olarak anlatmıştır. Vartan İhmalyan son yıllarını Rusçadan çeviriler yaparak ve çocuklar için masallar yazarak geçirmiş, 29 Ocak 1987'de Moskova'da hayata gözlerini yummuştur.

Vartan İhmalyan, "İhmal Amca" adıyla ve çocuklar için yazdığı masal kitaplarıyla tanınmıştır. Yazar ayrıca deneme, şiir, oyun türlerinde de yapıtlar kaleme almış ve Rusçadan Türkçeye çeşitli çeviriler yapmıştır. Masal yazmaya Nazım Hikmet'in teşvikiyle başlamış; Yaşar Kemal, Aziz Nesin, Zekeriya Sertel gibi yazarlar da yine onu destekleyip cesaretlendirmişlerdir. İhmalyan, 1972 yılında Düş adlı masalıyla Arkın Yayınevi'nin düzenlediği bir yarışmada ödül almıştır. Bunun ardından Aziz Nesin'in önerisi olan "İhmal Amca" takma adıyla ve Cem Yayınevi'nin sahibi Oğuz Akkan'ın aracılığıyla çocuklar için masal kitapları yayımlamaya başlamıştır. Cem Yayınevi'nin "Arkadaş Kitaplar" serisi başlığı altında yayımlanan İhmalyan'ın bu masal kitapları; Şeytan Uçurtması, Güneşe Vurgun Çocuk, Eşek Eşekken ve Boyalı Kırılgaç'tır. Bir diğer kitabı otobiyografi türünde kaleme aldığı Bir Yaşam Öyküsü,

yazarın hem kendi yaşamı hem de dönemin sol siyaseti hakkında önemli bilgiler içermektedir.

Yazarın yazın anlayışı dünya görüşü doğrultusunda özgürlük, iyilik, doğruluk ve adaletten yanadır. “Dünya barışını kutsal bilen, masallarında çocuklara barış zorunluluğunu çok kez belirtmiş olan ben (...)” (İhmalyan, 1989: 283) şeklinde kendini tanıtan yazar; yapıtlarında çocukların birbirlerini, doğruluğu, eşitliği, iyiliği, doğayı sevmeleri gerektiğini dile getirir. Sorumluluğunu şu cümleleriyle açıklar; “Benim ödevim, bir komünist olarak, gerçekleri söylemek, gençleri uyarmak, her komünisti salt komünist olduğu için ülküleştirmemesini salık vermektir.” (İhmalyan, 1989: 283). Yazar, Şeytan Uçurtması adlı masal kitabının ön sözünde masal yazma amacını şu cümleleriyle dile getirmiştir; “İşte ben bu kitaptaki masalları, çocukluğumun masala o susamışlığı içinde, bir zaman kendimin de çocuk olduğumu unutmamaya çalışarak, her çocuğun birgün büyüyeceğini, her an, hatta masalları okurken de büyümekte olacağını düşünerek, bir de çocukların büyüdülerinde birbirlerini, doğruluğu, iyiliği sevmelerini isteyerek yazdım.” (İhmalyan, 1975: 4). Anadolu masallarının imgelem dünyasının etkilerini bünyesinde barındıran masallarıyla İhmalyan, estetik içerisinde toplumsal çarpıklıkları, eşitsizlikleri sorgulayarak yapıtlarında bunları aşmanın yollarını kaleme alır. Masallarıyla evrensel bir eşitlik isteğini, kardeşlik ve dayanışma bilincini hem insanlar hem de tüm diğer canlılarla doğa için dile getirir. Yoksulluğun, açlığın, emek sömürsünün, dövüşün karşısına paylaşmayı, kardeşliği, barışı ve birlikteliği koyar.

İhmalyan, tüm bunların yanı sıra Hagop Baronyan’ın Ermenice mizah yazılarını Türkçeye çevirmiştir. İhmalyan’ın masallarından Ermenistan’da bir seçki çevrilip yayımlanmıştır. Yazar, Rus edebiyatının ustaları Leonid Lenç ve Maksim Gorki’nin öykülerini çevirip Türkçeye kazandırmıştır (Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, 2023: 405-406).

2. İHMAL AMCA’NIN YAPITLARI

2.1. ÇOCUK KİTAPLARI

Şeytan Uçurtması, İstanbul: Cem Yayınevi, 1975.

Güneşe Vurgun Çocuk, İstanbul: Cem Yayınevi, 1978.

Eşek Eşekken, İstanbul: Cem Yayınevi, 1980.

Boyalı Kırlangıç, İstanbul: Cem Yayınevi, 1980.

Pencereme Konmuştı, İstanbul: Can Yayınları, 2002.

2.2. ÇEVİRİ ÇOCUK KİTAPLARI

Danko'nun Yüreği, İstanbul: Cem Yayınevi, 1980.

2.3. ANI/OTOBİYOGRAFİ TÜRÜNDEKİ YAPITLARI

Bir Yaşam Öyküsü, İstanbul: Cem Yayınevi, 1989.



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, İhmal Amca'nın çocuk kitaplarının biçim ve içerik açısından incelenmesi ve bu inceleme sonucunda elde edilen verilerin tartışması yapılmıştır.

1. İHMAL AMCA'NIN ÇOCUK KİTAPLARININ BİÇİM ÖZELLİKLERİ

1.1. ŞEYTAN UÇURTMASI

Resimleyen: Tan Oral

Kitap Türü: Masal

Basım Yeri: İstanbul

Basım Yılı: 1975

Yayınevi: Cem Yayınevi

Sayfa Sayısı: 112

1.1.1. Boyut

Şeytan Uçurtması adlı yapıt, 12x19 cm boyutundadır. Kitap ilköğretim ikinci kademe düzeyindeki öğrenciler için rahatlıkla taşınabilecek bir boyuta sahiptir. Ayrıca ilköğretim ikinci kademe düzeyindeki öğrencilerin düzenli sınıflandırılmış bir kitaplık oluşturabilmeleri için uygun boyut özelliklerine sahiptir.

1.1.2. Kâğıt

Yapıtta kullanılan kâğıt göz yormayacak şekilde mat ve dayanıklı kaliteli malzemeden oluşmaktadır. Kullanılan kâğıt göz yormayacak, kolay kırışmayacak ve yıpranmayacak ikinci kalite hamurdan ibarettir. Yapıtta kâğıdın kalitesi ve kalın oluşu sayesinde yazıların ve resimlerin gölgeleri arka sayfaya düşmemektedir. Bu da çocukların yapıtı okumalarını kolaylaştıracı bir niteliktir.

1.1.3. Kapak – Cilt

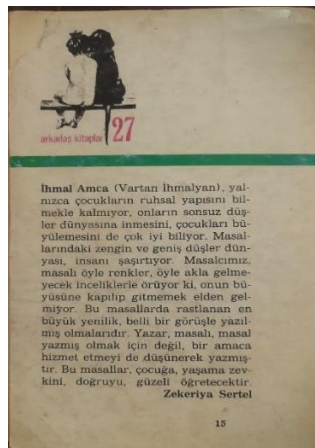
Resim 1. *Şeytan Uçurtması* Adlı Yapıtın Ön Kapak Görseli



Kaynak: ŞU, 1975.

Yapıtın ön kapağında *Şeytan Uçurtması* adlı masalın görseli bulunmaktadır. Görsel, masalın merkez kişisi olan çocuğun katıldığı uçurtma yarışından alınmıştır. Uçurtma yarışı, masalın en heyecanlı olayıdır. Bunun yapıtın ön kapağında yer alması çocuğun ilgisini çekip onu yapıtı okumaya güdülemesi bakımından önemlidir. Yapıtın ön kapağının üstünde yazarın adı, hemen altında yapıtın adı ve yayınevi bilgileri yer almaktadır. Ön kapak son derece renkli ve hareketli bir görsellik taşıyıp çocuğun ilgisini çekecek niteliktedir.

Resim 2. *Şeytan Uçurtması* Adlı Yapıtın Arka Kapağı



Kaynak: ŞU, 1975

Yapıtın arka kapağının sol üst köşesinde yayınevinin ilgili dizi adı ve sayısı yer almaktadır. Bunun yanı sıra arka kapakta yeni bir görsel bulunmamaktadır. Yapıtın arka

kapağındaki yazı, özel olarak masal türündeki bu yapıt hakkında değil, yazarın masal anlayışı hakkında özet bilgiler içermektedir. Arka kapakta yapıtın içeriği hakkında çocukları güdüleyecek, onlarda içerik hakkında merak uyandıracak bilgilere yer verilmesinin daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Yapıtın ön ve arka kapağında birbiriyle uyumluluk gösteren beyazın hâkim olduğu bir ton kullanılmıştır.

1.1.4. Sayfa Düzeni

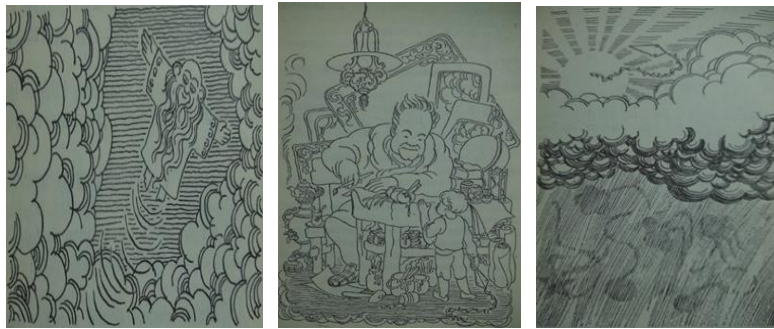
Şeytan Uçurtması adlı yapıtta kullanılan harfler, sözcükler, satır araları, alt-üst boşluklar ve kenar boşlukları ile görseller bir bütünlük taşımaktadır. Yapıtta kullanılan resimler metinlerin içeriğiyle uyum içerisindedir. Satır aralıkları çocukların rahatlıkla metni okuyabilecekleri şekilde sunulmuştur. Yazı karakteri olarak ise Times New Roman 12 punto büyüklüğü tercih edilmiş ve çocuklar için kolay okunan bir metin meydana getirilmiştir.

1.1.5. Harf

Bir yapıtta kullanılan harf seçimi metnin çocuklar tarafından okunaklı, gözü yormayacak şekilde olabilmesi için son derece önem taşımaktadır. Harflerin, çocukları yoracak kadar küçük veya büyük olmayıp dengeli bir büyüklükte seçilmesi, satır aralarında gerekli boşluklara yer verilmesi, yapıtın kolay okunmasını sağlayan unsurlardır. *Şeytan Uçurtması*, yazı karakteri ve harf boyutu dikkate alındığında 9-14 yaş arası ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin (5., 6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri) için uygun nitelikler taşımaktadır.

1.1.6. Kitaptan Görseller

Resim 3. *Şeytan Uçurtması* Adlı Yapıttan Görseller



Kaynak: ŞU, 1975.

Yapıttaki resimler Tan Oral tarafından çizilmiştir. Yapıtın ön kapağındaki resim renklendirilmiş olmasına karşın içeriğindeki görseller renklendirilmemiştir. Yapıtın

içeriğindeki görseller siyah-beyaz çizimlerden oluşmaktadır. Yapıttaki resimler, masalın olay örgüsünü destekler ve açıklar niteliktedir. Resimlerde çocuk gerçeğinin yansıtıldığı söylenebilir. Resimler estetik kaygıyla, çocuğun estetik ve bilişsel gelişimini destekler nitelik taşımakta ve bu yönüyle çocuğu okumaya güdülemektedir.

Çocuk kitaplarında içerik ve görselliğin uyumu büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında da yapıt içeriği ve resimleriyle uyum içerisinde olduğundan başarılıdır.

1.2. GÜNEŞE VURGUN ÇOCUK

Resimleyen: Tan Oral

Kitap Türü: Masal

Basım Yeri: İstanbul

Basım Yılı: 1978

Yayınevi: Cem Yayınevi

Sayfa Sayısı: 120

1.2.1. Boyut

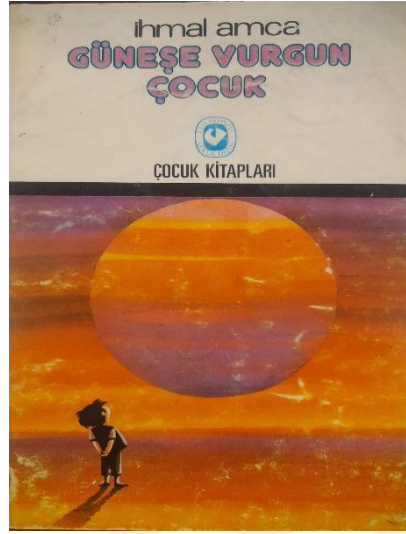
Yapıt 12x19 cm boyutundadır. İlköğretim ikinci kademe düzeyindeki öğrenciler için rahatlıkla taşınabilecek bir boyuta sahiptir. Ayrıca ilköğretim ikinci kademe düzeyindeki öğrencilerin düzenli sınıflandırılmış bir kitaplık oluşturabilmeleri için uygun boyut özelliklerine sahiptir.

1.2.2. Kâğıt

Yapıtta kullanılan kâğıt gözü yormayacak şekilde mat ve dayanıklı kaliteli malzemeden üretilmiştir. Kullanılan kâğıt kolay kırışmayacak ve yıpranmayacak ikinci kalite hamurdan oluşmaktadır. Yapıtta kâğıdın kalitesi ve kalın oluşu sayesinde yazıların ve resimlerin gölgeleri arka sayfaya düşmemektedir. Bu da çocukların yapıtı okumalarını kolaylaştırıcı bir niteliktir.

1.2.3. Kapak – Cilt

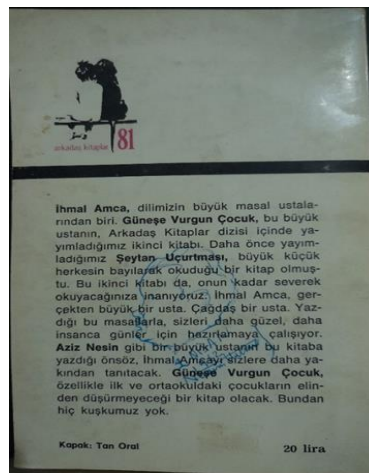
Resim 4. *Güneşe Vurgun Çocuk* Adlı Yapıtın Ön Kapak Görseli



Kaynak: GVC, 1978.

Yapıtın ön kapağında “Güneşe Vurgun Çocuk” adlı masalın görseli bulunmaktadır. Her ne kadar masalın merkez kişisi olan çocuk, yapıtın içeriğinde ön kapaktaki gibi görünmese de kapak görseli güneşe bakan bir çocuktan oluştuğundan yapıt hakkında ön izlenim verir niteliktedir. Yapıtın içeriği göz önüne alındığında kapakta yüzü güneşe dönük bir çocuğun yer alması okurun ilgisini çekip onu yapıtı okumaya güdülemektedir. Yapıtın ön kapağının üstünde yazarın adı, hemen altında yapıtın adı, onun da altında yayınevi bilgileri yer almaktadır. Ön kapağın canlı renkleri çocuğun ilgisini çekecek nitelik taşımaktadır.

Resim 5. *Güneşe Vurgun Çocuk* Adlı Yapıtın Arka Kapağı



Kaynak: GVC, 1978.

Yapıtın arka kapağının sol üst köşesinde yayınevinin ilgili dizi adı ve sayısının simgesi yer almaktadır. Bu simge -tam seçilememekle birlikte- arkası dönük şekilde yan

yana oturmuş bir çocuk ve bir köpeğe benzemektedir. Bunun yanı sıra arka kapakta başka bir görsel bulunmamaktadır. Yapıtın arka kapağındaki yazı, yapıt hakkında okurlarda merak duygusu uyandırıp onları yapıtı okumaya güdüleyecek bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca bu yazı, yazar hakkında okurun ön bilgi edinmesini sağlayıp onu yazara ve yapıta ısındırmayı sağlar niteliktedir.

Yapıtın ön ve arka kapağında tercih edilen renk tonları birbiriyle uyum içerisinde. Her iki kapakta beyazın hâkim olduğu bir ton kullanılmıştır.

1.2.4. Sayfa Düzeni

Güneşe Vurgun Çocuk adlı yapıtta kullanılan harfler, sözcükler, satır araları, alt-üst boşluklar ve kenar boşlukları ile görsellik uyum içerisinde bir bütünlük taşımaktadır. Yapıtta kullanılan resimler metinlerin içeriğiyle uyum içerisinde. Satır aralıkları çocukların metni rahatlıkla okuyabilecekleri şekilde sunulmuştur. Yazı karakteri olarak ise Times New Roman yazı karakteri, 12 punto büyüklüğü ile tercih edilmiş ve bu da çocuklar için kolay okunan bir metin meydana getirmiştir.

1.2.5. Harf

Bir yapıtta kullanılan harf seçimi metnin çocuklar tarafından okunaklı, gözü yormayacak şekilde olabilmesi için son derece önem taşımaktadır. Harflerin, çocukları yoracak kadar küçük veya büyük olmayıp dengeli bir büyüklükte seçilmesi, satır aralarında gerekli boşluklara yer verilmesi, yapıtın kolay okunmasını sağlayan unsurlardır. Bu yapıt, yazı karakteri ve harf boyutu dikkate alındığında 9-14 yaş arası ilköğretim ikinci kademe (5., 6., 7. ve 8. sınıf) öğrencileri için uygun nitelikler taşımaktadır.

1.2.6. Kitaptan Görseller

Resim 6. *Güneşe Vurgun Çocuk* Adlı Yapıttan Görseller



Kaynak: GVC, 1978.

Yapıttaki resimler Tan Oral tarafından çizilmiştir. Yapıtın ön kapağındaki resmin renklendirilmiş olmasına karşın içeriğindeki görsellerden biri hariç diğer görselleri renklendirilmemiştir. Yapıtın içeriğindeki görseller siyah-beyaz ele alınmışlardır. Yapıttaki resimler, masalın olay örgüsünü destekler ve açıklar niteliktedir. Resimlerde çocuk gerçeğinin yansıtıldığı söylenebilir. Resimler estetik kaygıyla, çocuğun estetik ve bilişsel gelişimini destekler nitelikler taşımakta ve bu yönleriyle çocuğu okumaya güdülemektedir. Resimlerde masalın merkez kişinin çocuk gerçeğine yakın, çocuğun merkez kişiyle özdeşim kurmasına açık bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Bu da yapıtın çocuk tarafından daha ilgi çekici bulunup çocuğun okumaya güdülenmesini sağlar. Böylece yapıt çocuğun estetik gelişimine de hizmet eder.

Çocuk kitaplarında içerik ve görselliğin uyumu büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında da yapıtın içeriğine uygun resimleriyle başarılı olduğu tespit edilmiştir.

1.3. EŞEK EŞEKKEN

Resimleyen: Turgut Keskin

Kitap Türü: Masal

Basım Yeri: İstanbul

Basım Yılı: 1980

Yayınevi: Cem Yayınevi

Sayfa Sayısı: 96

1.3.1. Boyut

Yapıt, 12x19 cm boyutundadır. İlköğretim ikinci kademe düzeyindeki öğrenciler için rahatlıkla taşınabilecek bir boyuta sahiptir. Ayrıca ilköğretim ikinci kademe düzeyindeki öğrencilerin düzenli sınıflandırılmış bir kitaplık oluşturabilmeleri için uygun boyut özelliklerine sahiptir.

1.3.2. Kâğıt

Yapıtta kullanılan kâğıt göz yormayacak şekilde mat ve dayanıklı malzemeden üretilmiştir. Kullanılan kâğıt gözü yormayacak, kolay kırışmayacak ve yıpranmayacak ikinci kalite hamurdan oluşmaktadır. Yapıtta kâğıdın kalitesi ve kalın oluşu sayesinde

yazıların ve resimlerin gölgeleri arka sayfaya düşmemektedir. Bu da çocukların yapıtı okumalarını kolaylaştırıcı bir niteliktir.

1.3.3. Kapak – Cilt

Resim 7. *Eşek Eşekken* Adlı Yapıtın Ön Kapak Görseli

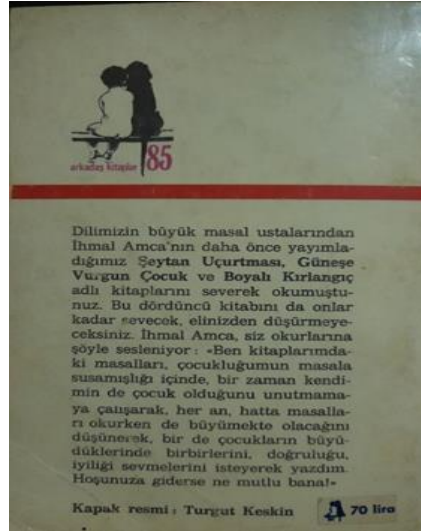


Kaynak: EE, 1980b.

Yapıtın ön kapağında “Eşek Eşekken” adlı masalın görseli bulunmaktadır. Görselde eşek dost canlısı, tatlı, şirin, gülümseyen, sempatik, kırmızı gözlükleri olan bir şekilde resmedilmiştir. Eşeğin çocuğun dünyasına hitap eden, onun ilgisini çekecek bir şekilde resmedilmesi okuru kitabı okumaya güdülemeye yardımcı olur. Çocuklar eyleyen eşek olan bu yapıta duydukları ilgiyle okumaya istekli duruma gelirler. Yapıtın ön kapağı bu isteği karşılayacak niteliktedir.

Yapıtın ön kapağının üstünde yazarın adı, altında yapıtın adıyla yayınevi bilgileri yer almaktadır. Ön kapak renkli ve hareketli bir görsel olup çocuğun ilgisini çekecek niteliktedir.

Resim 8. *Eşek Eşekken* Adlı Yapıtın Arka Kapağı



Kaynak: EE, 1980b.

Yapıtın arka kapağının sol üst köşesinde yayınevinin ilgili dizi adı ve sayısının simgesi yer almaktadır. Bu simge tam seçilememekle birlikte arkası dönük şekilde yan yana oturmuş bir çocuk ve bir köpeğe benzemektedir. Bunun yanı sıra arka kapakta başka bir görsel bulunmamaktadır. Yapıtın arka kapağındaki yazı, yapıt hakkında okurda merak duygusu uyandırıp onu yapıtı okumaya güdüleyecek nitelik taşımaktadır. Ayrıca bu kapak yazısında yazarın çocuklara seslendiği cümlelere yer verilmesi, çocuğun yazarla etkileşim kurup yapıtı benimsemesine yardımcı olabilecek niteliktedir.

Yapıtın ön ve arka kapağında tercih edilen renk tonları birbiriyle uyum içerisindedir. Kapaklarda beyazın hâkim olduğu bir ton kullanılmıştır.

1.3.4. Sayfa Düzeni

Eşek Eşekken adlı yapıtta kullanılan harfler, sözcükler, satır araları, alt-üst boşluklar ve kenar boşlukları ile görseller uyum içerisindedir. Yapıtta kullanılan resimler içerikle örtüşmektedir. Satır aralıkları çocukların rahatlıkla metni okuyabilecekleri şekilde sunulmuştur. Yazı karakteri olarak ise Times New Roman 12 punto büyüklüğü tercih edilmiş ve çocuklar için kolay okunan bir metin meydana getirilmiştir.

1.3.5. Harf

Bir yapıtta kullanılan harf seçimi metnin çocuklar tarafından okunaklı, gözü yormayacak şekilde olabilmesi için son derece önem taşımaktadır. Harflerin, çocukları yoracak kadar küçük veya büyük olmayıp dengeli bir büyüklükte seçilmesi, satır

aralarında gerekli boşluklara yer verilmesi, yapıtın kolay okunmasını sağlayan unsurlardır. Bu yapıt, yazı karakteri ve harf boyutu dikkate alındığında 9-14 yaş arası ilköğretim ikinci kademe (5., 6., 7. ve 8. sınıf) öğrencileri için uygun niteliktedir.

1.3.6. Kitaptan Görseller

Resim 9. *Eşek Eşekken* Adlı Yapıttan Görseller



Kaynak: EE, 1980b.

Yapıttaki resimler Turgut Keskin tarafından çizilmiştir. Yapıtın ön kapağındaki resim renklendirilmiş olmasına karşın içeriğindeki görseller renklendirilmemiştir. Yapıtın içeriğindeki görseller siyah-beyaz çizilmişlerdir. Yapıttaki resimler, masalın olay örgüsünü destekler ve açıklar bir niteliktedir. Resimlerde çocuk gerçekliğinin yansıtıldığı söylenebilir. Resimler estetik kaygıyla, çocuğun estetik ve bilişsel gelişimini destekler nitelik taşımakta ve bu yönüyle çocuğu okumaya güdülemektedir. Resimlerde masalın eyleyeni olan eşek oldukça sempatik bir şekilde görselleştirilmiştir. Eşegin bu şekilde görselleştirmesi çocukların ona olan sempati ve ilgilerini artırmakta, bu da çocukları yapıtı okumaya güdülemektedir. Yapıtta eşegin bu şekilde görselleştirilmesi ayrıca çocuğun yaratıcı düşünme becerisini ve estetik gelişimini de ilerletmeye yardımcı olmaktadır.

Resimlerde eşegin çocuğun merak ve sempati duygularını harekete geçirip ilgisini çekici bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Bu da çocuğun okumaya güdülenmesini sağlar. Böylece yapıt çocuğun estetik gelişimine hizmet eder.

Çocuk kitaplarında içerik ve görsellüğün uyumu büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında çizimlerin yapıtın içeriğiyle uyumlu olduğu söylenebilir.

1.4. BOYALI KIRLANGIÇ

Resimleyen: Turgut Keskin

Kitap Türü: Masal

Basım Yeri: İstanbul

Basım Yılı: 1980

Yayınevi: Cem Yayınevi

Sayfa Sayısı: 112

1.4.1. Boyut

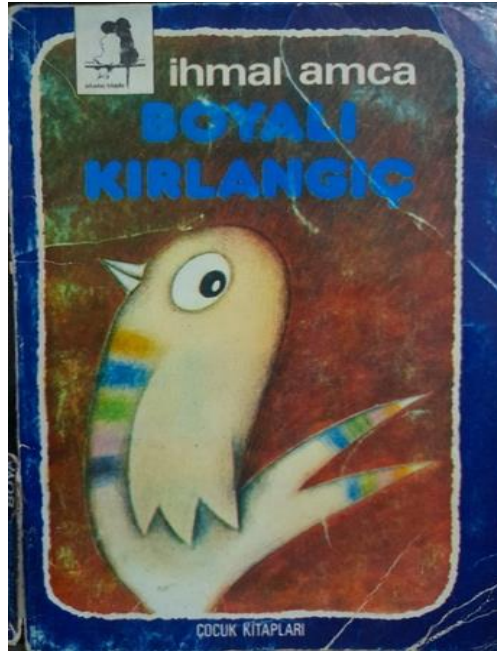
Yapıt 12x19 cm boyutundadır. İlköğretim ikinci kademe düzeyindeki öğrenciler için rahatlıkla taşınabilecek bir boyuta sahiptir. Ayrıca ilköğretim ikinci kademe düzeyindeki öğrencilerin düzenli sınıflandırılmış bir kitaplık oluşturabilmeleri için uygun boyut özelliklerine sahiptir.

1.4.2. Kâğıt

Yapıtta kullanılan kâğıt göz yormayacak şekilde mat ve dayanıklı malzemeden üretilmiştir. Bu kâğıt; göz yormayacak, kolay kırışmayacak, yıpranmayacak ikinci kalite hamurdan oluşmaktadır. Yapıtta kâğıdın kalitesi ve kalın oluşu sayesinde yazıların ve resimlerin gölgeleri arka sayfaya düşmemektedir. Bu da çocukların yapıtı okumalarını kolaylaştırıcı bir niteliktir.

1.4.3. Kapak – Cilt

Resim 10. *Boyalı Kırlangıç* Adlı Yapıtın Ön Kapak Görself



Kaynak: BY, 1980a.

Yapıtın ön kapağında “Boyalı Kırlangıç” adlı masalın görseli bulunmaktadır. Görselde boyalı kırlangıç, yan profilden gözü meraklı bir şekilde arkasına dönük ve hafif bir tebessümle bakmaktadır. Kırlangıcın tüyleri gökkuşağı gibi renklidir. Yapıtın ön kapağındaki bu kırlangıç dost canlısı görünmektedir. Bu yönüyle kırlangıç, çocuklarla dostluk kuracağı izlenimi uyandırmaktadır. Bu durum çocuğun yapıta olan merakını ve eyleyen olan boyalı kırlangıcı kendisine yakın hissetmesini kolaylaştırmaktadır.

Yapıtın ön kapağının sol üst köşesinde yayınevinin ilgili dizi adı ve sayısının simgesi yer almaktadır. Bu simge tam seçilememekle birlikte arkası dönük şekilde yan yana oturmuş bir çocuk ve bir köpeğe benzemektedir. Onun yanında yazarın adı, altında da yapıtın adı bulunmaktadır. Ön kapak arka planı lacivert renklidir ve üzerinde rengârenk tüyleriyle boyalı kırlangıç yer almaktadır. Ön kapak renkli bir görsele sahip olup çocuğun ilgisini çekecek bir niteliğe sahiptir.

Resim 11. *Boyalı Kırlangıç* Adlı Yapıtın Arka Kapağı



Kaynak: BK, 1980a.

Yapıtın arka kapağının ortasında ön kapağının sol üst köşesinde bulunan yayınevinin ilgili dizi adı ve sayısının simgesi yer almaktadır. Bu simge tam seçilememekle birlikte arkası dönük şekilde yan yana oturmuş bir çocuk ve bir köpeğe benzemektedir. Arka kapakta kitabı tanıtıcı başka bir görsel ya da açıklama yer almamaktadır. Bu yönüyle kapak çocukların ilgilerini çekip yapıtı okumaya güdülenmeleri için yeterli görünmemektedir. Arka kapak lacivert renkte ve yalnızca yayınevinin dizi bilgisini içermektedir. Yapıtın ön ve arka kapağında tercih edilen mavi renk tonu birbiriyle uyumludur.

1.4.4. Sayfa Düzeni

Boyalı Kırlangıç adlı yapıtta kullanılan harfler, sözcükler, satır araları, alt-üst boşluklar ve kenar boşlukları ile görsellik uyum içerisinde bir bütünlük taşımaktadır. Yapıtta kullanılan resimler içerikle uyumludur. Satır aralıkları çocukların rahatlıkla metni okuyabilecekleri şekilde sunulmuştur. Yazı karakteri olarak ise Times New Roman 12 punto büyüklüğü tercih edilmiş ve çocuklar için kolay okunan bir metin meydana getirilmiştir.

1.4.5. Harf

Bir yapıtta kullanılan harf seçimi metnin çocuklar tarafından okunaklı, gözü yormayacak şekilde olabilmesi için son derece önem taşımaktadır. Harflerin, çocukları yoracak kadar küçük veya büyük olmayıp dengeli bir büyüklükte seçilmesi, satır aralarında gerekli boşluklara yer verilmesi, yapıtın kolay okunmasını sağlayan unsurlardır. Bu yapıt, yazı karakteri ve harf boyutu dikkate alındığında 9-14 yaş arası

ilköğretim ikinci kademe (5., 6., 7. ve 8. sınıf) öğrencileri için uygun nitelikler taşımaktadır.

1.4.6. Kitaptan Görseller

Resim 12. *Boyalı Kırlangıç* Adlı Yapıttan Görseller



Kaynak: BK, 1980a.

Yapıttaki resimler Turgut Keskin tarafından çizilmiştir. Yapıtın ön kapağındaki resim renklendirilmiş olmasına karşın içeriğindeki görseller -ikisi hariç- renklendirilmemiştir. Yapıtın içerisinde yalnızca iki görsel renklendirilmiş olup diğer tüm görseller siyah-beyaz çizilmiştir. Yapıttaki resimler masalın olay örgüsünü destekler ve açıklar niteliktedir. Resimlerde çocuk gerçekliğinin yansıtıldığı söylenebilir. Resimler estetik kaygıyla, çocuğun estetik ve bilişsel gelişimini destekler nitelik taşımakta ve bu yönüyle çocuğu okumaya güdülemektedir. Resimlerde masalın eyleyeni olan boyalı kırlangıç oldukça güzel, renkli ve dost canlısı bir şekilde görselleştirilmiştir. Boyalı kırlangıcın bu şekilde görselleştirilmesi çocukların ilgilerini çekmekte ve bu da çocukları yapıtı okumaya güdülemektedir. Yapıtın eyleyeni olan boyalı kırlangıcın bu şekilde görselleştirilmesi çocuğun yaratıcı düşünme becerisini ve estetik gelişimini ilerletmeye yardımcı olmaktadır.

Çocuk kitaplarında içerik ve görselliğin uyumu büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında resimlerin içeriğe uygun olduğu görülmektedir.

1.5. PENCEREME KONMUŞTU

Resimleyen: Gözde Bitir

Kitap Türü: Öykü

Basım Yeri: İstanbul

Basım Yılı: 2002

Yayınevi: Can Yayınları

Sayfa Sayısı: 56

1.5.1. Boyut

Yapıt, 12x19 cm boyutundadır. İlköğretim ikinci kademe düzeyindeki öğrenciler için rahatlıkla taşınabilecek bir boyuta sahiptir. Ayrıca bu düzeydeki öğrencilerin düzenli sınıflandırılmış bir kitaplık oluşturabilmeleri için uygun boyut özelliklerine sahiptir.

1.5.2. Kâğıt

Yapıtta kullanılan kâğıt gözü yormayacak şekilde mat ve dayanıklı malzemeden üretilmiştir. Kullanılan kâğıt kolay kırışmayacak ve yıpranmayacak ikinci kalite hamurdan oluşmaktadır. Yapıtta kâğıdın kalitesi ve kalın oluşu sayesinde yazıların ve resimlerin gölgeleri arka sayfaya düşmemektedir. Bu da çocukların yapıtı okumalarını kolaylaştırıcı bir niteliktir.

1.5.3. Kapak – Cilt

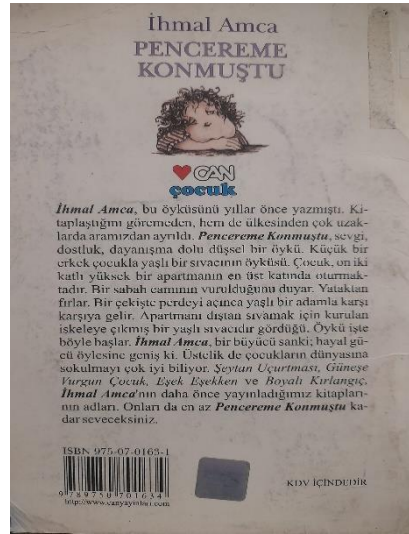
Resim 13. *Pencereme Konmuştu* Adlı Yapıtın Ön Kapak Görseli



Kaynak: PK, 2002.

Yapıtın ön kapağı beyaz üzerine oldukça renkli oluşuyla dikkat çekicidir. Rengârenk bir dikdörtgen şeklinin içerisinde beyaz, simsiyah gözleriyle masum ve zararsız görünen bir kuş yer almaktadır. Kuşun başında mor renkli bir de şapkası bulunmaktadır. Yalnızca bu şapka bile okurda merak uyandırıcı bir izlenim yaratmaktadır. Ön kapağın üstünde yazarın adı, altında yapıtın adı ve yayınevi bilgileri yer almaktadır. Kapağın sol alt köşesinde yaş düzeyi, sağ alt köşesinde de çizerin adı yer almaktadır.

Resim 14. *Pencereme Konmuştu* Adlı Yapıtın Arka Kapağı



Kaynak: PK, 2002.

Yapıtın arka kapağının üstünde yazarın, altında da yapıtın adı yer almaktadır. Yapıtın adının hemen altında öykünün merkez kişisi olan çocuğun bir görseline yer verilmiştir. Görselin hemen altında da yayınevi bilgisi belirtilmiştir.

Yapıtın arka kapak yazısı oldukça öz olarak öyküye girişin bilgilerini ve yazar hakkında kısa bilgiyi içermektedir. Arka kapakta yapıt ve yazar hakkında bilgi verilmesi çocuğun kitapla yaklaşmasını sağlamaktadır.

1.5.4. Sayfa Düzeni

Pencereme Konmuştu adlı yapıtta kullanılan harfler, sözcükler, satır araları, alt-üst boşluklar ve kenar boşlukları ile görsellik uyum içerisinde bir bütünlük taşımaktadır. Yapıtta kullanılan resimler içerikle uyum içerisinde. Satır aralıkları çocukların metni rahatlıkla okuyabilecekleri şekilde sunulmuştur. Yazı karakteri olarak ise Times New Roman 12 punto büyüklüğü tercih edilmiş ve çocuklar için kolay okunan bir metin meydana getirilmiştir.

1.5.5. Harf

Bir yapıtta kullanılan harf seçimi metnin çocuklar tarafından okunaklı, gözü yormayacak şekilde olabilmesi için son derece önem taşımaktadır. Harflerin, çocukları yoracak kadar küçük veya büyük olmayıp dengeli bir büyüklükte seçilmesi, satır aralarında gerekli boşluklara yer verilmesi, yapıtın kolay okunmasını sağlayan unsurlardır. Bu yapıt, yazı karakteri ve harf boyutu dikkate alındığında 9-14 yaş arası

ilköğretim ikinci kademe (5., 6., 7. ve 8. sınıf) öğrencileri için uygun nitelik taşımaktadır.

1.5.6. Kitaptan Görseller

Resim 15. *Pencereme Konmuştu* Adlı Yapıttan Görseller



Kaynak: PK, 2002.

Yapıttaki resimler Gözde Bitir tarafından çizilmiştir. Yapıtın ön ve arka kapağındaki görseller renklendirilmiş olmasına karşın içeriğindeki görseller renklendirilmemiştir. Kitabın tüm görselleri siyah-beyazdır. Yapıttaki resimler, öyküde işlenen olay örgüsünü bire bir destekler ve açıklar nitelik taşımaktadır. Resimlerde çocuk gerçekliğinin yansıtıldığı görülmektedir. Resimler estetik kaygıyla, çocuğun estetik ve bilişsel gelişimini destekler nitelik taşımakta ve bu yönüyle onu okumaya güdüleyip gelişim alanlarına katkı sağlamaktadır. Resimlerde öykünün merkez kişisi olan çocuk ve yaşlı sıvacının dostluğu çok canlı ve sevgi dolu bir biçimde betimlenmiştir. Öyküdeki resimler yerli yerince kullanılmıştır. Ayrıca resimler estetik değer bakımından da zengindir. Bu yönüyle resimlerin çocuğun estetik gelişimine katkı sağlayabileceği söylenebilir.

Yapıtta resimlerin çocuğun merak ve estetik duygusunu harekete geçirip ilgisini çekecek bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Bu da çocuğun okumaya güdülenmesini sağlar. Böylece yapıt çocuğun estetik gelişimine de hizmet eder.

2. İHMAL AMCA'NIN ÇOCUK KİTAPLARININ İÇERİK ÖZELLİKLERİ

2.1. ŞEYTAN UÇURTMASI

İhmal Amca'nın yoksul halkın hayatını ele aldığı *Şeytan Uçurtması* adlı masal kitabında yoksulluk üzerinden toplumsal eşitsizlikler vurgulanır. Kişi kadrosu temel

insani ihtiyaçlarını karşılamak çabasındadır. Barındırdığı yoksulluk temasının yanı sıra masallar okura yaşama sevgisi aşılar. Aile ve kardeş sevgisi öncelenip öğütlenir. Aile sevgisinin yanına vatan sevgisi getirilerek yazarın birçok yapıtındaki yurt özlemi teması bununla birlikte izleğe eşlik eder. Seçtiğı varlıklar aracılığıyla yazar; çocuklara doğı ve hayvan sevgisinin yanında dürüst olmanın, dürüstçe yaşamanın önemini ve zorunluluğunu aktarır. Yapıtta yazarın düşünce dünyasını yansıtan, bireyciliğı eleştirip onun yerine sosyalist (toplumcu) görüşü okura aşılayan bir özellik görülür. Bu düşünce yapıtta toplumun çıkarlarını bireyin çıkarlarından üstün tutma ve bunu yüceltme olarak kendini gösterir. Ayrıca yapıtta insanların maymundan geldiğı görüşüyle ilkel insanın evrimi, ateşin bulunuşu konuları ele alınır.

Şeytan Uçurtması adlı yapıt “Şeytan Uçurtması”, “İpek Mendil”, “Kuğunun Göçü”, “ağlayan ay”, “Daleveracılar Ülkesi”, “Cimri Cimcim” ve “Masal Gibi” adlı sekiz masaldan oluşmaktadır. Kitaba adını veren “Şeytan Uçurtması” adlı masala ilişkin bilgiler şu şekildedir:

2.1.1. Şeytan Uçurtması

2.1.1.1. Konu

Dul çamaşırcı bir kadının dokuz on yaşlarında tek bir oğı vardır ve çocuğun oyuncakları arasında en sevdiği uurtmadır. ocuk, gece gündüz uçurtma sayıklar ancak annesi yoksul olduğı için oyuncak almak şöyle dursun oğıluna bir uçurtma kâğıdıyla çıta bile alamaz. Annenin kazandığı para karınlarını doyurmaya ve oğılunun defter kitap masrafını karşılamaya anca yeter. ocuk çoğı kez defterinin ortasındaki teli söküp bir kâğıt kopararak uçurtma yapmak ister; ancak annesine kıyamadığından bunu yapamaz.

ocuk her okul çıkışı eve gelir, derslerini çalışıp işini bitirdikten sonra kıra çıkar ve etrafındaki her şeyi uçurtma olarak görür. Geceleri yatağından yıldızları izlerken onları uçurtma olarak düşünüp hayal kurar ve ip sarkıtarak onları uçurtma gibi uçurmak ister. Bir gece düşünde dolaşırken karşısına uzun ak sakallı yaşlı bir adam çıkar. Oğılının eline bir yumak ip tutuşturur ve geri geri koşmaya başlar. Koştuka uzaklaşıp yükselen sakallı adam bir uçurtmaya dönüşür. Çocuğa onun için kese kâğıdından bir uçurtma yapabileceğini söyler. “Ben ressamım, çıkmaz sokakta atölyem var, sen uurtmanı yapıp yarın bana getir, ben de boyayayım” der. ocuk uyandıktan sonra öyle yapar. Ressam dedeye gider ve o, çocuğun kese kâğıdından yaptığı şeytan uçurtmasını yağlı boyayla kırmızı ve çeşitli renklere boyayıp rengârenk yapar. Çocuğa bir uçurtma

yarışı yapılacağını ve uçurtması en yükseğe çıkan yarışmacıya ödül olarak altın bir kupa verileceğini söyler. Bu yarışmaya mutlaka katılmasını öğütler. Çocuğa uçurtması için ip de verir.

Ertesi gün çocuk, okuldan dönüp derslerini hazırladıktan sonra uçurtmasını yanına alarak kıra gider ve yarışma gününe değin ellerini alıştırmak için uçurtma ucurur. Uçurtmasını ucururken yel bir anda kesilir ve şeytan uçurtması uzaklardaki ağaçlardan birine takılıp kalır. Çocuk, ağaca tırmanıp uçurtmayı kurtarırım diye düşünür ancak ağaca yaklaşıncı bunun tırmanılması olanaksız yükseklikte olduğunu anlar. Bu sırada yere, çocuğun arkasına bir kartal yavrusu düşer. Çocuk onu eline alıp yarasına bakar ve ayağının tam ortasından kırık olduğunu görür. Çocuk, gömleğinin alt kısmından bir parça yırtar, kartal yavrusunun kırılan kemiğini uç uca getirir ve iyice sarıp bağlar. Kartal yavrusu, çocuğun bu iyiliğine karşılık havalanıp ağacın tepesine uçar ve gagasıyla uçurtmayı sıkıştığı yerden kurtarır.

Yarışma günü gelir, rengârenk, çeşit çeşit uçurtmalar ucurulup gökyüzünü kaplar. Uçurtması yüksekte olanlar sevinip coşar, birbirine takılıp yere düşenler ise ağlamaklı olur. Bu böyle devam ederken kara bulutlar gökyüzünü kaplamaya başlar. Arkasından da şiddetli bir yağmur başlar, uçurtmaları yırtıp parçalayarak yere düşürür. Yalnızca şeytan uçurtması yağlı boyayla boyandığı için yağmurdan etkilenmeyip bulutları yarararak uçmaya devam eder; ancak yağmurda göz görü görmediği için kimse bunu fark etmez. Derken, bulutların tepesinden iki kartal uçurtmaya doğru uçmaya başlar. Bu kartallar çocuğun kırık ayağını tedavi ettiği yavru kartalla annesidir. Yavru kartal bu uçurtmanın kendisini kurtaran çocuğa ait olduğunu annesine söyler. Anne kartalsa yere inip bir bataklığın çamuruna pençesini daldırıp hızla uçurtmaya doğru uçar ve havada onu pençesiyle mühür basıp damgalar.

Yağmur diner, çocuk uçurtmasını indirip yargıçlara gider ve en yükseğe kendi uçurtmasının çıktığını söyler. Yargıçlarsa bunu bilemeyeceklerini çünkü şiddetli yağmurdan dolayı hiçbir şey göremediklerini söylerler. Derken yargıçlardan biri şeytan uçurtmasındaki kartal pençesini fark eder. Yarışmadan önce uçurtmaları kontrol ederken böyle bir izin olmadığını ve çocuğun haklı olduğunu dile getirir. Çocuk yarışmayı kazanır ve kupa ona verilir.

Masal, çocuk gerçekliğine uygun olup uçurtmaları çok seven yoksul bir annenin tek çocuğunun kese kâğıdından uçurtma yapmasını, uçurtma yarışına katılmasını ve bu yarışmayı kazanmasını anlatmaktadır.

Yapıtın kurgusu kişi-toplum çatışması ile oluşturulmuştur. Bu çatışma yapıtın arka planında örtük olarak verilmiş, kendisini toplumsal eleştirilerle göstermiştir. Örneğin çocuk uçurtmaları çok sevmesine rağmen annesi öyle yoksuldur ki bu durum yapıtta “(...) başka oyuncaktan vazgeçtik, uçurtma kâğıdıyla çıta bile alamazmış oğluna. Kazandığı para boğazlarına, kitap ve deftere ancak yetermiş” (ŞU, 1975: 5) denilerek verilir. Yapıtta rüyasındaki sakallı dede çocuğa eski defterlerinden uçurtma yapmasını söylediğinde çocuğun tepkisi “Eski defterleri annem bakkala verip karşılığında sabun aldı,’ demiş oğlan” (ŞU, 1975: 7) sözleriyle dile getirilir. Yaşlı adamın “Evde gazeteniz yok mu?” sorusuna karşılık çocuk bu sefer de “Paramız yetmiyor gazete almaya” (ŞU, 1975: 7) diyerek yoksulluklarını ortaya serer. Çözüm olarak kese kâğıdından şeytan uçurtması yapma düşüncesi benimsenir; ancak bu sefer de “İp’ sözünü işitince oğlan donakalmış. Evde sicim olmadığını ve annesinden ip almak için para da isteyemeyeceğini bütün bütüne unutmuşmuş” (ŞU, 1975: 10-11) denilerek çocuğun çaresizliği yansıtılır. Onun ipi de ipi alacak parası da yoktur. Yaşlı ressam ona büyük yumak bir ip verir ve yapıttaki çatışma bu şekilde çözülür.

Yapıttaki bir diğer çatışma da kişi-kişi çatışmasıdır. Uçurtma yarışında hava birden kararıp şiddetli bir yağmur başlayınca yağlı boyayla boyandığı için yağmurdan etkilenmeyen şeytan uçurtması hariç tüm uçurtmalar darbe alıp ya da birbirine dolanıp yere düşer. Çocuk, yargıcılara en yükseğe kendi uçurtmasının çıktığını söylese de onları inandıramaz. Çocuğa; “Ne bilelim senin uçurtmanın en yükseğe çıktığını? Belki öbür uçurtmalar arasında yırtılıp düşmeden önce seninkinden daha yükseğe çıkanlar vardı?” (ŞU, 1975: 17) derler. Çocuk bu duruma çok üzülür ancak bu çatışmanın çözümü anne kartalın şeytan uçurtmasının üzerindeki pençe izinin yargıcıların kurulunun başkanı tarafından fark edilmesiyle çözülür, çocuğa hak verilir. Yapıt çocuğun; “Ah bütün çocukların da böyle birer uçurtması olsaydı...” (ŞU, 1975: 18) kişi-toplum çatışmasını dile getiren cümlesiyle biter.

2.1.1.2. Kişiler

Yapıtın merkez kişisi çocuktur. Yazar bize onu; “Bir varmış bir yokmuş, dul bir çamaşırcı kadının dokuz on yaşlarında tek bir oğlu varmış” cümlesiyle masalın başında

tanıtır. Çocuğun ismi masal boyunca verilmez. Özel ad vermek yerine yazar merkez kişiye “*çocuk*” (ŞU, 1975: 5), “*oğlum*” (ŞU, 1975: 10) ve “*oğlan*” (ŞU, 1975: 13) şeklinde hitap eder. Merkez kişi olan çocuk, herhangi bir çocuktur. Masal boyunca özel ad verilmeyerek diğer tüm dünya çocuklarla eşit tutulur. Halktandır ve yoksuldur. Masalın düğüm bölümünde ona kese kâğıdından şeytan uçurtması yaparak ressam dede yardım eder. Masalın sonunda çocuk, katıldığı uçurtma yarışını kazanarak hem masalın başındaki istenci olan uçurtmaya hem de düğüm bölümündeki istenci birinciliğe ulaşarak kupayı kazanır.

Çocuğun annesi dul çamaşırcı kadının tıpkı çocuk gibi masalda özel bir adı yoktur. Yazar onu tanıtırken “*Ama o kadar yoksulmuş ki annesi, başka oyuncaktan vazgeçtik, uçurtma kâğıdıyla çıta bile alamamış oğluna. Kazandığı para boğazlarına, kitap ve deftere ancak yetermiş*” (ŞU, 1975: 5) der. Çocuğun annesi hakkında ayrıntılı bilgi verilmez, okura çocuğun annesinin ne kadar yoksul olduğunu göstermek için “*Eski defterleri annem bakkala verip karşılığında sabun aldı.*” (ŞU, 1975: 7) denilir. Annesi yoksul olduğundan çocuk uçurtma yapmak için defterinden kâğıt bile koparamaz. Yapıtta bu durum “*kaç kez defterini açmış, çocuk, ortasındaki teli ayırıp kâğıt koparacak olmuş, hiç olmazsa bir şeytan uçurtması yapmak için, ama eli varmamış, kıyamamış*” (ŞU, 1975: 5) cümlesiyle verilir. Yazar, okurda çocuğun annesinin emekçi bir kadın olduğu izlenimi uyandırmak için “*annesi akşam yorgun argın çamaşırdan dönüp çocuk ona her şeyi anlatınca, kadıncağızın gözleri dolmuş sevinçten, kucaklamış oğlunu öpmüş, öpmüş. Yorgunluğunu duymamış bile*” (ŞU, 1975: 18) der.

Diğer kişiler, çocuğun bakış açısından, onun yaşamında yer aldıkları kadarıyla, yardımcı kişiler olarak yer alırlar. Ak sakallı dede (ressam dede), kartal yavrusu, kartal yavrusunun annesi, yargıcılar kurulu üyeleri ve yargıcılar kurulunun başkanı yazarın iletisini aktarabilmesi için aktif olarak kullanılan diğer kişilerdir.

2.1.1.3. Dil ve Anlatım

Yazar *Şeytan Uçurtması*’nda temiz ve duru bir Türkçe kullanmıştır. Yazarın okuru yormayan, akıp giden şiir gibi, Aziz Nesin’in (GVÇ, 1978: 8) tabiriyle “*akide şekeri*” dili ve üslubu bu yapıtında da kendisini gösterir. “*‘Al bakalım oğlum,’ demiş. ‘Götür as bahçenizin duvarına, varsın sabahadek kurusun’*” (ŞU, 1975: 10) örneğinde görüldüğü gibi yazarın üslubu sıcak ve canlı bir Anadolu Türkçesidir. Dil sade, açık ve anlaşılırdır. Okurun zorlanmasına neden olacak anlam kapalılığına yer verilmemiş; yapıt

kısa, öz ve anlaşılır cümlelerle kaleme alınmıştır. Yazar, yapıtında okurda okuma isteği uyandıracak estetik bir dil örüntüsü kullanmıştır.

“(…) *Eski defterlerin de mi yok senin? Onlardan yapsana uçurtmanı!*’

‘Eski defterleri annem bakkala verip karşılığında sabun aldı,’ demiş oğlan.

‘Ya gazete yok mu evde?’

‘Paramız yetmiyor gazete almaya.’

‘Peki kesekâğdınız da mı yok?’

‘Kesekâğıdından uçurtma olur mu?’

‘Elbette olur, ama yalnız şeytan uçurtması.’

‘Ben ona razıyım,’ demiş çocuk. Hele bir de ala boyatabilsem” (ŞU, 1975: 7) şeklinde dilsel metinlerle noktalama ve yazım kurallarını okura hissettirerek onun bu kuralları içselleştirmesine çalışmıştır.

2.1.1.4. İleti

Yapıtta açık ve örtülü iletilerden her ikisine de yer verilmiştir. Öne çıkan iletilerse yapıtın izleğine yönelik olarak açık iletilerdir. Örneğin yapıtta *“Her gün okuldan dönüşünde derslerini hazırlayıp kıra çıkınca, çevresinde her şey, uçurtma görünürmüş oğlanın gözüne”* (ŞU, 1975: 5) denilerek çalışkanlığa yer verilmiştir. Yapıttaki çocuk, her şeyden önce eve gelir gelmez ders çalışır, sonraki gün okulda görecekları derse hazırlık için ev ödevlerini yapar. Bu davranış örüntüsüyle kurgulanmış merkez kişi çocuklar için örnek bir rol model oluşturur. *“Ertesi gün okuldan dönüşünde her günkü gibi hemen oturup derslerini hazırlamış, sonra yemeğini yemiş, sonra da yarışma gününe dek ellerini alıştırarak için uçurtmasını alıp çıkmış kırlara”* (ŞU, 1975: 11) örneğindeyse yine merkez kişi çocuk, okuldan eve gelince önce derslerini hazırlar, yemeğini yer ve kırlara gidip uçurtma yarışmasına hazırlık yapar. Burada verilen ileti bir başarı kazanmak isteniyorsa bunun için gerekli alıştırmanın, çalışmanın disiplinli bir şekilde yapılması gerektiğidir.

Çocuk, uçurtması ağaca takıldıktan sonra bu olumsuz durum karşısında pes etmez ve bu soruna şu şekilde çözüm arar: *“Hemen kendini toparlamış, ipi yumağa sara sara, yavaş yavaş ilerlemiş, ‘ağaca tırmanır uçurtmamı kurtarırım’ diye düşünmüş”* (ŞU, 1975: 12).

Şeytan Uçurtması'ndaki örtülü iletilerse yazarın masalın arka planında gizlediği, kurgunun geneline yedirerek okura hissettirip onu yönlendirmek istediği mesajlardan oluşur. Yapıtta eşitlik vurgusu baskındır. Merkez kişi ve annesi yoksuldur. Çocuğun annesi yoksul ve dul bir çamaşırcı kadındır, emekçidir. Yalnızca karnını doyurmaya, barınmaya ve oğlunun okul gereksinimlerini karşılamaya çalışır. Annenin durumu yapıtta “*başka oyuncaktan vazgeçtik, uçurtma kâğıdıyla çıta bile alamaz*” (ŞU, 1975: 5) cümlesiyle anlatılır. “*Ah bütün çocukların da böyle birer uçurtması olsaydı.*” (ŞU, 1975: 18) masalın son cümlesidir. Eşitlik vurgusu bu cümlelerin açık mesajıdır bunun yanı sıra kurguda merkez kişinin yoksul olması, annesinin dul bir çamaşırcı olması yazarın diğer yapıtlarında da gözlenen toplumcu gerçekçi ideolojisinin yansımasıdır.

2.1.1.5. Değer

Şeytan Uçurtması'nda öne çıkan değerler sevgi, yardımlaşma ve adalettir. Yapıtta çocuk annesi yoksul olduğu için onun parasına kıyamaz ve uçurtma yapmak için defterinden kâğıt koparamaz. Şu cümle yapıttaki sevgi değerine örnek gösterilebilir; “*kaç kez defterini açmış, çocuk, ortasındaki teli ayırıp kâğıt koparacak olmuş, hiç olmazsa bir şeytan uçurtması yapmak için, ama eli varmamış, kıyamamış*” (ŞU, 1975: 5). Yine yapıtta “*Ah bütün çocukların da böyle birer uçurtması olsaydı.*” (ŞU, 1975: 18) cümlesi adalet değerine örnektir. Yapıtta ak sakallı dede “*‘Al bakalım oğlum,’ demiş. ‘Götür as bahçenizin duvarına, varsın sabahadek kurusun.’*” (ŞU, 1975: 10) diyerek uçurtma yapmada çocuğa yardım eder. Dedenin bu davranışı yardımlaşma değerine örnektir.

2.1.2. İpek Mendil

2.1.2.1. Konu

Dokumacı kadının tembel bir kızı vardır ve bu kız bir gece düşünde pembe bir kuş görür. Çok sıkıldığını söyleyen kız kuştan yardım ister. Pembe kuş, kızıdan uyandığında yastığını kaldırmasını ve bulacağı gökkuşağı rengindeki ibrişimleri saklamasını, annesi gündüzleri tezgâhta dokuma yaparken kırk gün onu izlemesini sonra da kırkıncı gecede ibrişimleri sakladığı yerden çıkararak büyük bir ipek mendil dokumasını ister. Sonra da bu mendili yastığının altına koyup uyumasını, kendisinin yine rüyasına gelip ona ne yapacağını söyleyeceğini dile getirir. Kız bu söylenenleri yapar ve mendili yastığının altına koyarak tekrar uykuya dalar. Kuş, yine kızın düşüne girer. Ona artık büyük bir kız olduğunu, bundan sonra annesine biraz yardım edeceğini,

annesi ne iş verirse yalnız o kadarını yapacağını söyler. Kız, bundan sonra oyun oynayamayacak mıyım diye sorar ve kuş ona elbette oynayacağını söyler. Dokuduğun mendili kuklalarından birinin üzerine ört ve bir oyuncak düşün. Sonra mendili çekince altında kukla yerine düşündüğün oyuncak bulacaksın der. Kız uyanır, tıpkı kuşun dediği gibi mendilini kuklalarının üzerine örtüp bir oyuncak düşünür ve mendilini çektiğinde kuklayı düşündüğü oyuncakla dönüşmüş olarak bulur. Kız, iki kukla yerine keşke iki kardeşim olsaydı der. Penceresinden odasına mavi kuş girer, kızın dokuduğu mendili kuklaların üzerine koyup çeker ve iki kukla yerine iki canlı kız belirir. Kız buna çok sevinir. Üç kardeş olup birbirlerine sarılırlar. Kuş mendili alıp götürür ve kızlara artık birbirleriyle oynamalarını öğretir.

2.1.2.2. Kişiler

Yapıtın merkez kişisi tembel kızdır. Yayıtın bir diğer kişisi tembel kızın annesi olan dokumacı kadındır. Yayıtta merkez kişiye yardım eden varlık kızın rüyasına giren pembe kuştur.

2.1.2.3. Dil ve Anlatım

Masalın sade ve anlaşılır bir dili vardır. Masalda öz Türkçecilik egemendir. Yayıtta şu şekilde tekerlemelere yer verilerek çocuklarda dil bilinci kazandırılmaya çalışılmıştır:

“Kuklam olsa oynasam

Fındık olsa da yesem

Cici bici giyinsem

Sokak sokak dolaşsam

Eve dönüp yan gelsem

Mışıl mışıl uyusam

Allı pullu düş görsem,” (ŞU, 1975: 20).

2.1.2.4. İleti

Masalda açık ve örtük iletilere yer verilmiştir. Yayıtta yardımlaşmanın önemi üzerinde durulmuş ve çocukların ebeveynlerine yardım etmeleri gerektiği iletileri açık ileti olarak verilmiştir. “‘Şimdi dinle öyleyse’ demiş kuş. ‘Sen artık büyük kız oluyorsun, bundan sonra her gün annene biraz biraz yardım edeceksin. O zaten senin çok

yorulmanı istemez. Sana ne kadar iş verirse yalnız o kadarını yaparsın.” (ŞU, 1975: 24) denilerek yardımseverlik öne çıkarılmıştır.

2.1.2.5. Değer

Şeytan Uçurtması’ndaki baskın değerler sevgi, yardımlaşma ve sorumluluktur. Yapıtta bu değerlere şu cümleler örnek olarak gösterilebilir: “*Sen artık büyük kız oluyorsun, bundan sonra her gün annene biraz biraz yardım edeceksin. O zaten senin çok yorulmanı istemez. Sana ne kadar iş verirse yalnız o kadarını yaparsın.*” (ŞU, 1975: 24). Bu cümlelerde dokumacı kadının kızının çok yorulmasını istememesi sevgi değerine, kızın annesine yardım etmesi yardımlaşma değerine, kızın artık büyüdüğü için annesinin işlerinde ona yardımcı olup dokuma yapmaya başlaması sorumluluk değerine örnek gösterilebilir.

2.1.3. Kuğunun Göçü

2.1.3.1. Konu

Suları çamurlu, dolayları bataklık ve üzerinden gece gündüz sis yükselen küçük bir göller ülkesinde kuğular yaşar ancak göllerin suyu çok kirlidir. Bu nedenle kuğular yaşadıkları gölün çamurundan hep yakınırlar. Bir gün çok kuvvetli bir kasırga çıkar, amansızca göllere saldırır, kuğular ve balıklarla birlikte suları havaya kaldırır ve hepsini götürüp başka ülkelere atar. Kimi balıklar ve kuğular ölür kimisi de sağ kalır. Sağ kalan kuğulardan biri yeryüzünün en güzel ülkesinde, yüce bir dağın tepesindeki göle düşer. Bu gölün rengi çivit mavisidir ve suyu çok temizdir. Gece olup karanlık bastığında sular birden yarılr ve sırma saçlı göl kızı başını kaldırıp kuğuyla karşılaşır. Kuğuyla göl kızı karşılaşmalarında birbirlerinden çok etkilenirler. Kıyıya gidip yorgunluktan uykuya dalan kuğu uyandığında yanında kaplumbağayı bulur ve onunla arkadaş olur. Güneş battıktan sonra göl kızı yeniden suda belirir. Birbirlerine sarılırlar. Konuşmaları aylar sürer. Bir sabah uyandığında kaplumbağa kuğuyu ağlarken bulur. Kuğuya neden ağladığını sorduğunda, yurdunu özlediğini ve dayanamadığını söyler. Gece olunca göl kızıyla üçü buluşarak bu konuyu konuşur. Göl kızı kuğunun hatırına yardımı kabul eder. Kuğu kaplumbağanın sırtına biner ve kırk gün sonra göller ülkesine varırlar.

2.1.3.2. Kişiler

Masalın merkez kişisi kasırga sonrasında yurdu olan göller ülkesinden ayrı düşen kuğudur. Diğer kişiler göl kızı ve kurbağadır. Göl kızı, kuğunun sevdiği kişidir,

fedakârdır. Kuğunun mutluluğu için kendisini terk edip yurdu olan göller ülkesine dönmesini kabul eder. Kurbağa yardımcı kişidir. Kuğuya yurduna dönerken yol gösterir.

2.1.3.3. Dil ve Anlatım

Masalın dili sade ve anlaşılırdır. İlköğretim ikinci kademe (5., 6., 7. ve 8. sınıf) öğrencilerinin düzeyine uygundur.

2.1.3.4. İleti

Masalda barışın önemi şu sözlerle vurgulanmaktadır: *“Oysa hepsinin isteği de güzelliklerini gösterebilmekmiş, hepsinin derdi de aynı değil miymiş? Ne gereği varmış kavga etmenin! Ama ederlermiş işte.”* (ŞU, 1975: 30). Masalın ana düşüncesi sevdiklerimizin mutluluğu için gerektiğinde kendimizden fedakârlıkta bulunabilmemiz gerektiğidir. Masalda kuğunun mutluluğu için onun kendisini terk edip yurduna dönmesine izin veren göl kızının davranışı fedakârlığa örnek gösterilebilir.

2.1.3.5. Değer

Masaldaki değerler fedakârlık, yardımseverlik ve yurt sevgisidir. Fedakârlık değeri yapıtta şu cümlelerle verilir: *“‘Güzel kuşum,’ demiş, ‘ulu özlemin ejder olmuş, sevgimi kurban istiyorsa, al, helal olsun. Tek sen mutlu yaşa. Seni sensiz sevmek, varsın ölüm kadar acı olsun; katlanırım. Yeter ki sen sağ kal, yurduna dön, mutlu ol. Düşler ne güne duruyor civanım, her gece düşüne girerim, sen de beni, ve düşlerde sürdürürüz sevgimizi düş göremez oluncaya dek.’”* (ŞU, 1975: 38). Masalda yardımseverlik değeri kurbağanın, kuğuya yardım edip yurduna dönüşünde ona yol göstermesiyle öne çıkar. Yurt sevgisi değerine örneğe yapıtta *“‘Yurdumu özledim,’ demiş kuğu kuşu. ‘Dayanamıyorum.’”* (ŞU, 1975: 37) diyerek yurdundan çok daha temiz, suları çivit mavisi güzellikteki gölü ve sevdiği kız olan göl kızını yurt özlemi nedeniyle geride bırakan kuğuyla verilmiştir.

2.1.4. Çağlayan Çay

2.1.4.1. Konu

Bir ülkede öksüz, yetim, ufak tefek, çirkin, yoksul bir kız vardır. Yüzü çiçek bozuğu, burnu sipsivri, yelken gibi kulaklı, kurbağa gibi ağızlı, kaşsız ve kirpiksiz bir kızdır bu. Çirkin olduğu için utancından kimsenin yüzüne bakamaz. Onu gören de yüzünü diğer tarafa çevirir. Kimse onun arkadaşı olmak istemez. Kız çirkinliğini düşünüp bir duvara başını dayayarak ağlamaya başlar. O sırada oradan geçen yaşlı, dul

bir kadın onunla ilgilenir. Onu yanına alır ve ona kızı olmasını teklif eder. Kız ağlayarak ona sarılır. Birlikte yaşlı kadının evine giderler. Kadının keçileri ve güvercinleri kızıdan kaçarlar. Bir gün kız su doldurmayı bahane ederek evden çıkıp ormana gider. Yürürken güzel bir müzik duymaya başlar, müziği takip edince bunun kaynağının bir çay olduğunu görür. Kız da çayın büyüüne kapılır. Su doldurmak için bakracını suya daldırınca çay konuşmaya başlar. Sularının büyüü olduğunu söyler. Kız bakracını büyüü suyla doldurur. Ormanın derinliklerinde yürümeye devam ederken pençesine diken battığı için topallayan bir ayıyla karşılaşır ve onun pençesindeki dikenini çıkarır. Ayı, kızı inine götürüp ağzına bal sürer ve kızın ağzı küçülüp güzelleşir. Kız bir keçi yolundan yürümeye devam ederken kurumak üzere olan bir gelin zambağıyla karşılaşır. Onu bakracındaki büyüü suyla sulayınca zambak güzel bir koku yayar ve onu koklayan kızın burnu küçülüp güzelleşir. Kız yürümeye devam eder, kör bir geyikle karşılaşır. Bakracındaki büyüü suyla geyiğin gözlerini siler ve geyiğin gözleri açılır. Görmeye başlayan hayvan eğilip kızın yüzünü, gözünü yalar; kızın yüzü güzelleşir, kirpikleri çıkar ve gözleri ışıldamaya başlar. Geyik gider. Kız sırtını ağaca dayayıp oturunca omzuna yaralı bir sülün konar. Kız bakracındaki büyüü suyla sülünün yaralı kanatlarını yıkayınca sülün iyileşir. Sülün, kızın kulaklarını hafifçe gagalar ve kızın kulaklarındaki kepeçelik gider. Sonra saçlarına kanatlarını sürer ve kızın saçları ipek gibi olur. Sülün kızıdan içmek için biraz daha su ister. Suyu içen sülün bir delikanlıya dönüşür. Delikanlı, kıza güzel olduğunu göstermek için onu suyun başına götürür ve sudaki yansımasını gösterir. Kız, güzelliğini görünce sevincinden ağlar. Birlikte kızın analığına giderler. Yaşlı kadın, kızı sesinden tanır. Bir hafta sonra kızla delikanlının düğününü yaparlar.

2.1.4.2. Kişiler

Masalın merkez kişisi olan kız çocuğu “...anadan babadan öksüz, ufak tefek, çirkin mi çirkin, yoksul” (ŞU, 1975: 41) denilerek betimlenir. Masaldaki diğer kişiler yaşlı kadın, çağılayan çay, ayı yavrusu, gelin zambağı, geyik ve sülün (delikanlı)dür. Masalın merkez kişisi dışındaki özneler, merkez kişiye yardımcı kişilerdir.

2.1.4.3. Dil ve Anlatım

Masalın dili oldukça akıcı ve durudur. “‘Doldur kızım doldur sularımdan,’ demiş. ‘Büyüliüdür sularım benim. İnsanların, hayvanların, bitkilerin acısıyla, mutsuzluğuyla, sevgisiyle büyüliüdür sularım. Onların sevinciyle, mutluluğuyla, sevgisiyle büyüliüdür sularım. İnsanlar ağlar, hayvanlar ağlar, bitkiler ağlarsa ben de

ağlarım. Onlar gülerse, ben de gülerim. Ağlarken de gülerken de hep böyle türkü söylerim.” (ŞU, 1975: 48) örneğinde görüldüğü üzere sözcük yinelemelerine sıkça yer verilmiştir.

2.1.4.4. İleti

Masalda açık ve örtük iletilere yer verilmiştir. Açık iletilere örnek olarak yardımlaşmanın önemi, örtük iletilere örnek olarak insan sevgisi ile doğa ve hayvan sevgisi verilmiştir.

2.1.4.5. Değer

Masalda öne çıkan değer yardımseverliktir. Masalın merkez kişisi çoğu kez ormanda karşısında çıkan hayvan ve bitkiye yardım eder. Bu durum şu sözlerle ifade edilir: *“Tam kovuktan çıkarken, topallıya topallıya giden bir ayı yavrusuna raslamış. Küçük ayı sağ elini uzatmış kıza, iki ayağı üstüne dikilmiş gözü pençesinde, yalvarır gibi durmuş. Kız yaklaşmış ayıya, tutup elini bakmış ki kocaman bir diken batmış pençesine. Ağrıtmadan çıkarmış diken, okşamış hayvanı.”* (ŞU, 1975: 49). Masaldaki diğer değerlerse merhamet ve sevgidir.

2.1.5. Dalaveracılar Ülkesi

2.1.5.1. Konu

Yeryüzünün uzak bir yerinde dalaveracılar ülkesi adında bir yer vardır. Bu ülkede dolandırıcılıkla zengin olmuş Alavera adında bir adam tek başına yaşamaktadır. Hep üstü başı yırtık gezer. Bir akşam Alavera yatağına girer ve “Yarın kimi dolandırsam?” diye düşünür. Uykusu kaçır. Fırsat bu fırsat der ve herkes uyurken dağa gidip armutların en iyisini toplayıp çuvalına doldurur. Yürümeye devam eder ve karşısına bir ayı çıkar. Adam ayıdan kaçır ama ayı, pençesiyle çuvalı yırtar, tüm armutlar yere dökülür. Armutların hepsinden birer ikişer ısırık alan ayı, armutları berbat ettikten sonra gider. Adamın canı bu duruma çok sıkılır; ama hemen bir kurnazlık düşünerek ayının ısırıp attığı armutları çuvala doldurur. Cebindeki sağlam armutları da çuvalın en üstüne dizer. Bir enayi bulup bu armutları ona yuttururum diye düşünerek yola devam eder. Tüm bunlar olup biterken uzun sakallı bir adam bu yaşananları görür ve gizlice Alavera’yı takip etmeye başlar. Alavera yolda bir çobanla karşılaşır. Bir koyun karşılığında bu çobana armutları satarak onu dolandırır. Alavera yoluna devam ederken onu izleyen ak sakallı yaşlı adam karşısına çıkar ve Tanrı’ya kurban etmesi için bu koyunu kendisine verip vermediğini sorar. Ona Tanrı’nın elçisi olduğunu da söyler.

Alavera başta ona inanmaz. Ak sakallı yaşlı adam ona yaptıklarını bir bir anlatınca inanır. Yaşlı adam onu çok zengin edeceğini söyler. Tüm parasıyla tohumluk buğday almasını, sonra boş toprakları sürdürüp ektirmesini söyler. Onun ektirdiği topraklara tam zamanında yağmur yağdıracaktır ve Alavera bire elli ürün kaldıracaktır. Alavera ak sakallı yaşlı adama inanıp ona koyunu verir. Derken ak sakallı, koyunu serbest bırakır ve takma sakalını çıkararak yeni dalaveralar düşünerek yola koyulur. Alavera, ak sakallının kendisine dediklerini yapar ve bol ürün alıp çok para kazanır. Deve ve eşeklere buğday, saman yükleyerek satmak için yola çıkar. Yolda bir tellal duyar; tellal, padişahın kızına bir damat aradığını söyler. Padişahın kızı deliğinin bir tarafından Basra bir tarafından Bağdat görünecek bir boncuk istemektedir. Bunu bulan padişahın kızını ve malını alacaktır. Derken, yolda bir boncuk başında insanların kavga ettiklerini, herkesin çerçiden bu boncuğu satın almak istediklerini görür. Çerçiden kervanı karşılığında boncuğu alır. Gece boncuğu yastığının altına koyup uyur ancak gecenin ilerleyen saatlerinde bir gürültü duyup uyanır. Dışarı çıkıp baktığında padişahın kızının kervanını görür. Tam boncuğu kıza vereceği sırada arkasından peş peşe yumruklar yiyerek yere yığılır ve elindeki boncuğu da kaptırır. Aslında ona bu oyunu düzenleyen bir gün önce boncuğu almaya çalışan madrabazlardır. Alavera hem kervanından hem de boncuğundan olur, üşüyerek evine döner.

2.1.5.2. Kişiler

Masalın merkez kişisi Alavera'dır. Alavera, dalaveracılar ülkesinde yaşayan dolandırıcı bir adamdır. Masalın diğer kişileri ayı, uzun sakallı yaşlı adam, çoban, tellal ve çerçidir.

2.1.5.3. Dil ve Anlatım

Masalın dili türünün özelliklerini karşılayacak şekilde sade ve anlaşılırdır. Yapıtta “*Bu ülkede doğru söyleyen dokuz köyden kovulurmuş, kapıdan kovulan bacadan girermiş, har vurulup harman savrulurmuş, komşunun tavuğu kaz görünürmüş gözlere, ne kuyruklu yalanlar karışmış sözlere, Ali'nin külâhı Veli'ye Veli'nin külâhı Ali'ye giydirilirmiş, kurusıkı atılıp paraya para katılırmış, hırsız hırsız soyar Tanrı gülmekten katılırmış, bal tutan parmağını yalarmış, insanlar birbirini yolarmış, davul tozu minare gölgesi ilâç diye yutturulurmuş, Ay'da arsa mı kalmamış satılmadık, yıldızlarda apartman mı?*” (ŞU, 1975: 54) örneğinde görüldüğü üzere Türkçenin zengin bir kullanımı göze çarpmaktadır.

2.1.5.4. İleti

Masalın iletisini dürüstlüğün önemi, yalanın ne kadar kötü olduğu ve ondan uzak durulması gerektiği oluşturmaktadır.

2.1.5.5. Değer

Masalda öne çıkan değer dürüstlük ve adalettir. Masalda dürüstlük değeri olay örgüsünün her aşamasında işlenmiştir. Yazar, şu sözlerle okurlar dürüstlük değerini kavratmayı amaçlamıştır: “*O gidedursun, ak sakallı da koyunu bir çalıya bağlamış, takma sakalıyla bıyığını çıkarıp koymuş cebine, çözmüş koyunu ve yeni dalaveralar düşünerek yürümüş yoluna.*” (ŞU, 1975: 64).

2.1.6. Cimri Cimcim

2.1.6.1. Konu

Cimcim adında çok cimri bir adam vardır. Arkadaşları evlenmiş, çocuk sahibi olmuşlardır ama o, masraftan kaçmak için evlenmemiştir. Ona, evlenip çocuk sahibi olmasını öğütleyen arkadaşlarını da “*birgün o da olur inşallah*” (ŞU, 1975: 72) sözleriyle atlatmıştır. Evlenip kadın, çocuk beslemektense tavuk beslemeyi daha uygun bulur. Tavukların hem etinden hem de yumurtasından yararlanır. Tavuklarının bulunduğu kümesi, komşusunun tavuk kümesinin bitişiğindedir. Komşusununkiyle kendi kümesi arasındaki tahta perdeyi bir gece testereyle kesip araya küçük bir kapı yapar. Komşusu tavukları yemledikleri zaman bu kapıyı açar ve tavukları komşusunun bahçesine geçip beslenir. Böylece tavuklarının yemlerini masraf edinmez. Ormanda tilkilerin en kurnazı yaşar. Bu tilki bir gün avlanırken bir ağacın dalına papağan konarak ona önüne bakmasını söyler. Tilki önüne bakınca parlayan bir yüzükle karşılaşır ve bu yüzüğü yalamasıyla güzel bir peri kızına dönüşür. Daldaki papağan ona cebini yoklamasını söyler ve bunu yapan peri kızı cebinde kocaman bir makara bulur. Yüzüğü bir iplikle sımsıkı bağlayıp makarayı boşaltarak uzak bir ağacın arkasına gizlenir. O sırada Cimcim odun toplamak için ormana gelir. Yerde parlayan yüzüğü görür. Onu almak için eğilince yüzük geri geri kaymaya başlar. Cimcim yüzüğün peşinden gittikçe yüzük geri çekilir ve sonunda bir ağaca varır. Kız makarayı sarıp yüzüğü parmağına sarar. Cimcim ve kız tanışır. Papağan, Cimcim’e kismetin ayağına geldiğini söyler. Kız, Cimcim’e, peri kızı olduğu için yemek yemediğini, yeni giysilere ihtiyacı olmadığını çünkü peri kızlarının elbiselerinin hiç eskimediğini, peri kızlarının hiç yıkanmadıklarını çünkü hiç kirlenmediklerini ve hep gül gibi koktuklarını söyler. Cimcim, masraf

etmeyeceği için sevinip peri kızına evlenme teklif eder ve kız da bunu kabul eder. Cincim ve kız, Cincim'in evine giderler. Kız, yarın evlendiklerinde parmağındaki altın yüzüğü Cincim'e vereceğini söyler. Cincim buna çok sevinir ve altın yüzüğe hayranlıkla bakar. Kız, peri kızlarının geceleri bahçede uyuduğunu söyler ve üzerini örtmek için Cincim'den çuval ister. Cincim ona en büyük çuvalını verir. Kümese giden peri kızı tüm tavukları ve horozları çuvala doldurur ve yüzüğü yalayıp yeniden tilki olur. Çuvaldaki tavukları alıp ormanın derinliklerine karışır. Sabah altın yüzüğün düşüyle kümese, peri kızının yanına giden Cincim ne peri kızını ne de tavuklarını burada bulamaz.

2.1.6.2. Kişiler

Masalın merkez kişisi Cincim'dir. Cincim son derece cimri bir adamdır. Masraftan kaçmak için evlenmez, tavuklarının kümesi komşunun tavuklarının kümesinin bitişiğindedir ve bu iki küme arasına bir gece gizlice bir kapı yapmıştır. Komşusu avlusunda tavuklarına yem verdiğinde bu kapıyı açar ve Cincim'in tavukları orda yemlenir böylece tavuklarına yem vermeyi masraf edinmez. Masalın diğer kişileri; papağan ve kurnaz tilki (peri kızı)dir.

2.1.6.3. Dil ve Anlatım

Masalın dili sade ve anlaşılır bir Türkçedir. İlkokul ikinci kademe (5., 6., 7. ve 8. sınıf) öğrencilerinin düzeyine uygundur. “*Cincim şaşırmış, küplere binmiş ama ne yapsın? Atı alan Üsküdarı geçmiş. Üstelik çuval da gitmiş. Masal da böylece bitmiş.*” (ŞU, 1975: 83) örneğinde görüldüğü üzere masalda deyim ve ahenkli söyleyişe yer verilmiştir.

2.1.6.4. İleti

Masalda yazar örtük bir şekilde dürüstlüğün önemi iletisini işlemiştir. Masalın merkez kişisi olan Cincim, kurnaz tilkinin kılık değiştirip peri kızı olmasıyla onun tarafından kandırılmıştır. Ayrıca metinde yer alan bir diğer ileti, tutumlulukta da dengeli olmanın önemidir. Fazla tutumluluğuyla cimri olan Cincim daha fazlasına ulaşmak isterken elindekinden de olmuştur.

2.1.6.5. Değer

Masalda öne çıkan değer dürüstlüktür. Dürüstlük göstermeyen, cimri olan ve kendi tavuklarının besinini bile hileyle komşusundan karşılayan Cimcim, masalın sonunda elindeki tavukları kaybetmiştir.

2.1.7. Yabani İncir Ağacı

2.1.7.1. Konu

Bilinmeyen bir zamanda dünyalar arasında bilinmeyen bir dünya vardır. Bu dünya bildiğimiz dünyadan çok farklıdır. Bu dünyada bizim dünyamızda var olmayan bazı şeyler vardır ve bizim dünyamızda var olan bazı şeyler de yoktur. Bu dünyada meyve ağaçları çiçek açar ama meyve vermeden çekirdek bağlayıp tohum verir. Burada yaşayan insanlar meyve yemedikleri için dünyamızdaki insanlardan küçüklerdir ve yüzleri farklıdır; *“Kiminin yüzü papağana benzermiş, kiminin yüzü koyuna, kimininki baykuşa...”* (ŞU, 1975: 85). Bu dünyanın bilginleri meyve vermeyen ağaçlarına çözüm bulmak için bir araya gelip düşünürler. Sonunda uzaya meyve çekirdekleri götürmeyi planlarlar. Uzay gemisine bir kozmonot oturtulup yanına içi tohumla dolu bir çuval konulup uzaya gönderilir. Gemi göktaşına çarpıp parçalanır ve kozmonot ölür. Kozmonotun kanıyla allaşan tohumlar dağılıp bulutsunun toz parçacıkları olur. Kozmonotun ölümüne tüm dünya üzüldüğü ağırlar ve insanların göz yaşlarının tuzu o ülkedeki tüm bitkileri kurutur. O dünyada ot bile bitmez olunca insanlar kırılmaya başlar. Önce hayvanlar sonra da insanlar birbirini yemeye başlar. İnsanların birbirini yemeye başladığını gören evren yerinden sarsılır, yıldızlar birbirine çarparak yeni yıldızları oluşturur. Kuyruklu yıldızlar o dünyanın etrafında dönmeye başlar. Bu yıldızlardan birinin kuyruğundan tohumlar yeryüzüne dökülür. Bu tohumlar ertesi gün filiz verir. Yağmurlar yağar ve ardından güneşler açar, sonunda toprağın yüzeyindeki tuzlar yerin dibine çöker, üstteki toprak arındıkça ağaçlar büyür. Ağaçlara bizim dünyamızda olmayan türde bir kuş olan yıldız kuşları konar. Bu kuşlar ağaçlara; büyüyeceklerini, çiçek açacaklarını, arıların çiçeklerinden bal yapacağını, daha sonra iyi meyveler vereceklerini, meyvelerini yiyen insanların hastalanmayacaklarını, hasta olanların iyileşeceklerini anlatırlar. Aradan yıllar geçip ağaçlar yaşlandıklarında insanlara odunlarını vereceklerini ve insanların bu odunlardan çeşitli alanlarda yararlanacaklarını, yani her şeylerini insanlara vereceklerini söylerler. Bunun nedeninin de o ağaçların tohumlarını insanların uzayda ışınlamaları ve bunu yapmak için en

değerlilerinden olan bir kozmonotu kurban verdikleri olduğunu söylerler. Bu dünyada güzel yıldız kuşlarının yanı sıra leş kuşları da vardır. Leş kuşlarının tek düşündüğü insanların ölümüdür. Kendilerine daha çok yemek çıkması için insanların daha çabuk ve daha çok ölmelerini isterler. Zaman geçince azman bir incir ağacı boy atar ve leş kuşları onun dallarına konup ona insanlara meyve vermemesini, kendi yaşamasına bakmasını, kendinden başka kimseyi düşünmemesini ve yıldız kuşlarının öğütlerini dinlememesini söylerler. Leş kuşları bu öğütlerini diğer meyve ağaçlarına da vermişlerdir ama onları yalnızca incir ağacı dinlemiştir. İncir ağacı, köklerini diğer ağaçların su aldıkları yerlere salıp onları kurutur, çiçek açmalarına engel olur. Bütün ağaçların suyunu kendi emdiği için de boyu gün geçtikçe metrelerce uzar ve tüm ağaçların güneşini kapatır. İnsanlar tekrar meyvesiz, buğdaysız kalırlar. İnsanlar toplanıp buldozerlerle incir ağacını devirirler. Meyve ağaçları kurtulup yeşerirler. Azman incir ağacı güneşi ve yağmurları görünce yeniden filizlenir ve köklerini salar. İncir ağacı tüm gezegeni kaplar. İnsanlar yeniden meyvesiz kalıp kırılmaya başlar. Bilginler toplanıp buna bir çare ararlar. Gezegendeki tüm bulutları incir ağacının üzerinde toplayacak bir aygıt yaparlar. Bu aygıt, incir ağacının üzerine yıldırımlar düşürür ve ağaç yanar. Yangın sonrasında başlayan yağmur onu söndürür. Yıldırımlar incir ağacını köklerine kadar yaktığı için incir ağacı tekrar filizlenemez. Meyve ağaçları tekrar gelişip çiçek açmaya başlar. Meyveler verirler. O gezegendeki insanların çok meyvesi olur ve uzay gemilerine doldurup bizim dünyamıza da gönderirler.

2.1.7.2. Kişiler

Masalın merkez kişisi incir ağacıdır. İncir ağacı, insanlar için yaşamayı reddeden, gezegenin tüm kaynaklarını kendi sömüren ve diğer tüm ağaçları kurutup insanların kırılmasına neden olan bencil bir ağaçtır. Yazar, incir ağacını okurlara yanlış bir örnek olarak sunar, masalın sonunda insanların el birliğiyle incir ağacı yenilip yakılır. Masalın diğer kişileri; kozmonot, yıldız kuşları, leş kuşları, ağaçlar ve insanlardır.

2.1.7.3. Dil ve Anlatım

Masalın dili, sade ve akıcıdır: *“Bu dünyada balıklar ağaçlara tırmanır, yılanlar bastonla yürür, karıncalar eşek gibi anırır, köpekler kuzu gibi meler, inekler kedi gibi miyavlar, keçiler kuş gibi öter, kuşlar insan gibi konuşur, ağaçlar kuşların dilinden anlarmış. Orada insanlar kimi alanlarda bizden çok ileri, kimi alanlarda da çok*

geriymişler. Sonra bu dünyada bizde olmıyan şeyler varmış ama, bizdeki bazı şeyler de orada yokmuş.” (ŞU, 1975: 84).

2.1.7.4. İleti

Masalda bencilliğin kötülüğü ele alınmaktadır. Kendinden başka kimseyi düşünmeyen incir ağacı masalın sonunda yakılarak yok edilmiştir.

2.1.7.5. Değer

Masalda öne çıkan değerler; fedakârlık, sorumluluk ve eşitliktir. Masalda yıldız kuşları ağaçlara: *“Yani her şeyinizi insanlara vereceksiniz. Çünkü sizin tohumlarınızı insanlar uzayda ıslınladı ve bunu yapmak için en değerli insanlardan birini, bir kosmonotu kurban verdiler.”* (ŞU, 1975: 90) cümleliyle kozmonotun gösterdiği fedakârlığı açıklamışlardır.

2.1.8. Masal Gibi

2.1.8.1. Konu

Çok eski zamanda insan, maymunun atalarından türemiş ve maymundan zor ayırt edilebilen bir varlıktır. Yırtıcı hayvanlardan ve soğuktan çok korkar. Düşünemez. Sonraları çok az düşünebilmeye başlar ancak hep aynı şeyleri; karnını doyurmayı, soğuktan ve yırtıcı hayvanlardan korunmayı düşünür. Bir kış günü mağarasında üşüyüp çaresiz kalır ve bu çaresizliğine öfkelenerek iki küçük dal keser ve bunları birbirine sürterek soyar. Bir gün başka bir mağarada yetişkin bir erkek ve bir dişi insanla karşılaşır. Bebekleri soğuktan ölmüştür. Erkek olan insanı mağarasına götürür ve onunla birlikte her gün çubukları birbirine sürter. Bir gün birlikte kuru ve yağlı dalları birbirine sürterlerken ateş yakarlar. Tarih boyunca savaşlarda ölen insanlar gelip ateşi buldukları için onları suçlar. Onlar gittikten sonra milyonlarca yıl sonrasının en iyi, doğru ve bilgili insanları gelip ateşi buldukları için onları kutlar. Onların sayesinde gelecekte çok yararlı şeylerin yapılabildiğini söyler. Her şeyin insanın ateşi nasıl kullanmasına bağlı olduğunu ekler.

2.1.8.2. Kişiler

Masalın merkez kişisi insandır. Diğer kişileri de bir erkek ve bir dişi insandır.

2.1.8.3. Dil ve Anlatım

Masalın sade ve akıcı bir dili vardır: “*Yeni zaman eski zaman salıncakta sarmaş dolaş şingir mungır sallanırken, tanyeri sabah akşam yalım yalım allanırken, buzullar gelin gibi süzüm süzüm süzülürken, hayvanlar soğuktan büzüm büzüm büzülürken, yanardağlar gümbür gümbür patlarken, maymunlar ağaçlardan ağaçlara atlarken, mamutlar av peşinde koşarken, çağlıyanlar köpük köpük coşarken, mağaralarda kambur bizon resimleri daha çizilmezken, balıklar daha avlanamaz ve kurtulmak için dizi dizi dizilmezken, şöyleyken, böyleyken... portakalımsı yuvarlak dünyada çok şey varmış ama insan yokmuş.*” (ŞU, 1975: 100).

2.1.8.4. İleti

Masalda yazarın okura aktardığı ileti; buluşların yararının nasıl kullanılacağına, yani, insanın kendisine bağlı olduğuna bağlıdır. Nitekim, ateş, savaşlar için kullanılabileceği gibi dünyayı güzelleştirmek ve insanların hayatlarını kolaylaştırmak için de kullanılabilir.

2.1.8.5. Değer

Masalda öne çıkan değer yardımlaşmadır. İnsan, erkek insanla birlikte ateşi bulmuştur: “*‘Ey insanoğulları!’ demişler, ‘İlk ateşi siz yaktınız, ilk devrimi siz yaptınız bu dünyada. Doğal bir zorunluğu yenerek ilk özgürlüğünüze, soğuktan donmamak özgürlüğüne kavuştunuz.*’” (ŞU, 1975: 109).

2.2. GÜNEŞE VURGUN ÇOCUK

Güneşe Vurgun Çocuk adlı masal kitabı yazarın diğer masallarında olduğu gibi doğa, hayvan sevgisi ve emeğin kutsallığı çerçevesinde olay örgüsünü geliştirir. Yazar bu yapıtında, bireysel çıkarın karşısına toplumun yararını koyar. Her şeye sahip olmak isteyen otoriteye baş kaldırılır ve o cezalandırılıp ortadan kaldırılır. Halkın her şeyi paylaşması ve her şeyin eşit bir şekilde herkese ait olduğu düşüncesi etrafında toplanılır. Yapıtta bireysel fayda yerine toplumun yararı vurgusu öne çıkar. Yapıtta geçen bir diğer masalda zalim ağaların otoritesi altında ezilen halk kazma, kürek, çapa ve oraklarla ağaya başkaldırır. Her şeyi hep birlikte eşit bir şekilde yapmak vurgulanır. Kişiler ihtiyaçlarından fazlasına sahip olmak istemezler. Bu yönüyle de yapıt kapitalist ideolojiyi eleştirip bu görüşün karşısına çözüm olarak sosyalist ideolojiyi koyar. Masal; topluma, insanlara iyilik yapmayı öğütleyip okura insan sevgisi aşılar. Ayrıca çocuklara

uslu durup ebeveynlerinin sözlerini dinlemeleri gerektiği, olay örgüsü içerisinde sezdirilerek işlenir.

2.2.1. Güneşe Vurgun Çocuk

2.2.1.1. Konu

Eşi benzeri görülmemiş kötülükte bir padişah vardır. Öyle ki günün birinde bir oğlunun olup tahtını elinden almasından endişelenir. Bir gün bir oğlu olur. Kimseye duyurmadan kraliçe ve oğlunu Kafdağı'nın ötesinde insan ayağı basmamış güneş görmez bir ormana sürer. Bu ormanın çevresine kalın duvarlar örer. Bu insanlık dışı davranış hayvanları üzer. Ormana gelen kraliçe ve oğluyla ilgilenirler onların çevresini sararlar; teker teker sevgiyle annenin elini yeni doğmuş çocuğun da yüzünü öperler. Ağaçlar ve çiçekler başlarının eğriler. Anne ve oğul hayvanlarla ve bitkilerle dost olurlar. Geyikler onlar için süt, sincaplar fındık, yaban kedileri kuş yumurtası, arılar da bal getirirler. Ayılarla maymunlar çamurdan ev yaparlar. Annesi *“Ben bu çocuğu nasıl yaşatacağım, nasıl büyüteceğim?”* (GVÇ, 1978: 11-12) diye gece gündüz ağlar. On dört yaşına girsin ister. Bir gün annenin ahına dayanamayan dünya yerinden sarsılmasıyla bir anda güneşin çevresinde on dört kez döner. Oğlan on dört yaşına girer, anne de on dört yaş yaşlanır. Yine bir gün anne, on dört yaşına basan oğluna bir şey armağan edemediği için kederlenir. Bunu duyan ay çevresinden incecik bir hilal keser, kara kara bulutlar toplanıp yere ok şeklinde şimşekler çakar, bir yıldız kümesi de at olur yere iner. Sabah uyandıklarında bunları evin önünde bulurlar. Anne saçından bir tutam yolup kıvrarak bunu yay yapar ve hilalin ucuna takar. Oğlan çok iyi ata biner ve taşlara nişan alır. Ormanda yapacak başka iş bulamayan oğlanın içine sıkıntı basmaya başlar. Annesi de bunu fark edip kederlenir. Bunu güneş sezer, *“Bir yolunu bulup girmeli şu ormana. Belki avunurlar benimle”* (GVÇ, 1978: 15) der, Kafdağı'nı ısıtır, çevredeki soğuk havanın etkisiyle şiddetli bir fırtına çıkar ve birkaç ağaç yıkılır. Oğlan atına atlayıp bakmaya gider. Yıkılan bir ağacın yanında yerde güneş ışınlarını görüp hayran kalır. Şaşkın ve hayran bir şekilde güneşle konuşmaya başlar. Güneş batınca ışık da kaybolur. Oğlan güneşe sevdalanıp hastalanır. Anne, oğluna çiçek koklatıp onu uyutur ve ağlamak için evden uzaklaşır. Ateşböcekleri onu oğlunun güneşe sevdalandığı yere götürürler ama konuşamadıkları için bunu anlatamazlar. Anne orda ağlayarak bir çukuru gözyaşlarıyla doldurur ve orda küçük bir göl oluşur. Anne eve döner. Oğlan uyanınca çukura geri döner ve gölü görünce şaşırır. Gölde güneşin yansımasını görür ve güneşle tekrar konuşmaya başlar. Orada güneşin gözünü kamaştırmasından dolayı bayılıp

uyuyakalır, uyandığında atına atlayıp batmakta olan güneşin peşine düşer. Oğlan, güneş yalnızca kendisinin olsun ister. “‘*Ne yaptın sen oğlum?’ demişler hep bir ağızdan, ‘Dünyanın en güzel şeyi yalnız senin olsun istedin. Hiç olur mu yalnız senin? Olmaz, olmaz yalnız senin’*” (GVÇ, 1978: 26) oğlan atıyla birlikte ormandaki kulübelerine geri döner. “*Olmaz yalnız senin*” (GVÇ, 1978: 28) diye haykıran sesler hâlen devam etmektedir ancak bu sefer dağ, taş sesi değil kalabalık bir insan grubunun sesidir. Bu fukara, ezilmiş halkın sesidir. Oğlan annesini atının arkasına alıp başkente yola çıkar. Vezir, padişahı öldürmüştür ve halk, padişahı da kötü çıkan veziri öldürmek için ayaklanmışlardır. Saraya yürürler. Vezir sarayın arka kapısından kaçacağı sırada oğlan okla veziri yüreğinden vurup öldürür. Saraya girerler. Anne, artık kraliçe olmayacağını oğlunu da hiçbir zaman kral yapmayacağını, artık krallık kraliçelik olmayacağını söyler. El ele verip çalışarak birbirlerine yardım etmeye karar verirler. Böylelikle zulme son verilir ve halk evlerine dağılır. Gece sarayın kapısı çalınır gelen bir anneyle yanındaki on dört yaşlarında kızıdır. Kızı çok hasta olan anne, yardım aramak için gelmiştir. Burada kızı Lokman hekime gösterirler. Bu sırada kızı gören oğlan kıza sevdalanır. Lokman hekim oğlan ve kızın birbirlerine sevdalandıklarını söyler. Çaresi için elma gereklidir ancak ülkelerinde yoktur. Komşu ülkede vardır ama onların padişahı zengindir ve kendi halkına bile elma yedirmez. Onlar bunu tartıştıktan sonra çaresizce ağlamaya başlarlar. Bu sırada kapı açılıp bir kızla erkek çocuğu masalın başında gökten düşen üç hayırsız elmanın çekirdeklerini gömüp emek vererek yetiştirdiklerini ve bunların şimdi büyüyüp kırmızı elmalar verdiklerini söylerler. Sepetlerinde gizledikleri elmaları onlara verirler ve oğlanla kız iyileşip birbirlerine sarılırlar.

Masal, çocuğun bilişsel ve duyuşsal gelişim düzeyine uygun bir kurgu ile gelişmekte, içerisinde barındırdığı merak unsurlarıyla çocuğun ilgisini çekmeyi başarmaktadır. Yapıt, zalim bir padişahın, doğan oğlunun bir gün tahtını ele geçirmemesi için bebeği ve annesini Kafdağı’nın ötesinde güneş görmeyen, ağaçların tepesinin gökten hiç ışık geçirmeyecek şekilde örttüğü bir ormana sürmesiyle başlar. Çocuğun on dört yaşına basması, ok atmayı ve at sürmeyi öğrenmesi, güneşe âşık olmasıyla devam eder. Ardından annesini atının arkasına alarak başkente gitmesi, burada zalim yöneticiyi öldürmesi ve yönetimi halka bırakıp krallık-kraliçeliği kaldırmasıyla sona erer.

Yapıtta kişi-toplum çatışması ve kişi-doğa çatışması ele alınmıştır. Yapıtta kötü padişah, tahtına sınıksız bağlı oluşuyla her şeyin kendisinin olmasını istemesiyle; “*en*

iyi, en güzel ne varsa, her şeyi yalnız kendisine yaraşır sanan o kötü padişah” (GVÇ, 1978: 30) yalnızca bireysel çıkarını önceler. Toplum ve toplumun faydasını gözetmez. Kendi halkı olan toplumla hep bir çatışma içerisinde; “*‘Bir de birbirlerine ikide bir ‘hayvan’ diye söverler. Bu da insan olacak sözde. Hem de padişah,’ diyecek olmuşlar ama, kimse tek bir söz söyleyememiş ki korkusundan, yerin kulağı var. Kendi oğluna bile bu kötülüğü yapan bu padişah ya duyar da köklerini kurutursa?’*” (GVÇ, 1978: 10-11) Bunun yanı sıra halk, veziri öldürmek için ayaklanır; “*‘Vezir, padişahı çoktan öldürdü,’ demiş ihtiyar. ‘Kendisi geçti yerine, ve de padişahıtan kötü çıktı. Onu öldürmeye gidiyoruz.’*” (GVÇ, 1978: 30).

Bunun yanı sıra yapıtta kişi-doğa çatışmasına da yer verilmiştir. Oğlanın güneşe âşık olup onun yalnızca kendisine ait olmasını istemesi buna örnek olarak gösterilebilir. Masaldaki “*‘Ne yaptın sen oğlum?’ demişler hep bir ağızdan, ‘Dünyanın en güzel şeyi yalnız senin olsun istedin. Hiç olur mu yalnız senin? Olmaz, olmaz yalnız senin’*” (GVÇ, 1978: 26) ifadesi bu durumu örneklemektedir.

Masalın son bölümünde oğlanı ve kızı iyileştirmek için elmaya ihtiyaç duyulur. Elma o memlekette yetişmemektedir ancak komşu ülkelerinde vardır. Komşu ülkelerinin padişahı çok zengindir ancak elmalarını halkına bile yedirmeyen bir yöneticidir. Altınlarla ondan elma alamayacaklarını anlayınca oğlan savaşmak ister ancak annesi ona karşı çıkarak; “*‘Sus!’ diye azarlamış annesi. ‘Bir elma için halkı kırdırarak olursak, bizim vezirden, padişahıtan ne farkımız olur?’*” (GVÇ, 1978: 34) diyerek oğlunu azarlar. Bu da kişi-kişi çatışmasına örnek oluşturur.

2.2.1.2. Kişiler

Yapıtın merkez kişisi çocuktur ve bu çocuğa herhangi bir ad verilmemiştir. Yapıtta kişiler için özel ad kullanılmamış ve kişiler “*kraliçenin oğlu*” (GVÇ, 1978: 10), “*oğul*” (GVÇ, 1978: 15), “*oğlan*” (GVÇ, 1978: 12) ve “*şehzade*” (GVÇ, 1978: 12) olarak nitelendirilmiştir. Oğlan, hırslı ve gözü pek bir kişidir, günün birinde güneşe sevdalanır ve bu durum yapıtta “*Dikmiş başını yere, hayran hayran bakakalmış. Eğilmiş okşamış eliyle, güneş parmaklarını aydınlatmış. Hemen çekmiş elini, güneş yitivermiş elinden, ama yerde duruyormuş öylece. Ve güneşin düştüğü yerde bambaşka bir yeşil oluyormuş otların rengi. Derken bir gonca belirmiş otların arasından, sonra açılmış gonca, olağanüstü güzellikte bir çiçek olmuş. Oğlanın yüreği öyle bir hızla atıyormuş ki*” (GVÇ, 1978: 16) sözleriyle ortaya konur. Bu oğlan, güneşin yalnızca kendisinin

olmasını ister ve yaptıdaki “*vermem seni kimseye*” (GVÇ, 1978: 26) cümlesi oğlanın güneşi kimseyle paylaşmak istemediğini belirtir.

Yapıtın bir diğer kişisi de kraliçedir, oğlanın annesi olan kraliçe, masalda merkez kişiden sonraki en belirleyici kişidir. Olay örgüsünü etkileyip olay örgüsünde değişim ve gelişimlerin yaşanmasını sağlar. Örneğin, kraliçe ormana sürüldükten sonra oğlunu nasıl yetiştireceğini düşünür ve kederlenip ağlar. Yaptıdaki “*‘Ben bu çocuğu nasıl yaşatacağım, nasıl büyüteceğim?’ demiş, ‘Ah ondört yaşına bir girse’*” (GVÇ, 1978: 11-12) cümleleri kraliçenin endişesini örneklemektedir. Kraliçenin bu serzenişi sonrası dünya sarsılıp bir anda güneşin etrafında on dört kez döner ve on dört yıl geçip oğlu on dört yaşına basar. “*‘Oğlum ondört yaşına bastı, hiçbir şey armağan edemedim’ demiş. ‘Şimdi onun nişan almasını öğrenme zamanı, bir yayı, okları, bir de atı olaydı. Ne kara yazımız varmış’*” (GVÇ, 1978: 12-13) der oğluna hiçbir armağan alamadığı için. Bunun üzerine ay, çevresinden incecik bir hilâl kesip atar. Bu yay olur. Kara bulutlar toplanıp yeryüzüne şimşekler çakar. Bunlar okları olur ve bir yıldız kümesi de ata dönüşüp yeryüzüne iner. Oğlu ok atmada ustalaşıp taş vurmaktan sıkılınca annesi; “*Aman oğlum, demiş sakın dokunma hayvanlara, ağaçların gövdesine, dallarına bile ok atma, incitme kimseyi, evimizi yurdumuzu yapan onlar, bizi besleyen onlar, İsteselerdi hayvanlar bizi paramparça ederlerdi ilk günden. Ama acıdılar bize. Dokunma aman oğlum emi?*” (GVÇ, 1978: 14-15) diyerek oğlunu uyarır. Masalın sonunda oğlu başkentin yöneticisini yüreğinden okla vurup öldürünce de “*Ben artık kraliçe değilim. Oğlumu da hiç bir zaman kiral yapmayacağım. Kırallık kraliçelik yok artık.*” (GVÇ, 1978: 31) ve “*El ele verip çalışalım, birbirimize yardım edelim.*” (GVÇ, 1978: 31) diyerek ülke yönetimi hakkında karar veren güçlü bir eyleyendir.

Kötü padişah; tahtına sımsıkı bağlı, kendini tahtından indirir diye bir oğlunun olmasını bile istemeyen açgözlü bir eyleyendir. Bir gün oğlu olunca onu ve annesini Kafdağı’nın ardında güneş görmez bir ormana sürgün ettirip ormanın çevresine de duvar ördürtür. Masalın sonunda veziri tarafından öldürülür.

Diğer kişiler; ormandaki hayvanlar, güneş, kayalar, oğlanın atı, halk, annenin danıştığı ihtiyar, vezir, oğlanın evlendiği kız, kızın annesi, Lokman hekim ve masalın sonunda elma getiren kız ve oğlan çocuğu yazarın kurgusunu oluşturup iletisini aktarması için kullandığı aktif kişilerdir.

2.2.1.3. Dil ve Anlatım

Yazar bu yapıtında da özgün bir dil kullanarak imzasını atmıştır. Dil; sade, anlaşılır, kolay okunan adeta okurken akan bir Türkçedir.

“Bunun hikmeti ne ola? Düşünmüşler düşünmüşler, düşüne düşüne oldukları yerde dalıvermişler uykuya. Peki ne olacak? Gelin çocuklar onlar uyuya dursun, biz toplayalım şu elmaları yerden. Elma ne kadar da kurtlu, çürük olsa çekirdeği sağlam olur. Bir iyice yumuşatalım şu toprağı, gömelim çekirdekleri toprağa, bir de güzelce sulayalım, varsın görsünler emekle yetiştirilen elma nasıl güzel oluyormuş, öyle kendiliğinden gökten düşen meyveden kime ne hayır olacak. Biz masalımızı bitirinceye kadar da ağaçlar büyür, bol elma verir. Bakalım kime kısmet olur” (GVÇ, 1978: 9-10) örneğinde olduğu gibi masala ait dilsel öğelerle hem çocuklarda merak uyandırıp onları okumaya güdüler hem de barındırdığı kültürel ve dilsel unsurlarla çocukların dil sevgisi kazanmalarına katkı sağlar.

2.2.1.4. İleti

Yapıtta açık ve örtülü olmak üzere her iki ileti türüne de yer verilmiştir.

“Gelin çocuklar onlar uyuya dursun, biz toplayalım şu elmaları yerden. Elma ne kadar da kurtlu, çürük olsa çekirdeği sağlam olur. Bir iyice yumuşatalım şu toprağı, gömelim çekirdekleri toprağa, bir de güzelce sulayalım, varsın görsünler emekle yetiştirilen elma nasıl güzel oluyormuş, öyle kendiliğinden gökten düşen meyveden kime ne hayır olacak” (GVÇ, 1978: 9-10) cümlelerinde açık bir ileti olarak emek vurgusu yapılmış, emek olmadan elde edilen şeyler eleştirilmiştir.

Annenin oğluna; *“Aman oğlum, demiş sakın dokunma hayvanlara, ağaçların gövdesine, dallarına bile ok atma, incitme kimseyi, evimizi yurdumuzu yapan onlar, bizi besleyen onlar, İsteselerdi hayvanlar bizi paramparça ederlerdi ilk günden. Ama acıdılar bize. Dokunma aman oğlum emi?”* (GVÇ, 1978: 14-15) uyarısı, doğa ve hayvan sevgisini çocuğa kazandırması açısından verdiği açık iletilerle önemlidir.

“‘Ne yaptın sen oğlum?’ demişler hep bir ağızdan, ‘Dünyanın en güzel şeyi yalnız senin olsun istedin. Hiç olur mu yalnız senin? Olmaz, olmaz yalnız senin’” (GVÇ, 1978: 26) cümleleri, bireysel faydanın yerine toplumun faydasını öğütleyen açık iletiler içerir.

Kapalı iletiler bakımındansa masal daha zengindir. Metinde eşitlik ve adalet vurgusunun verilmesinin yanı sıra arka planda padişahlar hep zengin ve aynı zamanda zalim verilerek onların üzerinden bir eleştiriye gidilmiştir.

“‘Ne yaptın sen oğlum?’ demişler hep bir ağızdan, ‘Dünyanın en güzel şeyi yalnız senin olsun istedin. Hiç olur mu yalnız senin? Olmaz, olmaz yalnız senin’” (GVÇ, 1978: 26) satırları kapalı iletiler bakımından da zengindir. Bu cümlelerle yazar şeylerin mülkiyetinin ortak olmasını, herkese ait olmasını savunup özel mülkiyete karşı çıkar.

“Fukara, zavallı, ezilmiş halkımızın sesi” (GVÇ, 1978: 28) olarak vurgulanan “olmaz yalnız senin” (GVÇ, 1978: 28) sözüyle halk ülkenin yöneticisine başkaldırır. Vezir öldürülür. Anne; “Ben artık kraliçe değilim. Oğlumu da hiçbir zaman kiral yapmayacağım. Kırallık kraliçelik yok artık” (GVÇ, 1978: 31) ve “El ele verip çalışalım, birbirimize yardım edelim” (GVÇ, 1978: 31) sözleriyle yönetimi fesheder, yöneticilik kurumu kaldırılır. Bu sosyalist ideolojinin nihai hedefi olan devletsiz toplumun bir yaratımı olarak kapalı bir ileti olarak yapıtta okurun karşısına çıkar.

2.2.1.5. Değer

Masalda öne çıkan değerler; eşitlik, yardımlaşma ve sevgidir. Eşitlik değeri masalda, “en iyi, en güzel ne varsa, her şeyi yalnız kendisine yaraşır sanan o kötü padişah” (GVÇ, 1978: 30) ve “‘Ne yaptın sen oğlum?’ demişler hep bir ağızdan, ‘Dünyanın en güzel şeyi yalnız senin olsun istedin. Hiç olur mu yalnız senin? Olmaz, olmaz yalnız senin’” (GVÇ, 1978: 26) cümleleriyle yerini alırken yardımlaşma değeri “El ele verip çalışalım, birbirimize yardım edelim” (GVÇ, 1978: 31) şeklinde işlenir.

2.2.2. Büyülü Çiçek

2.2.2.1. Konu

Denizlerin yedi kat dibinde olağanüstü güzellikte olan ve yeryüzündeki diğer çiçeklere özlem duyan bir çiçek vardır. Bir gün bu özlemi canına tak edip öyle bir ah çeker ki denizin dibi çalkalanıp kocaman bir ada doğar. Bu adada otlar, ağaçlar, çiçekler bitmeye, kuşlar ötmeye, çeşitli hayvanlar türemeye başlar. Mavi kayaların arasında bir kayısı gülü bitip büyür. İlk goncasının yapraklarını açtığı sırada içinden bir zenci delikanlı çıkar ve koşmaya başlar. Sonra durup hayranlıkla çevresine bakar. Söğüt, çiçekle, kuşla, kelebekle, koyunlarla konuşmaya çalışır ama ona karşılık verilmez ve yalnız kalır. Her şeyin güzel olduğunu ama insanın olmadığını söyler. İnsana olan

özlemi yüreğine çökünce yanık yanık bir hasret türküsüne başlar. Oğlanın sesi o kadar güzeldir ve türküsü öylesine yanıktır ki biraz önce kendisinden kaçan hayvanlar çevresine toplanıp onu dinlemeye başlar. Hayvanların ve bitkilerin gözlerinden yaşlar süzülür. En çok özlem duyan kişi olan Denizler Çiçeği de hüngür hüngür ağlar. Delikanlı türküsünü bitirip arkasına döndüğünde bir sürü zencinin bağdaş kurup oturduklarını görür ve koşup onlara sarılır. Hep birlikte tepenin ardına gidip zencilerin birlikte sürüp ettikleri topraklardaki sararmış ekinleri türkü söyleyerek toplarlar. Sonra hep birlikte ormana giderler. Zenciler, koyunlarını ve kendilerini yırtıcı hayvanlardan korumak için topraktan kocaman canavarlar yapmaya başlarlar. Her gün işlerini bitirdikten sonra gidip canavarları yapmaya devam ederler. Canavarlar yapıldıktan sonra yırtıcı hayvanlar bunlardan korkarak inlerine çekilirler ve açlıktan birbirlerini yiyerek yok olurlar. Dünyanın öbür ucunda beyaz insanların adası vardır. Burada toprak parça parça bölünmüştür ve her birinde bir ağa oturmaktadır. Bu adada insanların hepsi çalışmaz ve ürünü hep birlikte bölüşmezler. Topraklarda rençberler çalışır ama bütün ürün ağaların olur. Rençberlere sadece ölmeyecek kadar ekmek verilir. Ağalar konaklarda rençberler inlerde yaşar. Ağaların sofralarında her şey bulunur, rençberler ise ekmeği katıksız yer. Rençberler, ağalara defalarca başkaldırmak isteseler de gün doğarken işe başlayıp gün batıncaya kadar çalıştıkları için çok yorgun olurlar ve buna hâlleri kalmayıp uyurlar. Bu adada ağaların davarını güden Çoban Kızı vardır. Rençberlere üzülp kendi süt payını onların çocuklarına verir. Bir gün Çoban Kızı dayanamaz. Kocaman bir güğüme koyunların sütünü sağıp gece in in dolaşarak rençberlere hem süt dağıtır hem de onları ağaya karşı kıskırtır. Sütü içen rençberlerin uyuşukluğu gider. Gün doğarken başta Çoban Kızı, erkek, kadın çocuk, kazmalarla, çapalarla, küreklerle, tırpanlarla ağalara başkaldırırlar. Ağaların, rençberlerin bir gün başkaldıracaklarından korktukları için önceden ayarladıkları bir topu vardır. Topun deliklerinden bilyeler fırlar, topun çevresinde dönerek alarm sesi çıkartır. Sesi duyan ağalarla sihirbazlar uyanırlar. Sihirbazın topa üflemesiyle bilyeler birbirine çarparak kıvılcımlar çıkarmaya başlar. Kıvılcımlar rençberlerin üzerine düşer. Başta Çoban Kızı olmak üzere hepsi yere kapanır. Sonra ağalar rençberlerin elebaşını yakalayıp deniz kıyısında bir kaleye kapatır. Ağalar tüm rençberleri hapsedmek isterler ama çalıştıracak insana ihtiyaçları olduğu için bunu yapmazlar. Çoban Kızı'na çok kızarlar ve onu bir geminin ambarına hapsederler. Bir gün zencilerin adasında çok şiddetli bir fırtına çıkar ve adada insandan başka soluk alan hiçbir canlı sağ kalmaz. Yedi gün süren bu fırtına sonrasında insanlar çare aramaya başlarlar. Deniz kıyısına vardıklarında balıkların ve

türlü deniz canlılarının yerde yattıklarını görürler. Hemen hepsini toplarlar. Güzel sesli delikanlı yerde gördüğü yengeci almak üzereyken yengeç canlı olduğunu ama yorgunluğundan dolayı kımıldayıp evine gidemediğini söyleyip ona yardım edip denize atmalarını ister. Onu denize atıp ona yardım ederler. Yengeç de büyük bir taşı onlar için getirir. Taş, güneşi görünce tuz olur ve zenciler balıkları tuzlayıp bozulmalarının önüne geçerler. Ertesi gün ufukta bir gemi belirir, zenciler kıyıya koşup onu seyretmeye başlar. Gemiden sandallarla beyazlar gelir. Başta başkanları, yanında büyücü ve diğer beyazlar gelir. Beyazların başkanı delikanlıyla konuşup onlara yardıma geldiklerini söyler. Zenciler yardımı kabul etmezler. Beyazların başkanı öfkelenir. Büyücü elindeki topa üfler. Delikanlıyı ağaca bağlarlar. Delikanlıyı yakmak üzerelerken yengeç Denizler Çiçeği'nden yardım ister. Denizler Çiçeği, delikanlıyı bir geyiğe dönüştürür ve geyik de kaçar. O günden sonra zenciler köle olur ve beyazlar tarafından zorla çalıştırılırlar. Beyazlar, zencilerin bütün ürünlerini de gemiye doldurup kendi adalarına getirirler. Bir gece Çoban Kızı'nın rüyasına bir arı girer ve ona yardım edeceğini söyler. Kız uyanır. Ertesi akşam arı, kızın odasına girer. Ambar bekçisi kıza ekmek vermeye gelince arı, bekçinin başının üzerinde dolaşp kanat çırpınca çiçeklerin sarı tozlarını adamın başına döker ve bekçi uykuya dalar. Kız, bekçiden anahtarı alıp kaçar. Arı, büyücüyü de uyutur. Kız, anahtarıyla zencilerin kilitlerini açar. Büyücünün topunun alarmı çalsa da büyücü uyuduğu için topunu başkan kullanamaz. Başkan, büyülü topu kullanmayı bilmediğinden çok güçlü üfler ve topun bilyeleri birbirine kuvvetle çarpıp Çoban Kızı hızla havaya fırlayıp gökyüzüne ulaşır ve Çoban Yıldızı olur. Denizdeki balıklar da başkan, büyücüyü ve korsanları yiyip bitirir. Geyiğe dönüşen delikanlı Çoban Yıldızı'na âşık olur ve onun özlemiyle türküler söyler. Büyülü Çiçek, yengeçten kendisini koparıp geyiğe vermesini ister. Geyik, çiçeği koklar koklamaz yeniden insana dönüşür. Delikanlı, Çoban Yıldızı'na olan özlemini yengece anlatır ve yengeç de büyülü topu yutan büyülü balınayı bulup getirir. Balina denizin yüzeyine çıkıp fiskiyesini fıskırtmaya başlar. Fıskiye yükselerek göğe ulaşır ve Çoban Kızı fiskiye binerek yere iner. Balina gidip beyazların adasına ulaşır ve o adayı zencilerin adasına kadar iterek yürek şeklinde birleştirir. Çoban Kızıyla oğlan evlenirler ve o günden sonra adada mutlu olmayan kimse kalmaz.

2.2.2.2. Kişiler

Masalın merkez kişileri; zenci delikanlı ve Çoban Kızı'dır. Diğer kişiler; Denizler Çiçeği, zenciler, beyaz insanlar, rençberler, yengeç, ağa, büyücü, arı ve büyülu balınadır.

2.2.2.3. Dil ve Anlatım

Masalın dili sade, anlaşılır ve akıcıdır: *“Az gitmiş zenciler, uz gitmiş zenciler, dere tepe düz gitmiş zenciler, varmışlar deniz kıyısına, bir de ne görsünler? Balıklar, denizyıldızları, athopotlar, denizkestaneleri, yengeçler kumun üstünde yatıyor. Hemen başlamışlar hepsini birden toplamaya.”* (GVÇ, 1978: 48).

2.2.2.4. İleti

Masalın iletisi insanların eşit haklara sahip oldukları ve birlikten kuvvet doğduğudur. İnsan yardımlaşarak güçlüklerin üstesinden gelebilir.

2.2.2.5. Değer

Masalda öne çıkan değerler; eşitlik, yardımlaşma, paylaşma ve sevgidir. Eşitlik masalın temel değeridir. Masalda zenciler ve beyaz insanların eşit oldukları işlenmiş, masalın sonunda zenci delikanlıyla beyaz olan Çoban Kızı evlenmiştir. Yardımlaşma değeri masalda çok kez tekrarlanmıştır: *“Çünkü insanlar her şeyi hep birlikte yaptıkları gibi, bir kayanın çevresinde birbirlerine kenetlenerek göğüs germişler fırtınaya.”* (GVÇ, 1978: 47).

2.3. EŞEK EŞEKKEN

Eşek Eşekken adlı yapıtta çocuk işçilik, işçilerin sömürülmesi; şiddet görmesi, eşitsizliklere maruz kalması gibi konular işlenerek okurda bu konularda bir duyarlılık oluşturulmuştur. Patron, yazarın diğer yapıtlarında olduğu gibi hep daha çok kazanmak ister ve bunun için de emrinde çalışan işçilerine daha az para vermek ister. İşçilerse patrondan haklarını almak için mücadele ederler. Özgürlük teması yapıtta işlenen ana temalardan biridir.

2.3.1. Konu

Bir şey yiyip içmeyen yalnızca derin derin düşünen doksan dokuz yaşından sonra artık yaşlanmayan bir derviş bir uçurumun kenarında insanların hâlini düşünürken birden başı dönüp uçurumdan düşer. Tam uçurumun dibine düşmek üzereyken kuş olup

uçup kurtulur. Susar ve su ararken bir kuyu bulur. Dibine dalarken kanadı taa çarpar ve kuyunun dibine yuvarlanır. Dibe bir karış kala kelebek olup kuyunun dibindeki taa konar. Bu kuyu kr bir kuyudur. Kuyunun dibinde şişman bir adama rastlar. Yukarı çıkıp tekrar insan olur ve kuyuya ip sarkıtıp adamı kurtarmak ister. Adam şişman olduğu için ip kopar diye bunu kabul etmez. Derviş başka yollar da dener ama şişman adam onları da kabul etmez. En son kuyunun dibine bir ısırgan otu atar. Bunu yalayan şişman adam bir eşek arısı olup yukarı çıkar. Yukarı çıkınca tekrar insana dönüşür. Şişman adam, dervişe köyün ağası olduğunu açıklar. Suyu ihtiyacı olan dervişe matarasından bir yudum su vermez. Köyün ağası insanlardan bin alıp onlara bir verir ve ayrıca bu biri bile vermemenin yollarını arar. Yolda giderken derviş yoksul bir renberle karşılaşır ve tanışır. Bu rençber, insanlara bin verip onlardan bir almaktadır. Derviş, ağanın da renberin de insan olduğunu ancak aralarında büyük bir eşitsizliğin bulunduğunu düşünür nacak bunun nedenini anlayamaz. Bunu düşünürken derviş uykuya dalar, uyandığında gökyüzünde bembeyaz bir bulut görür. Kemendini atıp bunu kendine çekince bunun bir paraşüt olduğunu, ucunda da sıska boz bir eşeğin bulunduğunu görür. Derviş, onu eşek cennetinden getirmiştir. Eşeğin içi de insanlara yüz bin vermektir, bunun karşılığında onlardan bir alır. Derviş, eşekle birlikte yürürken ağayla karşılaşırlar. Ağa, len eşeğini tanır ve dervişe vurarak onu eşekten indirir. Eşeği ahıra götürüp dver. Derviş, eşeğin arka ayağının st kısmını biraz dağlar ve ona ihtiyacı olduğunda kuyruğuyla dağladığı yere dokunduğunda geleceğini söyler. Rençber yıllar sonra kendisi gibi insanlara bin verip onlardan bir alan yoksul bir köylünün kızıyla evlenir. Biri erkek biri kız ikiz çocukları olur ancak anne, çocuklara bakmak için çalışamaz olunca renberin aldığı bir, karınlarını doyurmak için onlara yetmez. Çocuklarını doyurup yaşatmak için dervişten yardım isterler. Derviş, çocukları kumru yapar. Gündüz dışarıda karınlarını doyurup akşamları evlerinin camına gelirler.

Eşek, ağanın malı olduğundan gündüzün yanı sıra onu geceleri de bostan kuyusunun dolabına koşturup çalıştırır. Bir gece eşeğin canına tak edip bağını koparır ve köyün ucundaki ormana kaçar. Otlanıp karnını doyurur ve şarap akan dereden içip esrik olur. Açıklık bir alana yatıp trk söyler. O sırada ormandan kuru dallar toplayan rençber, eşeği o hâlde bulur. Onlar konuşurlarken elinde tüfeğiyle öfkeli ağa gelir. İkisini de ahıra kapatıp üzerlerine kapıyı kilitler. Rençber ve eşek sabah ağa geldiğinde ona artık alışmayacaklarını söylemeye karar verirler. Sabah gelince ağaya alışmayacaklarını söylerler. Ağa sopayla eşeği dövmeye başlar. Araya giren rençber de

dayağın yarısını yer. Eşekle rençber baktılar ki olmayacak ağaya başkaldırıp onu tekmelerler. Ağa öfkelenip onları tüfekle öldürmeye karar verip evine tüfek almaya gider. Rençber bu sırada dervişten yardım ister. Derviş gelir. Ağa tüfeği rençbere doğrultup patlatır ama tüfek patlamaz. Derviş engellemiştir. Derviş, ağayı tombul bir eşek yapar. Eşegi de insana çevirip bir ırgat yapar. Kumru olan ikiz çocukları da yeniden insana çevirir. Ağanın tarlaları, bostanları, evi barkı, çiftliği ormanı, varı yoğu onların, hepsinin ortak olur.

Masal, barındırdığı düşsel ve düşünsel unsurlarla bezeli kurgusuyla çocuğun ilgi ve merakını çeken bir içeriğe sahiptir. Çocukların bilişsel ve duyuşsal becerilerine hitap eden kurgusu ve içeriğinde barındırdığı öğelerle çocuğun kişilik gelişimine katkı sağlar.

Masal, doksan dokuz yaşından sonra hiç yaşlanmayan bir dervişin uçurumun kenarında insanların birbirlerine karşı olan davranışlarını düşünürken kayıp uçurumdan düşmeye başlamasıyla giriş yapar. Dervişin şekil değiştirmesi, su aramak için gittiği kuyudan köyün ağasını kurtarması. Yoksul rençber ve eşekle tanışması ile devam eder. Ağanın rençber ve eşeğe zulmetmesi, insanların eşitsizlikleri gibi konuları irdeler. Masalın sonunda kötü olan ağa cezalandırılıp şişman bir eşeğe çevrilir. İyiler ödüllendirilir; eşek bir insana çevrilip ırgat olur, ağanın tüm malları herkesin olur, kumru olan çocuklar tekrar insana çevrilir.

Yapıtta kişi-toplum çatışması öncelikli olarak irdelenen konudur. Toplumla çatışan, erki tekelinde bulunduran köyün ağasıdır. *“İnsanlar çalışır; bana verirler, ben de paşa gibi yaşarım”* (EE, 1980b: 11), *“Söz aramızda, elimden gelse zırnık vermeyeceğim ama, vermeden de olmuyor; çünkü o zaman çalışamıyorlar; iş çıkmıyor. Onun için insanlara birer veriyorum, ne yaparsın? Onlar çalışıp biner veriyorlar. Ben de onlara birer veriyorum”* (EE, 1980b: 11) der ve insanlardan bin alıp bunun karşısında onlara mecburen, çalışmaya devam edebilmeleri için verdiği biri bile vermemek ister; *“Sen sihirli bir dervişe benziyorsun babalık. Söylesene bana, ne yapsam da, insanlara şu biri de vermesem?”* (EE, 1980b: 11) Yapıtta yazar bu çatışmayı şu cümlelerle dile getirir; *“Bu ne iş böyle? O da insan, öbürü de. Biri üretilip bin veriyor, karşılığında öbüründen güçlülükle ancak bir alabiliyor. Bini alanın çoluğu çocuğu yiyor içiyor; güzel oyuncaklarla oynuyor, cici bici giyiniyor; okuyor, adam oluyor; sonra da insanlardan yine bin alıyor. Bin verip de bir alanın çocuklarıysa açlıktan gözleri dışarı uğramış, karınları şişmiş, yalınayak, üstleri başları yırtık pırtık geziyor, oyuncak yüzü görmüyor; okuyamıyor, yedi sekiz yaşlarında çalışmaya başlıyor; ana babaları gibi*

insanlara bin veriyor ve güçlükle bir alabiliyor insanlardan. Hani ya bunun insana yaraşır yanı?” (EE, 1980b: 13) yine köyün ağasının rençbere zulmünün yanı sıra eşeğe de zulmü vardır. Eşek, işçi sınıfını temsil eder. İş ise; “(...) insanlara yüz bin vermek”tir (EE, 1980b: 14). Bunun karşılığında ağadan bir alır. Köyün ağası, eşeği öldüresiye döver ancak eşek ona boyun eğer, baş kaldırmaz; “‘*Sen ne biçim eşeksin be çelebi,*’ demiş. ‘*Herif seni öldüresiye dövdü de ne diye bir çifte olsun atmadın?*’ Eşek de dervişin kulağına fısıldamış: ‘*Çifte atacak güç mü kalmış bende babalık,*’ demiş” (EE, 1980b: 18-19). Yapıtın sonunda kendilerini dövmesine artık dayanamayan, toplumu temsil eden yoksul rençber ve eşek ağaya baş kaldırırlar; “‘*Çalışmayacağız,*’ demişler rençberle eşek, bir ağızdan” (EE, 1980b: 32), “*bakmışlar ki olmayacak, eşek bir yandan, rençber bir yandan indirmişler tekmeleri ağanın göbeğine. Ağa fitil olmuş, tüfeğini alıp ikisini de öldürmek için dışarıya fırlamış.*” (EE, 1980b: 32-33).

2.3.2. Kişiler

Yapıtın merkez kişisi, yazarın diğer masal kitaplarının aksine bu yapıtında çocuk değil yetişkin bir bireydir; derviş dededir. Derviş dede, yapıt boyunca kurguya yön veren aktif bir eyleyendir. Masalı başlatıp bitirir. Diğer kişiler darda kaldığında onların yardımına koşar. Yazar, yapıtta derviş dedeyi şu cümlelerle tanıtır; “*Bir varmış bir yokmuş sivri sakallı bir derviş varmış. Ne yer ne içer, salt derin derin düşünürmüş. Doksan dokuz yaşına bastıktan sonra, artık hiç yaşlanmamış*” (EE, 1980b: 5). Yazar görüşünü bu kişi aracılığıyla okura aktarır; “*Bu ne iş böyle? O da insan, öbürü de. Biri üretip bin veriyor, karşılığında öbüründen güçlükle ancak bir alabiliyor. Bini alanın çoluğu çocuğu yiyor içiyor, güzel oyuncaklarla oynuyor, cici bici giyiniyor, okuyor, adam oluyor, sonra da insanlardan yine bin alıyor. Bin verip de bir alanın çocuklarıysa açlıktan gözleri dışarı uğramış, karınları şişmiş, yalınayak, üstleri başlan yırtık pırtık geziyor, oyuncak yüz ü görmüyor, okuyamıyor, yedi sekiz yaşlarında çalışmaya başlıyor, ana babaları gibi insanlara bin veriyor ve güçlükle bir alabiliyor insanlardan. Hani ya bunun insana yaraşır yanı?”* (EE, 1980b: 13), “‘*Şu ağanın tarlaları, bostanları, bağı bahçesi, evi barkı, çiftliği ormanı, varı yoğu tüm sizin olacak,*’ demiş. ‘*Ama hepinizin. Benim senin olmayacak. Ağadan dönme eşeğe de iyi bakacaksınız, dövmeyeceksiniz. O da sizin kadar çalışacak, sizin kadar dinlenecek ve doyusıya yiyecek. Eşekten dönme ırgatı da geçmişinden ötürü hiçbir zaman alçaklamayacaksınız. Kavgasız gürültüsüz yaşayıp gideceksiniz.*’” (EE, 1980b: 36).

2.3.3. Dil ve Anlatım

Yazar bu yapıtında da dili incelikle işleyip devingen bir üslupla masalını kurgulamıştır: “Örneğin birkaç gün önce bir köyden geçerken sekiz, dokuz yaşlarında bir çocuk görmüş sokakta. Bu çocuk, elinde bir parça ekmek, ısıra ısıra karnım doyururken, kendisinden daha büyücek başka bir çocuk ekmeği elinden kapmasıyla ta sokağın öbür ucuna atmaz mı! Bereket versin bir köpek dolaşıyormuş da orada, hemen koşup ekmeği havada kapmış ve dişleri arasında soluya soluya geri getirmiş çocuğa. Ama çocuk yiyememiş ki ekmeği. Ya köpek kuduzsa...” (EE, 1980b: 5) dilsel ögesi örneğinde olduğu gibi devingen bir üslupla okurun dikkatini kendinde toplayıp masalına sürükleyici bir anlatım kazandırmıştır.

2.3.4. İleti

Yapıtta insanın merhametli olması gerektiği şu örnek olayla açıkça ortaya konulmaktadır: “Hele bir kez kente ilk gittiği gün, onüç yaşlarında bir hamal, sırtındaki koca küfe dopdolu, bir Bey’in eşyalarını rıhtımda duran vapura getirirken, kan ter içinde kalıp öyle yorulmuş ki, gemiye otuz adım kala yıkılmaz mı yere! Sen misin yıkılan, Bey bu ya, kızmış, tekmelemiş çocuğu kalksın diye[.] Çocuk kalkamayınca, Bey, eşyalarını rıhtıma boşaltmış, çocuğun küfesini de tuttuğu gibi denize atmış. Çocukcağız olduğu yerde kalakalmış. Bey de, çocuğa beş para bile ödemedi eşyalarını kendisi taşıyıp, atlamış vapura, sıvışmış gitmiş” (EE, 1980b: 6).

2.3.5. Değer

Masalda öne çıkan değerler eşitlik, adalet, özgürlük ve yardımseverliktir. Masalda eşitlik ve yardımseverlik değerlerine derviş dedenin şu sözleri örnek gösterilebilir: “‘Şu ağanın tarlaları, bostanları, bağı bahçesi, evi barkı, çifliği ormanı, varı yoğu tüm sizin olacak,’ demiş. ‘Ama hepinizin. Benim senin olmayacak. Ağadan dönme eşeğe de iyi bakacaksınız, dövmeyeceksiniz. O da sizin gibi kadar çalışacak, sizin kadar dinlenecek ve doyasıya yiyecek. Eşekten dönme ırgatı geçmişinden ötürü hiçbir zaman alçaklamayacaksınız. Kavgasız gürültüsüz yaşayıp gideceksiniz.’” (EE, 1980b: 36).

2.4. BOYALI KIRLANGIÇ

2.4.1. Boyalı Kırlangıç

Boyalı Kırlangıç, yazarın yoksulluk ve gelir dağılımındaki eşitsizlikleri ele aldığı masal kitaplarından bir diğeridir. Bu masalda çocuklar yoksuldur, öyle ki yıllarca şeker yememişlerdir. Yapıtta hayvan ve doğa sevgisi yine ana izleklerden birini oluşturur. Çocukla doğa ve hayvanlar arasında yakınlık kurulur. Ayrıca doğayı korumak, ona sahip çıkmak, dengesini bozmamak öğütlenir. Bu yapıttaki masallar yazarın ideolojisini içerisinde barındırır. Savaşların nedeninin ülke sınırları olduğu ve bu sınırları kaldırarak savaşların durdurulabileceği öne sürülür. İnsanların birlikte, paylaşarak ve kardeşçe yaşamaları hedeflenir. Bunların yanı sıra ölüm temasına da yer verilir. Ölümsüz olmanın kötülerle savaşmaktan geçtiği öne sürülür. İnsanlar birlik olmaya ve kötülükle birlikte savaşıp onu durdurmaya özendirilir.

2.4.1.1. Konu

Bir gün çocuklar avluda oynarken allı, yeşilli, sarılı, morlu türlü renkleri olan bir kırlangıcın uçup gittiğini görürler. Çocuklar daha önce böyle bir kırlangıç görmemiştir. Ardından koşarlar. Kırlangıç yuvasına girer. Kırlangıcın yavruları da kendisi gibi rengârenktir. Çocuklar bu kırlangıcın büyülmüş kırlangıç olduğunu anlarlar. Sonra büyülmüş kırlangıca seslenirler ve o, büyülmüş kırlangıç olduğunu doğrular. Sonra çocuklar büyülmüş kırlangıca seslenmeye devam ederler, ona daha önce hiç şekerlerinin olmadığını söyleyip ondan şeker isterler. Büyülmüş kırlangıç kanatlarını çırpıp ve gökten şekerler yağar. Çocuklar bu şekerleri kapışıp aralarında kardeşçe paylaşırlar. Sonra çocuklardan bir diğeri yıllardır çikolata yemediklerini söyleyerek boyalı kırlangıçtan çikolata ister. Boyalı kırlangıç yeniden kanatlarını çırpıp ve gökten çikolata yağmaya başlar. Çocuklar bunları da toplayıp aralarında kardeşçe paylaşırlar. Sonra başka bir çocuk, zengin çocuklarının türlü oyuncakları olduğunu ama kendilerinin tek bir oyuncağının bile olmadığını söyler. Bunun üzerine boyalı kırlangıç yeniden kanadını çırpıp ve gökten çeşitli oyuncaklar yağar. Bunları da çocuklar aralarında paylaşırlar. Çocuklar baktıklarında boyalı kırlangıcın ağladığını görürler ve ona neden ağladığını sorarlar. Boyalı kırlangıç, çocukların rüya gördüklerini, büyüünün yalnızca rüyada etkili olduğunu, birazdan uyandıklarında şeker ve çikolatalarının olmayacağını söyler.

Yazar bu masalını düşsel unsurlar üzerinden kurgulamıştır. Masalın merkez kişisi bir düş unsuru olan boyalı kırlangıçtır. Yapıt, kişi-toplum çatışması çerçevesinde

şekillenir. Yapıtta çatışmanın kişi unsurunu varlıklı zenginler, toplum unsurunu da çocuklar oluşturur.

Kişi-toplum çatışmasının toplum boyutunu oluşturan çocuklar yapıtta zengin insanların sahip olduğu “şeker”, “çikolata” ve “oyuncak”lara sahip değildir. Bunları ancak düşlerinde büyülü kırlangıçtan isterler: “‘*Boyalı kırlangıç, boyalı kırlangıç!*’ diye yalvarmışlar. ‘Biz yıllardır şeker yüzü görmedik. Madem ki sen büyülü bir kırlangıçsın, n’olursun şeker at bize’” (BK, 1980a: 6), “‘*Boyalı kırlangıç! Büyülü kırlangıç!*’ diye bağırılmış. ‘Biz yıllardır çikolata yemedik! Ah ne olur çikolata at bize!’” (BK, 1980a: 8), “‘*Boyalı kırlangıç, büyülü kırlangıç,*’ diye yalvarmış. ‘Zengin çocuklarının türlü oyuncakları var. Biz yoksullarınsa tek bir oyuncağımız yok. O büyülü kanadına kurban olalım, bize oyuncak atıver n’olursun’” (BK, 1980a: 8).

2.4.1.2. Kişiler

Yazarın bu yapıtının merkez kişisi diğer yapıtlarının çoğunda olduğu gibi çocuk değildir. *Boyalı Kırlangıç*’ta merkez kişi, “*Allı yeşilli, morlu sarılı, mavili akli bir kırlangıç*” (BK, 1980a: 5) olan büyülü boyalı kırlangıçtır. Masalın kurgusu onun etrafında şekillenir. Eyleyen boyalı kırlangıçtır; “*Kırlangıç, ‘evet’ anlamında göz kırpinca, çocuklar, hepsi birden ellerini kaldırmışlar havaya*” (BK, 1980a: 5), “*Ve kırlangıç, kanatlarını çırpmasıyla, karamelalar, türlü türlü şekerler yağmaya başlamış*” (s.6), “*Kırlangıç, yine çırpmış kanatlarını, başlamış çikolatalar yağmaya*” (BK, 1980a: 8), “*Boyalı kırlangıç, yine kanadını çırpmasıyla, oyuncaklar başlamış yağmaya: kızlar için bebekler, oğlanlar için palyaçolar, neler neler...*” (BK, 1980a: 8).

2.4.1.3. Dil ve Anlatım

Yapıt, yazarın çocuğun merak duygusunu devindiren ve ilgisini çeken çocuğa göre üslubuyla kaleme alınmıştır. Yazar, bu yapıtında çocuğa yaklaşmış, kurguyu çocuğun gözünden oluşturmuştur. Yazarın bu tutumu çocuğu masala daha çok ısındırır ve kitaplarla arasındaki bağı kuvvetlendirmesine yardımcı olur.

“*Allı kırlangıç, morlu kırlangıç! Yeşilli, sarılı, mavili, akli kırlangıç! Söyle bize n’olursun, sen büyülü kırlangıç mısın?*” (BK, 1980a: 5) örneğinde görüldüğü gibi yapıtta çocuğun merak duygusuna hitap edip onda ilgi uyandıran bir dil kullanılmıştır.

2.4.1.4. İleti

Yapıtta açık ve kapalı iletilere yer verilmiştir. Masalın sonunda; *“Ağlamasın çocuklar, ah ağlamasın. Şekerleri de olsun, çikolataları da, oyuncakları da... Ama düşte değil, gerçek yaşamda”* (BK, 1980a: 9) cümlelerinde yazar ele aldığı yoksul çocuklar teması özelinde genel bir iletiye ulaşır. Çocuklar ve insanlar eşittir. Eşit haklara sahiptirler. Kimsenin kimseden üstünlüğü ve avantajı olmamalıdır. Yazar bu masalında kapalı ileti olarak eşitlik düşüncesini yapıtın merkezine almış ve bundan hareketle bir kurgu oluşturmuştur.

2.4.1.5. Değer

Masalda öne çıkan değerler eşitlik ve yardımlaşmadır. Masalın son cümlesi olan; *“Ağlamasın çocuklar, ah ağlamasın. Şekerleri de olsun, çikolataları da, oyuncakları da... Ama düşte değil, gerçek yaşamda.”* (BK, 1980a: 9) cümlesi eşitlik değerine ve çocukların şekerlerini kardeşçe paylaşmaları; *“Çocuklar bunları da toplayıp kardeşçe paylaşmışlar aralarında.”* (BK, 1980a: 8) yardımlaşma değerine örnek oluşturmaktadır.

2.4.2. Konuşan Sığircık

2.4.2.1. Konu

Bir gün annesi çarşıya giderken kızı Zeyno'ya gelinceye kadar uyumasını söyler. Zeyno yatağına yatıp uyur. Düşünde odasının penceresinden içeriye bir sığircık girip Zeyno'ya seslenir ve onunla konuşmak ister. Zeyno sığircığın teklifini kabul eder. Zeyno ve sığircık konuşup iyi anlaşırlar. Sığircık, iki de yavrusunun olduğunu, izin verirse onları da getirmek istediğini söyler. Zeyno kabul eder. Sığircık geldiği camdan uçup yavrularını almaya gider. Zeyno düşünde sığircığı bekler ama sığircık gelmez. Sığircığın başına kötü bir şey geldiğinden endişelenip ağlamaya başlar ve uykusundan ağlayarak uyanır. Annesi çarşıdan gelip Zeyno'yu ağlar hâlde bulunca kızına sığircıkların konuşamayacağını söyler ve ondan banyoya gidip elini yüzünü yıkamasını ister. Banyoya giden Zeyno, düşündeki sığircığı banyoda bulur üstelik kuş mukavva bir kutuya koyduğu yavrularını da yanında getirmiştir. Zeyno, annesini çağırır ve kadın gördüklerine şaşırır. Sığircık ve yavruları Zeyno'yla birlikte mutlu bir şekilde yıllarca yaşar.

2.4.2.2. Kişiler

Masalın merkez kişisi Zeyno'dur. Düş gücü geniş, iyi kalpli ve sevgi dolu bir kız çocuğudur. Sığırcıkla dostluk kurar. Masalın diğer kişileri sığırcık kuşu ve Zeyno'nun annesidir. Sığırcık kuşu konuşabilen, Zeyno'nun düşüne girip onunla arkadaşlık kuran sevimli bir kuştur. Zeyno'nun annesi, masalda gerçekçiliği temsil eden, kızının düş dünyasına hayretle yaklaşan kişidir.

2.4.2.3. Dil ve Anlatım

Masalın dili sade ve akıcıdır. Masalda, çocukların kolayca anlayabilecekleri kısa cümleler tercih edilmiştir. Masal, çocukların düş gücünü harekete geçirecek bir şekilde kurgulanmıştır.

2.4.2.4. İleti

Masalın iletisi sevgi ve dostluğun beklenmedik zamanlarda gelebileceğidir. Masalın kurgusu okurun düş gücünü geliştirecek şekilde zenginlik içermektedir.

2.4.2.5. Değer

Masalın öne çıkan değerleri sevgi ve yardımlaşmadır. Zeyno ve sığırcığın birbirlerine gösterdikleri sevgi ve bağlılık, sevgi değerine, Zeyno'nun sığırcığa yardım edip yavrularını evine alması yardımlaşma değerine örnek oluşturur.

2.4.3. Doğayı Ağlatmayın

2.4.3.1. Konu

Dünyada insanlar gelişip uygarlaşınca kadar doğada her şey uyum ve denge içerisindeydi ancak insanlar fabrikalar, işletmeler kurup plastik maddeler yapmaya, kara ve denizden petrol çıkarmaya başladıktan sonra fabrikaların kirli atıklarını denizlere, nehirlere dökmeye de başlarlar. İnsanlar giderek zenginleşir, ormanları kesip kereste satıp kasalarına milyonlar doldurur ve doğada uyum, denge bozulmaya başlar. Fabrika bacalarından çıkan duman havayı kirletir. İnsanlar zehir solumaya başlar. Kuşlar ölünce zararlı böcekleri yiyen olmadığından onlar çoğalır ve zararları giderek artar. Denizlere atılan kimya maddeleri ve petrol atıklarından denizlerde balıklar yaşayamaz olur. Yoksul insanlar balık eti bile yiyemez duruma gelir. Tüm bu olanları gören Doğa Ana çok kızar. İnsanlara neden uyumunu, dengesini bozduklarını sorsa da insanlar onunla ilgilenmeyip daha fazla para kazanmaları gerektiğini söyler. Doğa Ana, gelişip, uygarlaşıp para kazanırken doğayı da düşünüp kirletmemeleri, para ayırıp temizleme sistemleri

yapmaları gerektiğini söylese de insanlar Doğa Ana'ya gülüp geçerler. Aylar, yıllar geçtikten sonra insanlardan bazıları dünyanın uzak bir köşesindeki iki adaya atom bombası atar. İnsanlar ağulu küle dönüp can verir. Zehirli bulutlar dünyanın her yerine yayılıp zehirli yağmurlarını yeryüzüne bırakır. Uzak ülkelerin çocukları bu olanların üzerine Doğa Ana'yı ağlarken bulurlar. Çocuklar, Doğa Ana'ya, büyüdüklerinde kötü adamların hakkından gelip uyumunu, dengesini koruyacaklarına söz verirler. Tam o sırada gökyüzünde Nazım Hikmet görünür, Doğa Ana ve çocuklar için şiir okur. Doğa Ana, çocuklardan Nazım Hikmet gibi devlerin yetişip kötülerin onun uyumunu, dengesini bozmasını engelleyeceklerine güvenir ve güven içerisinde tekrar mutlu olur. Doğa Ana'nın çocuklara umuduyla dünya bir gül bahçesine döner.

2.4.3.2. Kişiler

Masalın merkez kişisi Doğa Ana'dır. İnsanların doğayı kirletmelerinden, uyumunu, dengesini bozmalarından dolayı çok sinirli ve üzgündür. Masalın diğer kişileri; çocuklar ve insanlardır. Çocuklar, Doğa Ana'ya onu koruma sözü verirler ve geleceğe karşı umut dolulardır. Doğa Ana'nın geleceğe karşı umut kaynaklarıdır. İnsanlarsa; doğaya zarar veren, bencil ve kısa süreli çıkarlarını düşünen kimseler olarak betimlenmişlerdir.

2.4.3.3. Dil ve Anlatım

Masalın dili, anlaşılır ve sadedir. Masalda yer yer konuşmalara yer verilmesi akıcılığını artırmıştır: “*Ey insanlar insanlar!*” demiş. *‘Çıldırдың mı siz! Nereye varır bu yaptıklarınızın sonu, hiç düşünmüyor musunuz! Ne hakla bozmaya kalkıyorsunuz uyumunu, dengemi?’*” (BK, 1980a: 18). Ayrıca masalda şiir örneklerine de yer verilmiştir:

“Balık tuttuk yiyen ölür

Etimize değen ölür

Bu gemi bir kara bulut

Lumbarından giren ölür.” (BK, 1980a: 24).

2.4.3.4. İleti

Masalın iletisi doğayı korumanın insanların en önemli sorumluluklarından biri olduğudur. Doğaya zara vermek yalnızca doğayı değil, insanların geleceğini de tehlikeye atar.

2.4.3.5. Değer

Masalda öne çıkan değer sorumluluktur: “‘Ey insanlar insanlar!’ demiş. ‘Çıldırдың mı siz! Nereye varır bu yaptıklarınızın sonu, hiç düşünmüyor musunuz! Ne hakla bozmaya kalkıyorsunuz uyumumu, dengemi?’” (BK, 1980a: 18) ve “‘Sen merak etme Doğa Ana,’ demiş çocuklar. ‘Biz büyürsek o kötü insanların hakkından geliriz. Senin kılına bile dokundurmayız onları.’” (BK, 1980a: 23) cümlelerinde bu değer örneklenmiştir.

2.4.4. Papatyanın Yakınması

2.4.4.1. Konu

Zamanın birinde kırın ortasında yaşayan tek bir çınar ağacı vardır. Bu kırın adı papatya kırıdır. Bu kırdaki tek tük var olan gelincik dışındaki kır çiçeklerinin hepsi papatyadır. Bu papatyalardan biri çınar ağacına bakıp ağlar. Ufak bir papatya olmaksızın kırın ortasındaki çınar ağacı gibi bir ağaç olmak ister. Ona göre çınar ağacı yüzlerce yıl yaşar, dalları gökyüzüne ulaşır, dallarına kuşlar konar, kuşların türküleriyle uyuyup uyanır, gölgesinde yorgun yolcular dinlenir, gövdesinin çevresinde çocuklar el ele halka olup şarkılar söyleyip döner. Çınar ağacı bir gün dayanamayıp papatyaya seslenip karşı çıkar. Papatyanın söyledikleri ona göre de doğrudur ancak yaşadığı yüzlerce yılın sonunun geleceğini, yapraklarının dökülüp kupkuru kalacağını, o zaman ölü bir ağaç olacağını, çocukların çevresinde dönmeyeceklerini, büyüklerin de gölgesinde dinlenmeyeceklerini, bir gün iyice çürüyüp yıkılacağını ve insanların onu götürüp yakacaklarını anlatır ancak papatya öyle değildir. Yüzlerce yıl da geçse her ilkbaharda çiçek açar. Kır çiçeklerinin diğer çiçeklerden bir üstünlüğü daha vardır. Fakir çocuklar diğer pahalı çiçeklerden değil papatyalardan, kır çiçeklerinden annelerine götürebilir ve onun sayesinde insanlar sevindirilir. Bunları dinleyen papatya artık ağlamaz ve güneşe bakıp gülümser.

2.4.4.2. Kişiler

Masalın merkez kişileri papatya ve çınar ağacıdır. Papatya, kendi varlığını küçümseyen, çınar ağacı gibi olmak isteyen bir kişidir. Çınar ağacının nasihatıyla kendi varlığının değerinin farkına varıp huzuru bulur. Çınar ağacı, bilge kişidir. Papatyaya kendi değerini bilmeyi ve kendiyle barışık olmayı öğretir.

2.4.4.3. Dil ve Anlatım

Masalın dili sade, anlatımı akıcıdır: “*‘‘Ve senin sayende, senin gibi başka kır çiçeklerinin sayesinde insanları sevindirirler. Anlıyor musun papatya? Sevindirirler insanları. Ah papatya, papatyacık, çocuk olma, sen çiçeklerin en mutlularındansın. Yakınma boşuna, hiç yakınma.’’’* (BK, 1980a: 34).

2.4.4.4. İleti

Masalın iletisi insanın kendi değerini bilerek mutluluğu içinde araması gerektiğidir. Her varlığın kendine özgü bir güzelliği ve işlevi vardır. Başkalarına özenmek yerine kendi potansiyeline odaklanmak doğru olandır.

2.4.4.5. Değer

Masalda öne çıkan değer sevgi ve dostluktur. Masalda papatyanın kendi değerini bilip kendini sevmesi sevgi değerine örnek oluştururken çınar ağacıyla kurdukları dostluk, dostluk değerine örnek oluşturmaktadır.

2.4.5. Bulutlar

2.4.5.1. Konu

Güzel günlerden bir günde güneş batmak üzereyken ufukta beyaz bir bulut belirir. Kara bir bulut, kurt şeklini alarak ak bir buluta yaklaşır ak bulut da kuzu şekline girer. Kurt bulut, çok acıktığını söyleyip zıplayıp ak buluta saldırır. O sırada kuzu bulut da zıplar ve kurt bulut onu ıskalar. Bu üç defa böyle devam eder ve hepsinde kuzu bulut, kurt buluttan kaçmayı başarır. Kurt bulut bir gök taşı yakalayıp kuzu bulutun yüzüne atar. Çok canı yanan kuzu bulut ağlayarak gök yüzünden yok olur. O sırada horoz biçiminde başka bir ak bulut belirir. Kara bulut grileşip tilki biçimini alır ve kuyruğunu sallayarak horoz buluta yaklaşır. Horoz bulut, tilki bulutun onu yemesinden endişelenir ama tilki bulut oynamak için geldiğini söyleyip onu ikna eder. Horoz bulut, tilki buluta kuyruğunu dimdik yapmasını, tilki bulutun kuyruğunun ucuna konup ötüp türküler söyleyeceğini der. Tilki bulut bunu kabul eder ve oynamaya başlarlar. Horoz bulut biraz öttükten sonra öyle tatlı bir ninni söylemeye başlar ki tilki bulutun uykusu gelir ve kuyruğu yavaşça düşüp uyuyakalır. Horoz bulut bunu fırsat bilip tilki bulutun bir gözünü kapar ve uçup gider. Tilki bulutun gözü çok acır ve horoz buluta bir gün eline geçeceğini söyleyip ağlayarak gökte yok olur. Yeşilimsi yuvarlak bir bulut gökte belirir. Uzayarak top şeklinden timsah şeklini alır ve ağzını açarak yutacak şeyler aramaya

başlar. Uzaklarda ak bir bulut kümesi görür, bu kümedeki her bulut güvercin şeklindedir. Timsah bulut, yavaşça güvercin şeklindeki bulutlara sokulup birer birer hepsini yutar ve karnı şişip kocaman olur. O sırada yeni doğan yıldızlardan biri kayıp timsah şeklindeki bulutun karnına çarpar ve timsah bulutun karnı patlar. Tüm güvercin bulutlar patlayan karından uçarak kaçır. Timsah şeklindeki bulut ağlayarak gökyüzünde yok olur.

2.4.5.2. Kişiler

Masaldaki kişiler ak bulutlar ve kara bulutlardır. Ak bulutlar; sevimli ve barışçıldır. Oyun oynarken kara bulutlardan zarar görürler: *“Ak bulutun canı öyle yanmış ki, başlamış ağlamaya. ‘Seninle e oyun oynanmıyor ki,’ diye ağlaya ağlaya, tüm ağlayan bulutlar gibi yok olmuş gökyüzünden.”* (BK, 1980a: 36). Kara bulutlar hırçın ve saldırgandır. Diğer bulutlara zarar vermeye çalışır.

2.4.5.3. Dil ve Anlatım

Masalın dili sade ve anlaşılırdır. Akıcı bir anlatıma sahiptir. Masaldaki konuşmalarda bulunan mizahi unsurlar ve kişilerin tanıtımında yapılan betimlemeler masalın akıcılığını artırmıştır: *“En güzel günlerden birgünmüş, güneş battı batıyormuş. Ufukta apak bir bulut belirmiş. Fırçayı sanki güneşe batırmışlar da bulutun kenarlarını ılık renginde boyamışlar gibi...”* (BK, 1980a: 35).

2.4.5.4. İleti

Masalın iletisi barış ve uyumun çatışmadan değerli ve doğru olduğudur. Zararlı davranışlar sonunda herkesi olumsuz şekilde etkiler.

2.4.5.5. Değer

Masalda öne çıkan değerler dostluk ve sevgidir: *“Ah bulutlar, ak bulutlar, kara bulutlar, boz bulutlar, gümüşü bulutlar, pembe bulutlar, canım bulutlar, ne diye birbirinizle uslu uslu oynamaz da, ağlaya ağlaya hep yok olursunuz gökyüzünde.”* (BK, 1980a: 39).

2.4.6. Şu Balıklar Birbirini Yemese

2.4.6.1. Konu

Bir çocuk iskelenin kenarına oturup ayaklarını sarkıtarak denizin dibini seyretmeye başlar. Bir yengeç iskelenin ayağına tırmanıp suya atlar. O sırada yüzlerce

yavru balıktan oluşan bir küme, yengecin düşmesinden korkup hepsi birden sola kayıp kaçar. Çocuk, balıkların bu kadar kısa sürede nasıl anlaşıp aynı yöne kaçtıklarını anlayamaz. O, bunu düşünürken küçük balıklardan biri, onların hepsinin kardeş olduklarını ve birbirleriyle her zaman bu şekilde anlaştıklarını söyler. O sırada yavru balık sürüsü kendi aralarında dağılıp birleşerek oyun oynamaya başlar. Çocuk, denizin dibinden gelen beşli bir kefal topluluğunu görüp yavru balıkları uyarır. Yavru balıklarsa çocuğa endişelenmemesini çünkü kefallerin onların hep birlikte kendilerinden kaçacaklarını iyi bildiklerini söyler. Kefallerin onların büyüüp tek gezmelerini beklediklerini ve onları yalnızca tek başlarına gezerken yakalayabildiklerini söyler. Yavru balıklar gözden uzaklaşınca, üç çurçur yosunların arasından çıkıp suyun üzerine doğru yükselirken beyaz bir martı gök yüzünde belirir, sonra da ok gibi denize inerken çurçurlar gülererek dağılır. Çocuk, onlara niçin güldüklerini sorunca, martının kendilerini istavrit sandıklarını, martılardan değil yalnızca iri balıklardan korktuklarını söylerler. Çocuk ve çurçurlar konuşurken kocaman bir boz balık görünür. Çurçur acı acı yakınır. Boz balık mercanbalığı yutmuştur. Çocuk buna üzülür. Çocuğun gözleri dolar ve bir damla göz yaşının suya düşmesiyle deniz köpürmeye başlar. Tüm balıklar kaçar. Balıklar, çocuğun ağlamamasını ve denizin çalkalanmamasını ister. Çocuk da balıkların birbirini yememesini ister.

2.4.6.2. Kişiler

Masalın merkez kişisi çocuktur. Balıkların birbirlerini yediği için üzgündür. O, balıkların birbirini yememesini ister: “Çocuk da hiçkırda hiçkırda, ‘Ne olur, şu balıklar birbirini yemese,’ diye yanıt vermiş.” (BK, 1980a: 44). Masalın diğer kişileri, küçük balıklar ve kefallerdir. Küçük balıklar kardeşirler ve büyük bir dayanışma içerisinde hayatta kalıp yaşarlar. Kefaller daha büyük balıklardır. Kendini beğenmişlerdir ve küçük balıkları avlama peşindelerdir.

2.4.6.3. Dil ve Anlatım

Masal, merkez kişisi çocuğun gözünden, gözlemci bakış açısıyla kaleme alınmıştır. Sade ve anlaşılır bir üsluba sahip olan masalda yer yer düşünce akışına ve konuşmalara yer verilmiştir. Masalda denizin altındaki yaşamın hareketliliği canlı bir üslupla betimlenmiştir.

2.4.6.5. İleti

Masalın iletisi bencillik veya şiddet yerine dayanışma ve barışın tercih edilmesi gerektiğidir. Barış, doğanın ve yaşamın sürdürülebilirliği için zorunlu bir gerekliliktir.

2.4.6.6. Değer

Masalda öne çıkan değerler yardımlaşma ve barıştır. Masalda küçük balıkların yardımlaşarak sergiledikleri dayanışma örneği onları avlamak isteyen büyük balıklar arasında hayatta kalmalarını sağlamıştır. Masalda, tüm balıkların barış içerisinde yaşamaları ve birbirlerini yememeleri isteği merkez kişi aracılığıyla okura aktarılmıştır: “Çocuk da hıçkıra hıçkıra, ‘Ne olur, şu balıklar birbirini yemese,’ diye yanıt vermiş.” (BK, 1980a: 44).

2.4.7. Müziği Seven Çocuk

2.4.7.1. Konu

Zamanın birinde dünyada müziği çok seven bir çocuk vardır. Çocuk, okuldan dönüşlerinde içerisinden piyano, keman sesi gelen bir ev bulduğunda evin duvarına yaslanıp müziği dinler, bu nedenle eve geç geldiği de olur. Çocuk bülbüllerin, kuşların sesine bayılır ve bülbüller gibi ötebilmek ister. Ormana gider, saatlerce bülbülleri dinleyip kendinden geçer, dinlemeye doyamaz. Bir gün çocuk, babasından keman almasını ister ancak babası keman alacak paralarının olmadığını, ileride çok para kazanırsa ona keman alacağını söyler. Çocuk babasının sözünü tutacağını bildiği için sevinir. Çocuğun babası, ileride de çok para kazanamayacağını bildiği için keman almaya yetecek kadar para çıkar umuduyla bir piyango bileti alır ve bilete keman alabilecek miktarda para çıkar. Baba buna çok sevinir ve gidip çocuğuna bir keman alıp eve getirir. Çocuk buna çok sevinir. Bir ara kemani çenesinin altına dayayıp yayı tellerine sürter ama kulakları yırtan kötü bir ses çıkmasıyla keman çalmayı beceremediğini söyleyip ağlamaya başlar. Babası çocuğuna, kemancıların yıllarca çalışıp yine de ünlü kemancı olamadıklarını ancak onun müziği çok sevdiği için ünlü bir kemancı olacağından hiç şüphesi olmadığını söyler. Çocuk babasına inanır. Baba çocuğa bir öğretmen tutmak gerektiğini düşünür ancak bunun için yeterli paraları olmadığı için yalnızca ona notalar satın alabilir. Çocuk, piyano dersi alan komşusunun kızına gidip notaların nasıl okunduklarını öğrenir. Çocuk kendi kendine çalışsa da kötü sesler çıkarır ve umudunu kaybeder. Bir gün, ormanda öten bülbüllerden biri çocuğun ağıtını işitip gelir. Çocuk ona derdini anlatır. Bülbül onu ormana davet eder ve ondan

bülbülleri, kanaryaları, ağaçkakanları, saksâğaları, tarla kuşlarını ve kargaları dinlemesini ister. Onların ezgilerinden çok şey öğreneceğini ve dünyanın en ünlü kemancısı olacağını ekler. Çocuk, okuldan sonra her gün ormana gitmeye başlar. Çocuğun orman gezileri yıllarca sürer ve çocuk büyüyüp yayı tellere sürtünce artık o kulakları tırmalayan ses çıkmaz olur ve buna çok sevinir. Bu kemancı yirmi yaşına basınca büyük bir salonda ilk konserini verir. Annesiyle babasının yüzleri güler ve oğullarıyla övünürler. Kemancı, kırk yaşına bastığı zaman ünü tüm dünyaya yayılır. Kemancı, ününü ormandaki bülbüllere, ağaçkakanlara, kanaryalara, tarla kuşlarına, kargalara, saksâğalara, onların tempolarına, onların ezgilerine borçlu olduğunu ve kuşlardan çok şey öğrendiğini söyler.

2.4.7.2. Kişiler

Masalın merkez kişisi, müziği seven çocuktur. Müziği tutkuyla sever. Azimli ve öğrenmeye açıktır. Yıllar süren çabalarının sonunda ünlü bir kemancı olur. Vefalıdır, kendisini müzik alanında yetiştiren ormandaki hayvanları unutmaz ve müziği onlardan öğrendiğini söyler. Masalın diğer kişileri çocuğun babası ve bülbüldür. Çocuğun babası, çocuğunu seven ve fedakâr bir ebeveynidir. Çocuğunun hayallerini gerçekleştirip ona keman alabilmek için piyango bileti alır ve bu bileten çıkan parayla çocuğuna keman alır. Bülbül, bilge bir kişidir. Çocuğu ormandaki hayvanlardan ilham alarak müziği öğrenmeye yönlendirir.

2.4.7.3. Dil ve Anlatım

Masalın dili sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Anlatımda öğretici öğeler yer almaktadır: “*“Sen gel bizim ormana, biz bülbülleri dinle, kanaryaları dinle, ağaçkakanları, saksâğaları, tarla kuşlarını, kargaları bile dinle. Hepimizin ezgilerinde, tempolarında öğreneceğin bir şeyler var.”*” (BK, 1980a: 51).

2.4.7.4. İleti

Masalın iletisi, hayalleri gerçekleştirmek için sabır ve tutkuyla çalışmak gerektiğidir. Çaba ve azim büyük başarıların temelini oluşturur.

2.4.7.5. Değer

Masalda öne çıkan değerler öz denetim, sabır, sevgi ve yardımseverliktir. Müziği çok seven çocuğun ona olan tutkusuyla yıllarca azimle çalışması ve bunun sonucunda kırk yaşına geldiğine ünlü bir kemancı olması, öz denetim ve sabır değerlerine örnek

oluşturur: “*Kemancı, kırk yaşına bastığında, ünü tüm dünyaya yayılmış. Birçok ülke onu konserler vermeye çağırmış.*” (BK, 1980a: 52). Çocuğun hayvanlara olan, çocuğun babasının çocuğuna olan sevgisi, sevgi değerine; bülbülün çocuğa yardım etmesi yardımlaşma değerine örnektir.

2.4.8. Yunus ile Çocuk

2.4.8.1. Konu

Bir çocuk rıhtımda dolaşırken karşısına denizden bir yunus çıkar. Ağzını açıp kapatarak onunla iletişim kurmaya çalışır. Çocuk onu anlamaz. Yunus, denizin dibine dalıp ağzında güzel bir denizyıldızıyla gelip bunu çocuğa uzatır. Çocuk sevinerek yıldızı alır ve yunusun başını okşamaya başlar. Yunus bundan çok hoşlanır, denize tekrar dalıp çocuğa bir mercan getirir. Çocuk, yunusu tekrar okşar. Çocukla yunus arkadaş olur. Ertesi gün karşılaştıklarında yunus, çocuğa bir yengeç getirip sunar. Çocuk, yunusun onu çok şımarttığını, anne babasının onu hiç şımartmadığını söyler. Yunus tekrar denize dalar ve bu kez de bir istiridye getirip çocuğa verir. Arkadaşlıkları böyle devam eder. Bir gün çocuk elinde bir sepetle rıhtıma geldiğinde yine karşılaşırlar. Yunus, çocuğa sırtına binmesini işaret eder, çocuk da biner ve yunus onu bir adaya götürür. Adada muzlar, hurmalar, portakallar ve mandalinalar vardır. Çocuğun anne ve babası yoksul olduğu için bu meyveleri sık görmez. Çocuk, ağaçlara tırmanıp bu meyvelerle sepetini doldurur. Yunusun sırtına biner ve yunus onu başka bir adaya götürür. Bu adada narlar, incirler, fındıklar ve cevizler vardır. Çocuk, bu meyveleri koyacak yeri olmadığı için üzülür ancak yunus, midesinin temiz olduğunu söylemek istercesine sepetteki meyveleri ağzına atmasını işaret eder ve bunu anlayan çocuk da meyveleri yunusun midesine boşaltır. Boşalan sepete buradaki meyvelerden doldurur. Rıhtıma varınca yunus, midesindeki meyveleri boşaltır ve çocuk, sepetteki meyvelerle birlikte bunları da evine taşır.

2.4.8.2. Kişiler

Masalın merkez kişisi çocuktur. Çocuk yoksuldur. Ailesinin maddi durumu kötüdür ve evlerine meyve girmez. Çocuk aynı zamanda sevgi dolu ve hayvanlarla güçlü bağ kurabilen bir kişidir. Masaldaki diğer kişi yunustur. Yunus akıllı, cömert ve sevecendir. Çocuğa armağanlar sunar ve onunla dostluk kurup adadaki ağaçlardan evi için meyve toplamasına yardım eder.

2.4.8.3. Dil ve Anlatım

Masalın dili sade, anlatımı eğlenceli ve sürükleyicidir. Yunusun çocuğa getirdiği mercan, deniz yıldızı gibi armağanları şu sözlerle detaylı bir şekilde başarıyla betimlenmiştir: “*Sonra yunus bir daha dalmış denize. Bu kez de mercan getirip vermiş çocuğa. Keyfinden ne yapacağını şaşırmış oğlan.*” (BK, 1980a: 55).

2.4.8.4. İleti

Masalın iletisi cömertlik, sevgi ve yardımlaşmanın karşılıklı ilişkilerde en önemli erdemlerden olduğudur. Doğadaki canlılarla dostluk kurmak, insan ruhunu zenginleştirerek bireylere doğa ve hayvan sevgisi aşılar.

2.4.8.5. Değer

Masalda öne çıkan değerler dostluk, yardımlaşma ve sevgidir. Masalda çocukla yunusun arkadaşlığı dostluk değerine, yunusun çocuğa yardım etmesi; yardımlaşma değerine, çocukla yunusun aralarındaki şu bağ da sevgi değerine örnek oluşturmaktadır: “*Ertesi gün karşılaştıklarında, çocuk, yunusa, ‘Seni çok sevdim. Sen de beni sevdin mi?’ diye sorunca, ‘Evet evet,’ anlamına başını eyieyivermiş yunus.*” (BK, 1980a: 56).

2.4.9. Timsah Kuşu

2.4.9.1. Konu

Dünyada kötülerin çok olduğu bir zamanda orman içerisindeki ırmaklarda gizlenen, başını sudan çıkarıp insan gibi ağlayan, çocuklar ağlama sesini duyup yanına yaklaşınca da onları yutan bir timsah vardır. Çocukların yanı sıra aslan, kaplan, geyik yavrularını da yutar. O ormanda yaşayan bir de timsah kuşu vardır. Timsahlar bu kuşu çok severler ve onu yemezler. Timsahlar ağızlarını kocaman açarlar ve bu kuş gelip timsahların ağızlarına girip dişleri arasında kalan et parçalarını yiyerek onları rahata kavuşturur. Diğer hayvanlar bu kuşları sevmezler. Bu yıllarca sürer. Bir gün aslanlar, filler, kaplanlar, parsler, ayılar, yaban kedileri, maymunlar, yaban domuzları, yılanlar, kurtlar, atmacalar, akbabalar, kartallar, baykuşlar, bülbüller, ağaçkakanlar, guguklar, akrepler, kırkayaklar, yaban örümcekleri, sivrisinekler, yaban arıları, arılar ve türlü başka hayvanlar bu soruna çözüm bulmak için toplanırlar. Timsah kuşları timsahların ağızlarını temizledikçe timsahların iştahları kabarmakta ve ormandaki hayvanların yavrularını yemektelerdir. Atmaca, timsah kuşunu yumurtalarıyla birlikte yok etmeyi önerir. Yılan, kartallar ve akbabalar da atmacayı onaylar. Ormanın kralı olan aslan

oylama yapar ve atmacanın önerisi kabul edilir. Atmaca, akbaba ve kartallar, timsah kuşlarını ve yumurtalarını yok etmekle görevlendirilir. Kırk gün kırk gece sonunda timsah kuşları tamamen yok olur. Timsahın ağzı temizlenmeyince pis pis kokmaya ve midesi bulanmaya başlar. İştahı kesilir. Gözü hayvanların yavrularını görmez olur. Kendini ot, kök ve yaprak yemeye verir. Bol bol ırmak suyu içer. Şiştikçe şişer. Bir gün gökten hızla düşen bir gök taşının karnına çarpmasıyla karnı yarılıp ölür. Diğer timsahlar da aynı şekilde ölürlür.

2.4.9.2. Kişiler

Masalın kişileri; timsah kuşu, timsah ve orman hayvanlarıdır (aslan, tilki, atmaca, kaplan, gergedan, ağaçkakan, arı vd.). Timsahların dişlerini temizleyerek onların yeniden acıkmalarında ve ormandaki hayvanların yavrularıyla beslenmelerinde payı olan kuştur. Bu nedenle ormandaki hayvanların hedefi olur ve türü yok edilir. Ormandaki tehlikeli bir yırtıcıdır. Ormandaki hayvanların yavrularıyla beslenir. Timsah kuşlarının dişlerinin aralarını temizlemeleriyle rahat bir yaşam sürer. Timsah kuşları yok edilince zayıf düşer. Ormandaki hayvanlar; timsah kuşuna tepki gösterip ona ve türüne son veren gruptur.

2.4.9.3. Dil ve Anlatım

Masalın dili sade ve anlaşılırdır. Masalda alegorik bir dil tercih edilmiştir. Ormandaki hayvanların bir araya gelip çözüm üretmeye çalışması sosyal yapıyı yansıtır. Timsah kuşları ve timsahlar arasındaki ilişki ekosistemi yansıtır.

2.4.9.4. İleti

Masalın iletisi ben merkezci davranmak yerine doğaya ve canlılara saygı gösterip çoğulcu düşünmek gerektiğidir. Ekosistemde her canlının bir görevi ve önemi vardır.

2.4.9.5. Değer

Masalda öne çıkan değerler saygı ve sorumluluktur. Masalda ormandaki hayvanlar timsah kuşunun yaşama hakkına saygı duymayarak onu ve türünü yok etmişlerdir. Doğanın dengesinin sorumluluğunu üstlenmedikleri ve bireysel çıkarlarını düşündükleri için ekosistemin bozulmasına neden olmuşlardır.

2.4.10. Dağların Masalı

2.4.10.1. Konu

Milyonlarca yıl önce dünyanın eski ülkelerinden birinde üç kardeş dağ yaşar. Birinin doruğu dumanlı, diğeri küçük boylu ve sivri doruklu, üçüncüsü ise diğeri ikisinden gözle görülür bir uzaklıkta ve dört tepelidir. Bu dağların bulunduğu topraklarda yüzyıllar boyunca savaşlar yaşanmıştır. İnsanlar birbirlerini öldürmüşler; anneler dul, çocuklar yetim ve genç kızlar yârsız kalmışlardır. Bir gün yine insanlar bu dağların bulunduğu topraklara saldırmıştır. Anne, baba, genç, gebe, çocuk demeden karşılara çıkan herkesi kılıçtan geçirmişler ve her yeri yıkmışlardır. Irmaklardan haftalarca kan akmıştır. İnsanlar kesik başlardan kule yapmışlardır. Sonunda kardeş dağları aşp birbirine yakın olan iki dağı ayırmışlardır. Gece basınca savaş durur ve karanlık gökyüzünde çok parlak bir yıldız belirir. Bu yıldız, insanların hâllerine bakarak onlara savaşın sonunun gelmeyeceğini, savaş devam ederse sağ kalanlarının da yok olacağını, yarından tezi yok, kılıçlarını kınlarına koyup savaşı bırakıp barışmaları gerektiğini söyler. Bu sözler insanların aklına yatar ve şafakta barış sağlanır. İkiz dağların eteğinden geçen ırmağa varıp su boyunca sınır kazıkları çakılır ve aralarına dikenli teller çekilir. Kazıkların çakılması üç kardeş dağın canını yakar. Üç kardeş dağ ve gökyüzü aralarında insanların bunca zamandır yaptıkları kırımları ve zulümleri konuşurlarken gökteki bulutlar yarılp yedi başlı bir ejder ortaya çıkar. Bu ejder, insanların kıyımlarının ve zulümlerinin asla bitmeyeceğini söyler. Ejderin sözlerine sinirlenen gökyüzü, ona şimşeklerini çakar ve karnını delik deşik eder. Ejder, bulutların arasından yuvarlanıp iki kardeş dağı ayıran sınıra düşer. Yedi başı gövdesinden ayrılıp her biri birer ejder olur ve ağızlarından napalm püskürterek sınırın iki yanında yaşayan insanlara, hayvanlara, ekinlere, ağaçlara ve bahçelere saldırmaya başlar. İnsanlar bir araya gelip bütün silahlarını toplayıp ejderlere saldırırlar ve onları yeryüzünden silerler. Sonrasında sınırlarındaki demir kazıklarla dikenli telleri söküp traktör ve buldozer yapıp toprağı işlerler. Toprak Ana bire bin verir ve herkesin yüzü güler. İnsanlar barış içerisinde kardeşçe yaşar.

2.4.10.2. Kişiler

Masalın merkez kişisi üç kardeş dağdır. Bilge ve barış yanlısıdır. İnsanların savaşp birbirlerini kırmalarını istemezler. Masalın diğeri kişileri yıldız ve insanlardır. Yıldız, insanlara nasihat verip savaşmayı bırakmalarını ve dayanışma içerisinde

düşmanları olan ejdere karşı gelmelerini sağlayan varlıktır. İnsanlar, dünyayı paylaşamayan, çit ve dikenli teller çekip savaşan kişilerdir.

2.4.10.3. Dil ve Anlatım

Masalın dili “İnsanların zulmuna gelince, işte buna bir türlü aklım ermiyor. Ne diye kırarlar birbirlerini, ne isterler birbirlerinden? Şu yaşanası dünyada dostça, sevgiyle yaşasalar ya! Ayaklarındaki nasırlara basılınca hepsininki de ağrımaz mı? Babalarını, annelerini, çocuklarını, kardeşlerini yitirince hepsi aynı acıyla yanmaz mı? Mutluluklar karşısında hepsi aynı sevinci duymaz mı? Anlamıyorum, anlamıyorum!” (BK, 1980a: 74) örneğinde görüldüğü üzere sade, anlatımı anlaşılır ve sürükleyicidir.

2.4.10.4. İleti

Masalda dayanışma ve yardımlaşmayla barış içerisinde yaşamının önemi işlenmiştir. Toplumun çıkarı bireyin çıkarından önce gelmektedir.

2.4.10.5. Değer

Masalda öne çıkan değerler yardımlaşma, dostluk ve sevgidir. Masalda insanlar yedi başlı ejdere karşı güçlerini birleştirerek dayanışma içerisinde galip gelirler ve yaşamlarını kurtarırlar.

2.4.11. Ölümsüzlük

2.4.11.1. Konu

Bir gece bir derviş hem neyini üfleyerek hem de türküler söyleyerek bir kapıyı tıklattır. Evden kınalı parmaklı kız çıkar ve evde kimsenin olmadığını söyler. Derviş, kızıdan varsa azıcık nar ve turunç vermesini ister. Kız, dervişi kovar. Derviş kaçır ve elindeki ney düşer. Kız şaşırır ve ney’i yerden kaldırır, üfler ama ney ötmez. Ney dile gelir ve yanıp kül olmak için kızıdan kendisini ocağa atmasını ister. Kız bunu yapmaz ve neyle konuşmaya başlar. Ney, bir canı olmadığı için kıza yakınır ve bir insan olmak istediğini söyler. Kız, ney’i Akpınar’a götürüp atar ve sudan kocaman bir bulut yükselir. Bunu gören kız korkup kaçır. Buluttan, bir delikanlıya dönüşen ney çıkar. Oğlan yaşamayı sever. Otların arasından bir yılan oğlanın yanına gelir. Oğlana ne yaparsa yapsın bir gün öleceğini, kurtların onu yiyerek tüketceklerini ve bir avuç toprak olacağını söyler. Delikanlı, yılanın bu sözüne çok üzülür. Akağaç, oğlana yılanın sözlerine aldırılmamasını, ölümsüzlüğün yalnızca insanlara ve yıldızlara verildiğini, akşam olunca bir de yıldızlara sormasını söyler. Delikanlı içinde bir umut duyar ve

ölümsüzlük varmış diye düşünerek uykuya dalar. Karanlık bastığı sırada uyanır ve ölüme bir çare bulmaları için yıldızlara yalvarır. Yıldızlar bir araya gelip konuşur. En parlak yıldız kayıp oğlanın yanına varır. Bu yıldız değil, tam da delikanlının düşlediği gibi bir kızdır. Kız avucunda üç taş tutar. Ölümle ağlayarak savaşamayacağını söyleyip bu üç taşın kendisine yıldızlardan armağan olduğunu söyleyip onları oğlana verir. Bu üç taş gerçek, iyilik ve güzelliştir. Oğlana bu üç taşı alıp Akpınar'a gitmesini ve taşları bir bir pınara atmasını söyler. Halk pınarın sularından içince iyi, gerçekçi ve güzel olacaktır. Böylece oğlan da ölümsüzlüğe erişecektir. Bunları söyledikten sonra kız, gökyüzüne döner. Delikanlı, kızın dediği gibi taşları Akpınar'a atar. Akpınar, oğlana güler. Akpınar ona yıldızların insanın hâinden anlamayacağını, anlasalar da ellerinden bir şey gelmeyeceğini; insanların ölümsüzlüklerini kendileri hazırladıklarını, onlara kimseden hayır olmadığını söyler. Pınar, oğlana ölümsüz olmak istiyorsa önce kötülerle savaşmasını, yazgısını halkın yazgısına bağlayıp halkın sularına el koyan kötüler kötüsü yılanla savaşmasını söyler. Oğlana üzüntü çöker ve bir zamanlar kamış olduğu için başparmağını dudağına dayayıp diğer parmaklarını oynattıkça birbirinden güzel havalar çalmaya başlar. Oğlan hem yürür hem de çalar. Dizlerinde derman kalmayınca durur, arkasına baktığında binlerce kişinin peşinden geldiğini görür. Aralarından yaşlı bir adam söz alıp kötüler kötüsü yılanla gidip onlar için yalvarmasını, müziği karşısında onun bile boyun eğeceğini ve onların da kendisini ölümsüz kılacaklarını söyler. Oğlan, kötüler kötüsü yılanın yalvarmaktan anlamayacağını, onunla kimsenin tek başına baş edemeyeceğini ve hazır toplanmışken birlik olup onun başını kesmeleri gerektiğini söyler. Tüm halk hep birlikte tırpan, balta, kazma ve küreklerini omuzlarına atar, kuşlar da insanların arasına katılır ve birlikte yılanın yuvasını sararlar. Yılan, kalabalığı görünce toprağın altına, inine saklanıp ıslık çalar ve tüm yılanlar deliklerinden çıkıp gelirler. Doğan kuşları onlara saldırınca tüm yılanlar toprağın altına girerler ve insanlar gidinceye kadar başlarını toprağın altından çıkarmamaya karar verirler. Kuşlar, yılanları yakalayamadıkları için üzürlüler bunun üzerine içlerinden biri oğlanın omuzuna konup kulağına bir şeyler fısıldar. Oğlan da kuştan duyduklarını insanlara anlatır. Herkes bir yılan deliği seçer, oğlan da baş parmağını dudağına dayayıp öbür parmaklarını havada oynatıp güzel bir hava çalar. Sesi duyan yılanlar oğlanı sokup öldürmek için kafalarını deliklerinden çıkarırlar. Tırpan, kazma, kürek ve baltalar başlarına iner ve onları kopar. Oğlan uzaktan bir ses duyar ve Akpınar'ı dinler. Akpınar, oğlana yılanları öldürmekle işinin bitmediğini, yeraltında kötülük yumurtalarının kaynaştığını, içlerinden çıkan yavruların büyüüp birer kötü yılan olacaklarını, halkı toplayıp hepsini şu dağın

tepesine çıkarmasını, tepedeki toprakları kazıp torbalarına doldurmalarını, bu topraklarda bolca kurşun olduğunu, ateşler yakıp üzerlerine kazanlar koyup getirdikleri toprakları kazanlara doldurmalarını, kurşunları eritmelerini ve kızgın kurşunu yılanların yuvalarına kepçe kepçe döküp kötülük yumurtalarını yok etmelerini böylece amacına ulaşmış olacağını söyler. Oğlan sevinip insanları etrafına toplayıp bunları anlatır ve Akpınar'ın dediği gibi yapıp kızgın kurşunu yılan yuvalarının içine akıtır. İnsanlar sevinip kutlama yapar. Oğlanı havaya atarlar, bir, iki derken üçüncü atışlarında oğlan gökyüzündeki güzel kızın yanına varır ve kendisi de bir yıldız olup orada kalır.

2.4.11.2. Kişiler

Masalın merkez kişisi delikanlıdır. Delikanlı, ney'in Akpınar'a atıldıktan sonra insan formuna dönüşmüş hâlidir. Ölümsüzlük arayışındadır ve yaşamın doğası hakkında düşünür. Masalın sonunda amacını bulur ve bu amacı için diğer insanlarla birlik ve beraberlik içerisinde çalışır. Masalın diğer kişileri derviş, kınalı parmaklı kız, yılan, yıldız ve akağaçtır. Kınalı parmaklı kız, yıldız ve akağaç masalın merkez kişisi olan delikanlıya yardım edici; yılan ise onu engelleyicidir.

2.4.11.3. Dil ve Anlatım

Masalın dili sade ve akıcı, anlatımı sürükleyici nitelik taşımaktadır. Örneğin,

“Bir derviş gelmiş hak demiş

Kapıyı vurup tak demiş

Kınalı parmaklı kız çıkmış

- Evde kimse yok, demiş.

- Evde kimse yok, ise

Narın da turuncun da çok ise

Bana azıcık ver demiş

- Dede kalk git işine

Düşme benim peşime

Akşam babam gelirse

Hem seni döver hem beni” (BK, 1980a: 81) tekerlemesiyle uyaklı ve ahenkli bir söyleyiş göze çarpar.

2.4.11.4. İleti

Masalın iletisi gerçek ölümsüzlüğün insanın erdemle, doğrulukla hareket etmesinden geçtiğidir.

2.4.11.5. Değer

Masalda öne çıkan değerler yardımlaşma ve iyiliktir. Masalda insanlar bir araya gelerek su kaynaklarına el koyan yılanlarla savaşıp galip gelirler.

2.4.12. İpin Ucunu Kaçıran Masal

Zamanın birinde, evrende tüm dünyalar doğru yönde dönerken tersine dönen bir dünya vardır. Bu dünyada güneş batıdan doğup doğudan batar, yağmur ve karlar yerden göğe doğru yağar, ağaçlar ve bitkilerin kökleri gökte olup dalları gökten yere doğru sarkar, ırmaklar ters yönde akar, tüm taşıtlar geri geri gider, evler çatıları üzerine oturur ve temelleri havada durur, evlerin eşyaları tepeden sarkar, insanlar ellerine ayakkabı, ayaklarına eldiven giyip elleri üzerinde yürür. Bu örneklerde olduğu gibi tersine dönen dünyada her şey doğru yönde dönen dünyaların tersi olur.

2.5. PENCEREME KONMUŞTU

Pencereme Konmuştu, yazarın çocuk duyarlılığını işlediği bir öyküsünden oluşmaktadır. Öyküde küçük çocuğun yaşlı sıvacıyla kurduğu arkadaşlıkla ilgisiz bir anneye yer verilmiştir. Yapıtta arkadaşlık, memleket özlemi, işçi/emekçiye karşı duyulan sevgi, çocuk sevgisi gibi temaların yanında yer yer kültürel öğelere de yer verilip çocuğa bu değerlerin kazandırılması amaçlanmıştır.

2.5.1. Konu

Bir gün yüksek bir apartmanın en üst katında yaşayan ve canı çok sıkılan bir çocuk uyurken düş görür. Birden pencerenin sesiyle uyanır. Perdeyi açıp baktığında camın önünde yaşlı sıvacıyı görür. Gözlerine inanamaz ve mutfığa gidip durumu annesine anlatır. Annesi çocuğa inanmaz ve onu azarlar. Çocuk odasına geri döndüğünde yaşlı sıvacı hâlen penceresinin önündedir ve eliyle susadığını belli eden bir hareketle çocuktan su ister. Çocuk mutfığa gidip ona su getirir. Suyu içen yaşlı sıvacı rahatlayıp çocuğa teşekkür eder. Yaşlı sıvacıyla çocuk böylelikle tanışıp arkadaş olurlar. Yaşlı sıvacı, çocuğa öyküler anlatır. Bir zaman sonra çocuğun uykusu gelir ve uyuyakalır. Uyandığında yağmur başlamak üzeredir ve sıvacı pencerenin önünde yoktur.

Çocuk giden arkadaşı için çok üzülür. Arkadaşı ona bir güvercin resmi bırakmıştır. Çocuk çok mutludur.

Öykünün konusu sınıf çatışması çerçevesinde şekillenmektedir. Yapıttaki şu cümlelerde bu çatışma görülür: “*‘Bu koskoca şehirde, insanın kapı komşusundan haberi var mı ki annenin, evin dışına ecel beşiğiyle asılmış bir garip sıvacıdan haberi olsun evlat,’ demiş, hüzünlü bir yüzle*” (PK, 2002: 20-21), “*Biz insanken zor dayanıyoruz bu koca kente. Hele o, bereketli toprakları, denize uzanan zeytin bahçelerini, güneşin altında her vakit sığınabileceğin koyu gölgelikleri düşündükçe...*” demiş ve içini çekerek, “*‘toprağımızı bırakıp bu büyük kente geldik de ne oldu sanki?’ diye mırıldanmış*” (PK, 2002: 26), “*‘Sonrası...’ demiş yaşlı adam, acı bir gülümsemeyle, ‘toprağımızı bırakıp, hazineye kavuşma umuduyla geldik bu kente. Her şeye katlanarak, umudumuzu hiç yitirmeyerek direnirken, aslında her şey gitgide daha da kötüledi. İyice yoksul düştük... Hoş... bu zalim kentte, bu yolunu, dilini bir türlü belleyemediğimiz yabancı diyarda kazandığımız üç kuruş para, üç buçuk lokma bile boğazımıza dizilir oldu...’*” (PK, 2002: 30), “*Yoksul adamın dedesi de yoksul olur be evlat,*” (PK, 2002: 38).

2.5.2. Kişiler

Öykünün kişileri çocuk gerçeğine uygun bir şekilde kurgulanmıştır. Merkez kişi bir çocuktur. Merkez kişinin çocuk olması çocuğun öyküyle özdeşleşmesini sağlayıp onu kitaba yaklaştıran önemli bir etken olarak karşımıza çıkar. Öykünün merkez kişisi çocuğun yanında eyleyen, kurgunun etrafında geliştiği kişi olarak yaşlı sıvacı bulunur.

2.5.3. Dil ve Anlatım

Öykü;

“Masal masal maniki

Kulakları on iki

On ikinin yarısı

Helvacının karısı

Bu masalı anlatan

Yalancının birisi...” (PK, 2002: 7) dizeleriyle başlayan, oldukça devingen ve çocuğun ilgisini çekebilecek bir dile sahiptir. “*Bir varmış bir yokmuş... Günler geçip*

giderken, çocuklar bir arpa boyu büyürken; bu ülkenin büyük mü büyük bir kentinde, kalabalık mı kalabalık semtlerinden birinde, yüksek mi yüksek bir apartmanın tepesinde yaşayan ve canı çok mu çok sıkılan küçük bir çocuk varmış” (PK, 2002: 9) örneğinde ikilemelerden pekiştirmeye Türkçenin söz varlığının canlı kullanımı kolaylıkla görülebilmektedir.

2.5.4. İleti

Yapıt, açık ve kapalı iletiler açısından zengin bir içeriğe sahiptir. “‘Yeter!’ diye bağırmış. ‘Saçma sapan hayaller kurmaya başlama yine. Hem şimdi çok işim var, git başımdan!’” (PK, 2002: 16), “‘Ah sen yok musun sen, işin gücün oyun. Bari, doğru dürüst oyunlar oynasan, öteki çocuklar gibi...” (PK, 2002: 18) ve “‘Yine ne saçmalıyorsun?’ diye azarlamış çocuğu annesi “‘Hem, ağzında lokma varken konuşma!’” (PK, 2002: 32) örneklerinde yapıtta ilgisiz ve güvensiz ebeveyn gösterilerek bu tutum açık ileti şeklinde eleştirilmiştir.

Ayrıca öyküdeki “Bu koskoca şehirde, insanın kapı komşusundan haberi var mı ki annenin, evin dışına ecel beşiğiyle asılmış bir garip sıvacıdan haberi olsun evlat,” demiş, *hüzünlü bir yüzle*” (PK, 2002: 20-21) cümlesinde açık bir iletiyle toplumsal eleştiri dile getirilmiştir. “‘Biz insanken zor dayanıyoruz bu koca kente. Hele o, bereketli toprakları, denize uzanan zeytin bahçelerini, güneşin altında her vakit sığınabileceğin koyu gölgelikleri düşündükçe...” demiş ve içini çekerek, ‘toprağımızı bırakıp bu büyük kente geldik de ne oldu sanki?’ diye mırıldanmış” (PK, 2002: 26) cümlelerinde bu eleştiri devam ettirilip açık bir ileti şeklinde verilmiştir. “‘Sonrası...” demiş yaşlı adam, *acı bir gülümsemeyle,*’ toprağımızı bırakıp, hazineye kavuşma umuduyla geldik bu kente. Her şeye katlanarak, umudumuzu hiç yitirmeyerek direnirken, aslında her şey gitgide daha da kötüledi. İyice yoksul düştük... Hoş... bu zalim kentte, bu yolunu, dilini bir türlü belleyemediğimiz yabancı diyarda kazandığımız üç kuruş para, üç buçuk lokma bile boğazımıza dizilir oldu...” (PK, 2002: 30) ve “Yoksul adamın dedesi de yoksul olur be evlat,” (PK, 2002: 38) cümleleriyle toplumsal eleştiri yinelenmiştir.

Kapalı ileti olarak yapıtta kardeşçe yaşamak, dostluk, adalet, özgürlük, memleket özlemi temaları işlenmiştir.

2.5.5. Değer

Öyküde öne çıkan değerler dostluk, adalet, vatanseverlik, yardımseverlik, eşitlik ve sevgidir. Masalın merkez kişisi olan çocuk sevgi dolu bir kişidir. Penceresindeki

yaşlı sıvacıya susadığında su getirir. Onu dinler, onunla dostluk kurar. Yaşlı sıvacının memleketine duyduğu derin özlem onun aracılığıyla okura vatanseverlik değerini aşılar. Yoksulluk teması kapalı ileti olarak adalet değerini çocukların içselleştirmelerine yardımcı olur. Öyküdeki dostluk değeri “*hiç yoktan arkadaşını koyup giden kimse, zaten arkadaş olmamış demektir. Arkadaş değildir o.*” (PK, 2002: 44) cümleleriyle örneklendirilebilir. Masaldaki adalet değerine yaşlı sıvacının “*Yoksul adamın dedesi de yoksul olur be evlat,*” (PK, 2002: 38) cümlesi örnek oluşturup okuru bu konuda düşündürmektedir. Yaşlı sıvacının “*Buyur evlat, aşımı paylaş,*” (PK, 2002: 32) diyerek çocukla yemeğini paylaşması yardımseverlik/paylaşma değerine güzel bir örnektir. Kitapta eşitlik değerine ilişkin olarak da “*‘Ama sonra,’ diye sürdürmüş sözlerini sıvacı, ‘onlar da doğduklarında benim gibi çıplaktılar diye düşünüp, avuturum kendimi’*” (PK, 2002: 31) cümlesi örnek verilebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İhmal Amca'nın çocuk kitaplarının incelenmesiyle çocuk edebiyatı ve Türkçe eğitimi açısından şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İhmal Amca'nın çocuk kitapları, kaleme alındığı dönemin ve toplumunun yaşadığı problemleri kapsayan evrensel temaları işlemektedir. Yazarın çocuk gerçekliğini göz önünde bulundurarak ele aldığı yapıtlarına kendi özgün üslubunu ve çocuksu duyarlılığı yansıttığı görülmektedir. İhmal Amca yapıtlarında çocukları okumaya güdülerken onlara salt öğüt vermekten kaçınmış ve vermek istediği iletileri oluşturduğu kurgunun içerisinde çocuğa sezdirerek kazandırmayı amaçlamıştır. Bu nedenle yazarın çocuk kitapları gerek kurgu gerek biçim gerekse ileti bakımından okurlara seslenebilme yeterliği taşımaktadır. Yazar yapıtlarında çocuklara çoğunlukla yaşama sevinciyle doğa ve hayvan sevgisi aşılamaktadır. İhmal Amca çocuk kitaplarında pedagojik duyarlılığı göz önünde bulundursa da kimi zaman karamsarlık, şiddet ve cinayet gibi olumsuzluklara da yer vermiştir.

İhmal Amca'nın incelenen çocuk yapıtlarında kişi kadrosunun devingen olduğu; kişilerin duygu, düşünce ve davranışlarıyla çocuk gerçekliğine uygun özellikler taşıdıkları tespit edilmiştir. Yazar, anlatılarındaki kişilerin güçlü yönlerinin yanı sıra zayıf yönlerini de vererek onları insan gerçekliğine uygun bir şekilde ele almaya çalışmıştır. Yazarın bu tutumu yapıtlarında çocukla gerçek yaşam arasındaki etkileşimi başarıyla sağlamasına da katkıda bulunmuştur. İhmal Amca'nın çocuk kitaplarında eyleyenler devingendir. Yazarın çoğu yapıtında merkez kişi çocuk olsa da bazı yapıtlarında yetişkin insanlar ve hayvanlar da kişi kadrosunda yerini almıştır. Bu yapıtlarda kişi kadrosu kurgudan soyutlanmamış, onu başlatan oldukları gibi kurgudan etkilenenler de olmuşlardır. Yazar bu yolla yapıtlarındaki kişilerin okurla daha iyi etkileşim kurmasını sağlamaya çalışarak bu yolla çocukların dünyasına seslenebilmeyi amaçlamıştır.

İhmal Amca'nın çocuk kitapları hem açık hem de kapalı iletiler bakımından oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Toplumcu gerçekçi sanat anlayışını benimseyen yazarın ideolojisini yapıtlarında kimi zaman kapalı kimi zaman da açık ileti şeklinde görmek mümkündür. Yazarın incelenen yapıtlarında çocuk işçiliği, emek sömürsü, sınıf çatışması (halk-padişah, ırgat-ağa, zengin-fakir çatışması), eşitlik, özgürlük, barış, savaş ve erke başkaldırı gibi konuların sıkça işlendiği görülmüştür. Yazarın özellikle

Güneşe Vurgun Çocuk adlı masal kitabında zalim yöneticinin öldürülerek iktidarının elinden alınıp halka verilmesi ideolojik tutumunu gözler önüne sermektedir. *Güneşe Vurgun Çocuk*'ta yer alan "Sihirli Çiçek" adlı masalda iktidarın devrilerek ülke sınırlarının kaldırılması, erkin topluma verilerek eşitlikçi bir yaşama geçilmesi yazarın sosyalist toplum özleminin yansıması gibidir. Yazarın *Boyalı Kırlangıç* adlı masal kitabında yer alan "Dağların Masalı"nda insanların kılıçtan geçirilmesi, kesik başlardan kule yapılması ve ırmaklardan kan akması pedagojik özensizliğin öne çıktığı unsurlardır. Çocuklara barışın ve barışı korumanın önemini anlatıldığı bu masalda yer alan şiddet çocuk gelişimi açısından olumsuz bir örnek olarak öne çıkmaktadır.

Çocuk kitaplarında pedagojik özensizlik ve ideolojik dayatma okur üzerinde duyarsızlığa neden olabilir. Çocukların düş dünyasını ve düşünme becerilerini geliştirerek kendi doğrularını bulmalarını sağlamak çocuk edebiyatı yazarlarının gözetmesi gereken niteliklerdir. Çocuklar her türlü ideolojik dayatmadan arındırılmış kitaplarla karşılaşarak kendi yaratıcı düşünme becerilerini geliştirebilirler. Küçük okurlar kendi doğrularını kendi akıl süzgecinden geçirerek içselleştirmelidir. Bir çocuk edebiyatı yazarının kendi inandıklarını, kendi doğrularını okurlara vermeye çalıştığı güdümlü yapıtlar okuru pasifleştirerek onu okuma ediniminden uzaklaştırabilirler. Bu yapıtlar çocuğa kazandırılmak istenen eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinin edinim sürecini yavaşlatabilir. Çocuk edebiyatı eleştiren, sorgulayan, okuma kültürü edinmiş bireyler yetiştirmede önemli bir alandır ve bu yönüyle toplumsal gelişimde etkilidir. İhmal Amca'nın incelenen çocuk kitaplarında okurun bilişsel, duyuşsal gelişimini olumsuz etkileyebilecek kurgu ve iletilerden çoğunlukla uzak durulduğu görülse de bazı masallarda yazarın ideolojisinin öne çıktığı gözlenmiştir.

İhmal Amca yapıtlarında genel olarak masal türünün anlatım olanaklarından, ses ve sözcüklerin oluşturduğu şiirsellikten yararlanarak çocuğun ilgisini çeken estetik bir dil kullanmıştır. Yazar Türkçenin ses ve ahenk özelliklerinden, söz varlığından, deyim ve atasözlerinden, özellikle de öz Türkçeden sıkça yararlanmış, yapıtlarında çocuklara zengin bir dil ve anlatımla seslenmeye çalışmıştır. İhmal Amca'nın çocuk kitaplarının dil ve anlatım bakımından öne çıkan yönü sade, akıcı bir üslupla ve öz Türkçeyle yazılmış olmasıdır.

İhmal Amca'nın çocuk kitapları içerdikleri değerler bakımından oldukça zengin içerikli ürünlerdir. Yazarın yapıtlarında özellikle sevgi, dostluk, adalet, vatanseverlik, yardımseverlik, eşitlik, saygı, sorumluluk, öz denetim, sabır, barış, özgürlük ve

fedakârlık gibi değerler öne çıkmaktadır. İhmal Amca'nın çocuğa değer verip onu önceleyen bir anlayışla kaleme aldığı yapıtlarındaki değerler okur açısından oldukça önemlidir. Yazarın düşüncelerini kimi yapıtlarında örtük, kimi yapıtlarında ise açık bir şekilde vermesi çocuğa geniş bir düşünme alanı açmıştır.

İhmal Amca'nın çocuk kitaplarını okuma, tanıma ve tanıtmada başta öğretmenler olmak üzere ailelere ve öğrencilere önemli sorumluluklar düşmektedir. Yazarın *Boyalı Kırlangıç*, *Eşek Eşekken*, *Güneşe Vurgun Çocuk* ve *Şeytan Uçurtması* adlı yapıtları Can Yayınları tarafından hâlen basılmaktadır. Ne var ki yazarın *Pencereme Konmuştu* adlı öykü kitabının günümüzde basımı yapılmamaktadır. Bu noktada yayınevleri yazarın basımı olmayan bu yapıtını çocuklarla yeniden buluşturabilirler. İhmal Amca'nın çocuk kitapları üzerine yeterli araştırmanın bulunmaması göz önüne alındığında araştırmacıların bu konu üzerine eğilmesi ülkemizde çocuk edebiyatı araştırmalarına önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ana Britannica* (1994). [Masal]. 22. İstanbul: Hürriyet Ofset
- Aristoteles (2002). *Poetika* (10. Basım). (Çev: İ. Tunalı). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Arslanoğlu, İ. (2016). *Bilimsel Yöntem ve Araştırma Teknikleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Baş, B. (2015). *Türkçe Öğretimi Açısından Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Boratav, P. N. (1997). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı* (8. Baskı). İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (21. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Çılgın, A. S. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş Çocuk Yazını*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2003). *İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Eagleton, T. (2011). *Edebiyat Kuramı* (3. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Enginün, İ. (1991). *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları* (2. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Gençer, G. (2021). “Küçük Kara Balık” ve “Bilenler Bilmeyenlere Anlatsın” Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1-13.
- Güleryüz, H. (2006). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- İhmalyan, V. (1975). *Şeytan Uçurtması*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- İhmalyan, V. (1978). *Güneşe Vurgun Çocuk*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- İhmalyan, V. (1980a). *Boyalı Kırılma*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- İhmalyan, V. (1980b). *Eşek Eşekken*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- İhmalyan, V. (1989). *Bir Yaşam Öyküsü*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- İhmalyan, V. (2002). *Pencereme Konmuştu*. İstanbul: Can Yayınları.
- Kaplan, N. ve Arıcı, A. F. (2024). Çağdaş Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Estetik Ölçütler Bakımından İncelenmesi: TRT Çocuk Dergisi Örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 38, 87-113.
- Karakuş, N. (2020). Nicelik ve Nitelik Açısından Çocuk Edebiyatı Ürünleri. *Çocuk Edebiyatı* (Ed: Tiryaki, E. N. ve Uysal, B.) içinde (s. 123-142). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim* (3. Baskı). Ankara: Engin Yayınevi.
- Kıbrıs, İ. (2000). *Yeni Yüzyıl İçin Uygulamalı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Eylül Kitap.
- Köylü, M. (2016). *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Meriç, C. (2016). *Kültürden İrfana* (4. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oğuzkan, A. F. (2013). *Çocuk Edebiyatı* (10. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Parlatır, İ. (2017). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (9. Baskı). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Sever, S. (2013). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü* (2. Baskı). İzmir: Tudem Yayınları.
- Sever, S. (2019). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Tudem Yayınları.
- Şemseddin Sami (2019). *Kamus-ı Türkî* (3. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şirin, M. R. (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı* (3. Baskı). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- TDK. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (2023). [Vartan İhmalyan]. 19. Ankara: SNF Televizyon Tanıtım Tasarım Yayıncılık.

- Uçan, H. (2003). *Edebiyat Bilimi ve Eleştiri*. Ankara: Hece Yayınları.
- Uçan, H. (2005). Çocuk Kadar Saf, Temiz Olabilmek/Kalabilmek. *Hece: Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 10(104-105), 18-23.
- Uçan, H. (2015). *Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Uçan, H. (2018). *Edebiyat Bilimi Kuramsal Yazılar*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Uçan, H. (2021). *Mutlu Faniler*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Uysal, B. (2020) Çocuk Edebiyatında Türler. *Çocuk Edebiyatı* (Ed: Tiryaki, E. N. ve Uysal, B.) içinde (s. 89-105). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2008). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yavuz, M. H. (2009). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri* (4. Baskı). İstanbul: Cumhuriyet Kitapları Dağıtım.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

